

ISBN 978-82-575-0919-4
ISSN 1503-1667

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING
AVDELING FOR NATURBRUK
FAKKELGÅRDEN, 2624 LILLEHAMMER
PHONE: +47 73801400
www.nina.no

NORWEGIAN UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES
NO-1432 Ås, NORWAY
PHONE +47 64 96 50 00
www.umb.no, e-mail: postmottak@umb.no

MARGRETE SKÅR

NORWEGIAN UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES • UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITTENSKAP
DEPARTMENT OF MATHEMATICAL SCIENCES AND TECHNOLOGY
PHILOSOPHIAE DOCTOR (PHD) THESIS 2010:07

PHILOSOPHIAE DOCTOR (PHD) THESIS 2010:07

EXPERIENCING NATURE IN EVERYDAY LIFE

NATUR I HVERDAGSLIV

MARGRETE SKÅR

Forord

Denne doktorgradsavhandlingen er del av et felles strategisk instituttprogram *Friluftsliv i endring 2004-2008* der NINA, NIBR og NIKU har deltatt. NINA hadde koordineringsansvar for programmet, og det har vært finansiert av Norges forskningsråd. I det strategiske instituttprogrammet var det et mål å øke forståelsen for friluftslivets betydning i det norske samfunn, og hvordan sentrale kulturelle, sosiale, økonomiske og ressursmessige endringer påvirker friluftslivet (NINA Temahefte 38).

I det strategiske instituttprogrammet har ulike forskere bidratt til å belyse friluftslivsfeltet fra ulike faglige ståsteder, gjennom ulike problemstillinger og ved hjelp av ulike metoder. Temaet for denne studien har vært hvordan naturen oppleves og brukes i nærmiljøet, i menneskers daglige liv og virke. Den er altså hverdagslivsorientert, og prøver å knytte kunnskap om relasjoner mellom menneske og natur sammen med kunnskap om menneskers levde erfaringer. Kunnskap om menneskers hverdagsliv beveger seg i et skjæringsfelt mellom samtid og samfunn og det individuelle, levde livet. Dette skjæringsfeltet fascinerer meg og har inspirert meg til å prøve å se friluftslivsfaget gjennom ulike perspektiver, basert på menneskers ulike historier om hvordan de lever og opplever sine (friluftsliv)s liv.

Selv om denne studien er del av et felles instituttprogram, fikk jeg fulle frihetsgrader til å utvikle innhold, perspektiver og metoder i studien. Derfor er den også på mange måter blitt et hjertebarn. Studien bygger på en kvalitativ studie fra Brumunddal. Ute på tur i nærmiljøet har ca. 25 personer delt sine naturerfaringer og naturopplevelser med meg, med utgangspunkt i deres egne erfaringer i ulike livsfaser. Naturomgivelsene viste seg å være en god arena for å beskrive, reflektere over og utvikle kunnskap om naturerfaringer og naturopplevelser. Ikke minst var det et utrolig hyggelig feltarbeid! Hjertelig takk til dere som velvillig har delt livserfaringer med meg, denne doktorgradsavhandlingen baserer seg på disse fortellingene.

En hjertelig takk til førsteamanuensis Erling Krogh, UMB, som har fulgt arbeidet fra begynnelse til slutt som hovedveileder. Jeg vil savne deg som en ytterst kompetent og motiverende veileder! Takk til seniorforsker Ketil Skogen, NINA. Dine bidrag som biveileder har vært av betydning, ikke minst i skrivefasen av de ulike artiklene.

Takk til NINA, min arbeidsgiver, for stabile økonomiske og arbeidsmessige rammevilkår gjennom stipendiatperioden. Takk til NINA Lillehammer, min daglige arbeidsplass, for faglige diskusjoner, innspill til arbeidet og fordi det er hyggelig å komme på jobb. Takk til Seksjon for læring og lærerutdanning ved UMB fordi dere har tatt så vel i mot meg, og bidratt med varme og faglig inspirasjon gjennom stipendiatperioden. En spesiell takk til Linda Jolly for språklig bistand og fordi du har formidlet fra og inn til dine faglige nettverk internasjonalt. Takk til mine eksterne samarbeidspartnere ved Høyskolen i Telemark, NIBR, UMB og NIKU for faglige diskusjoner og innspill. Takk til Hogne Øian og Erling Krogh i rollen som medforfattere. Takk til anonyme fagfeller, Alf Odden, Vegard Gundersen, Kirsti

Pedersen, Odd Inge Vistad, Hogne Øian og Trude Eide for gjennomlesing og kommentarer til artikkelutkast. Takk til Simon Goudie for språkvask og andre innspill til de engelskspråklige artiklene. Takk til journalister som har vist interesse for arbeidet mitt, og som gjør at stoffet når fram til så mange flere og andre enn det som ellers ville vært tilfelle. Takk til venner, familie og andre som undervegs har spurt hvordan det går med arbeidet, det er viktig og inspirerende for en forsker.

Ett livsløp, tre generasjoner. Takk til mor fordi du i en alder av 86 stadig viser interesse og nysgjerrighet for arbeidet mitt. Takk til barna mine Toril og Even, fordi dere er akkurat de personene dere er, og fordi dere alltid inspirerer meg. Kjære Torbjørn, du kom inn i livet mitt og er med meg i avslutningen av dette arbeidet.

Lillehammer, Mai 2010.

Margrete Skår.

Natur i hverdagsliv

Sammendrag

Det overordnede målet med studien er å frambringe kunnskap om bruk og opplevelse av natur i en hverdagslig kontekst, avgrenset til bruk av natur uten å reise bort fra hjemstedet. Hovedproblemstillinger er: Hvordan brukes natur i nærmiljø? Hvilken betydning har natur i nærmiljø i folks hverdagsliv? Hva karakteriserer den hverdagslige naturopplevelsen? I hverdagsfriluftslivet veves det sosiale liv og naturopplevelser sammen. For å utdype kunnskap om dette samspillet er det valgt en forskningsmessig tilnærming der fyldige beskrivelser av menneskers erfaringer, både i det sosiale rom og i nærmiljønaturen, får komme til uttrykk.

Studien bygger på kvalitative forskningssamtaler med 26 personer i Brumunddal, et tettsted med nærmere 9000 innbyggere i Hedmark fylke. Forskningssamtalene tok form av livsløpsintervjuer der samtalepartnernes hverdagslige bruk av natur i ulike livsfaser stod i fokus. Forskningssamtalene ble i all hovedsak gjennomført ute på tur i naturområder i samtalepartnernes nærmiljø i 2006 og 2008. Livshistoriefortellingene fra Brumunddal viser hvordan bruk av natur i nærmiljø er knyttet til biografisk tid, men også til historisk tid over en periode på 50-60 år.

Studien peker på vesentlige endringstrekk i bruken av natur i nærmiljø og naturens betydning i hverdagsliv. I tiårene etter den 2. verdenskrig var nærmiljønaturen en viktig ramme rundt hverdagsliv fordi aktiviteter, transport, plikter og gjøremål fant sted der. Gradvis har bruken av nærmiljønatur gått over til å bli en mer valgbar handling som *eventuelt* inngår blant mange andre handlingsalternativer. Studien synliggjør spenningen som oppstår mellom hverdagslivsbruk av natur som er strukturert og presset i tidsrammer, og en mer spontan naturbruk som skjer i lommer mellom planlagte aktiviteter. Dessuten løfter studien fram hvordan opplevelsen av nærmiljønatur ofte befinner seg i et spenningsfelt mellom to tidsforståelser, tid som varighet knyttet til den konkrete erfaring i natur og den abstrakte klokketiden.

Studien tar utgangspunkt i et *erfaringsbasert* perspektiv og drøfter ut fra dette hvordan møtet mellom menneske og natur i den hverdagslige naturopplevelsen framstår som *relasjonelt, intuitivt og dynamisk*. Gitt at forholdet mellom menneske og natur er genuint relasjonelt, skapes mening i natur i gjensidig påvirkning mellom menneske(r) og natur. Mennesket tillegger naturen mening med utgangspunkt i levd liv, og naturen virker tilbake på oss og stimulerer til nye erfaringer og inntrykk. Forholdet mellom menneske og natur er belyst gjennom en overbyggende fenomenologisk tilnærming, først og fremst inspirert av Martin Heideggers (1889-1976) erfaringsbaserte perspektiver knyttet til menneskets væren-i-verden og kroppsfenomenologien i tråd med Maurice Merleau-Ponty (1908-1961). Med utgangspunkt

i den kulturelt, historisk og sosialt situerte kroppen peker det fenomenologiske perspektivet *både* utover mot den sosiale, kulturelle og materielle konteksten for menneskets væren-i-verden, og det peker innover mot individet gjennom den intuitive, sansemessige erfaring. I tråd med dette perspektivet viser studien hvordan bruk og opplevelse av natur ikke bare har potensial for endring i tråd med en historisk, kulturell og sosial kontekst, eller gjennom livsløp, men at bruk og opplevelse av natur også er situasjonsbetinget.

Studien er bygd opp av fire artikler. Tema for artikkel 1 er den situerte dialogen mellom forsker og samtalepartner. Artikkelen utdyper dette metodiske perspektivet ved å legge både forskerens og samtalepartnerens "friluftslivshistorier" til grunn for å drøfte kunnskapsproduksjon om meningsdannelse innenfor feltet friluftsliv, og som en forutsetning for tilnærminger og fortolkninger i forskningsprosessen. Artikkelen drøfter også hvordan det å bringe forskningssamtalen ut i nærmiljøet, i direkte relasjon til fenomenet som undersøkes, har effekter på selve forskningsprosessen og det som kommer ut av den. I samsvar med teorier om intersubjektiv handling og resonans viser artikkelen hvordan gjennomføring av forskningssamtalen utendørs virker sansestimulerende og åpnende for dialog. Artikkelen viser også hvordan det å samtale i naturomgivelser fører til redusert stress, økt konsentrasjon, mer positive følelser og bedre humør, i tråd med teorier om *restorative effects* av opphold i natur.

Tema for artikkel 2 er endringer i barns bruk av natur i nærmiljø over en periode på ca. 50 år, basert på voksnes minner om egen barndom og observasjoner av egne og andres barn i dag. Fra en etterkrigstid der nærmiljønaturen var en naturlig ramme rundt hverdagslige aktiviteter som plikter, transport og uteleik, er det å leike ute på egenhånd blitt noe mange barn i dag velger å gjøre bare av og til. Artikkelen peker på tre viktige karakteristikk ved barns hverdagsliv i dag som virker inn på deres bruk av nærmiljønatur: For det første tilbringer barn mer og mer tid i skole, barnehage og SFO. For det andre tilbringer mange barn mye tid i organiserte aktiviteter på fritiden. For det tredje er tilgangen til skjermen blitt allmenn og en viktig konkurrent til den spontane uteleiken. Artikkelen viser hvordan nærmiljønaturen tidligere hadde en sentral rolle som en uformell møteplass for barn, mens denne betydningen er i ferd med å bli kraftig redusert. Studien dokumenterer utviklingen og peker på videre forskningsbehov på feltet.

Artikkel 3 belyser bredden i samtalepartnerenes tilknytninger til natur, både positive og negative. Artikkelen tar utgangspunkt i aktuelle brukeres erfaringer fra *Buttekvernskogen*, en liten sumpskog på ca. 50 dekar. Artikkelen viser hvordan deres naturopplevelse karakteriseres av å være variert, dynamisk, situasjonsbetinget, foranderlig og skapt gjennom personenes levde erfaringer. Flere av samtalepartnerne beskriver hvordan deres negative opplevelser og usikkerhet i natur kan endres til positive relasjoner og trygghet gjennom positive, kroppslige erfaringer i naturområder. På dette grunnlaget argumenteres det for at usikkerhet og frykt for natur ikke ensidig bør defineres som en statisk og biologisk bestemt tilstand eller knyttet til kjønn. For å kunne legge til rette for trygge og positive relasjoner til

natur i nærmiljø, er det viktig å fokusere på de individuelle erfaringer og sosio-kulturelle rammebetingelser som ligger til grunn for at negative relasjoner til natur dannes.

Artikkel 4 drøfter opplevelse av *tid* i den hverdagslige naturopplevelsen. Aktivitets- og gjøremålsorienteringen som preger manges hverdagsliv i dag, gjør at klokketiden er blitt en viktig premissleverandør også for fritidsbruk av natur i nærmiljøet. Studien indikerer at klokketiden dessuten er blitt et viktig element i selve opplevelsen av nærmiljønaturen. Opplevelsen av en annerledes tid enn klokketiden i nærmiljønaturen var likevel et tema som ble brakt fram av flere av samtalepartnerne, som mente at tidsopplevelsen var viktig for å oppnå effekter som avkopling og nedstressing. I tråd med et kroppsfenomenologisk perspektiv viser artikkelen hvordan naturopplevelsen i nærmiljønaturen er nært sammenvevd med opplevelsen av tid gjennom den konkrete og intuitive erfaring, der samtalepartnerne knytter opplevelsen av tid til naturens egen rytme og de konkrete erfaringer en gjør i naturen. Artikkelen knytter samtalepartnernes opplevelse av tid til Henri Bergson (1889/1998) sitt begrep *durée* eller varighet, som blant annet beskriver hvordan menneskers erfaringer og opplevelser i det fysiske og sosiale miljø avleires og bringes inn i nye erfaringer. På denne måten tar tiden som varighet opp i seg det dynamiske aspektet i relasjonen mellom menneske og natur.

Utviklingen beskrevet gjennom studien fra Brumunddal tilsier at de som vokser opp i dag vil ha mindre erfaringer i å oppholde seg i natur enn tidligere. Dette gjelder selvsagt ikke alle. Men det er nærliggende å anta at færre konkrete og kroppslige erfaringer i natur vil gi en høyere terskel for å ta naturen i bruk, i alle fall på egenhånd. Om dette vil legge grunnlag for en ”naturfrykt”, sier studien ingenting om. Men styrkes de trendene som trekkes fram i studien, er det sannsynlig at friluftslivet vil bli mer organisert i framtida, fordi dette vil synes trygt og kjent. Samtidig vil naturen i nærmiljøet fortsatt kunne framstå som et godt *alternativ* til nettopp den organiserte og tidsstyrte hverdagen gjennom å tilby en varig tidsopplevelse, avkopling og nedstressing. En måte å balansere utviklingen mot et altfor voksenstyrt, planlagt og klokkestyrt friluftsliv blant barn er å legge til rette for egenstyrt leik i attraktive, trygge og grønne nærmiljøområder, både med og uten voksne tilstede. En annen måte er å vektlegge egenstyrt uteleik innenfor rammene av organiserte og voksenstyrte aktiviteter.

Selv om studien viser at bruk av naturen i nærmiljøet har endret seg over tid, illustrerer studien også hvordan hverdagsfriluftslivet fortsatt, og på ulike måter, er betydningsfullt. På den ene siden tar hverdagsfriluftslivet opp i seg og tilpasser seg samtiden vi lever i, for eksempel ved at det endrer form og meningsinnhold i takt med utviklingen mot en aktivitetsorientert og organisert hverdag. På den annen side framstår hverdagsfriluftslivet som et *alternativ* til en stressende hverdag, og tilbyr avkopling og nedstressing gjennom sansning, fysisk aktivitet og opplevelse av en konkret tid knyttet til naturens egne rytmer. Nasjonale fritidsundersøkelser viser at ca. en tredjedel av befolkningen kun utøver friluftsliv i sitt nærmiljø, og slik forholder det seg også for flertallet av samtalepartnerne i studien. Bruk av natur i nærmiljø er både et miljøvennlig og et attraktivt lavterskeltilbud i forhold til det å reise bort for å utøve friluftsliv.

Gjennom en eksplorativ og erfaringsbasert tilnærming setter studien fokus på og utdyper bredden i menneskers relasjoner til natur i hverdagen, både positive og negative. Denne typen kunnskap bør være relevant for planlegging og forvaltning av nærmiljønaturen. Uten kunnskap om hvordan mennesker lever i det daglige og gjennom dette forholder seg til nærmiljønaturen, vil heller ikke nærmiljønaturens potensial til økt livskvalitet kunne bli utnyttet til fulle.

Experiencing Nature in Everyday Life

Summary

The main objective of this study is to gain more knowledge about the use and experience of nature in the context of everyday life, limited to the use of near-home nature. The study's main questions are: How is near-home nature used? What importance does near-home nature have in people's daily lives? What characterises everyday nature experiences? In everyday outdoor recreation, people's social life is interwoven with their experience of nature. In order to expand our knowledge of these interactions, the study utilises a research approach which allows the expression of extensive descriptions of people's experiences within their social and natural environments.

The study is based on qualitative research conversations with 26 persons in Brumunddal, a town of about 9000 people in Hedmark County in eastern Norway. These conversations were carried out as life story interviews focusing on the informants' everyday use of nature in different life phases. These conversations were primarily conducted as walking interviews in the informants' local natural environment in 2006 and 2008. The life history narratives from Brumunddal show how the use of near-home nature is linked to biographical time, but also to historical time throughout a period of 50-60 years.

The results of the study indicate significant trends in changes of the use of near-home nature and the importance of natural areas in everyday life. In the decades following World War II, near-home nature was an important setting for daily life, as activities, transportation, tasks and other duties were performed there. However, the use of near-home nature has gradually become a more voluntary action, which *possibly* can be included among numerous other alternative activities. The study shows the tension arising between everyday use of nature, which is structured and within time constraints, on one hand, and more spontaneous use of nature in between planned activities on the other. Furthermore, the study underlines how the experience of near-home nature often gets caught between two different perceptions of time: time as duration linked to concrete nature experience and abstract "clock time".

The study is based on an *experience-based* perspective, and discusses how the interactions between humans and nature in everyday nature experience can be seen as relational, intuitive and dynamic. Given that the relationship between humans and nature is genuinely relational, meaning in nature is created through mutual influence between human(s) and nature. Humans assign meaning to nature based on lived life experience, and nature in turn affects us, thereby stimulating new impressions and experiences. The relationship between humans and nature is explored through an overarching phenomenological approach, mainly inspired by Martin Heidegger's (1889-1976) experience-based perspectives related to humans' being-in-the-world and the phenomenological tradition of embodiment according to Maurice Merleau-

Ponty (1908-1961). Based on the culturally, historically and socially situated body, the phenomenological perspective points both outwards to the social, cultural and physical context of humans' being-in-the-world, and inwards towards the self via intuitive, perceptible experience. In line with this perspective, the study shows how nature use and experience not only has the potential for change according to historical, cultural and social context, or throughout the course of a life, but also is situational.

The study is comprised of four articles. Article 1 deals with the situational dialogue between researcher and informant. The article expands on this methodological perspective by using both the researcher's and the informant's "outdoor recreation life stories" as a basis for discussing the production of knowledge about creating meaning in the field of outdoor recreation, and as a prerequisite for approaches and interpretations in the research process. The article also discusses how conducting the interviews outdoors in the local environment, directly in relation to the phenomenon being studied, affects the research process *per se* and its results. In accordance with theories on intersubjective action and resonance, the article shows how having the interviews outdoors stimulates the senses and facilitates open dialogue. Furthermore, the article shows how talking together in natural surroundings leads to reduced stress, increased concentration, more positive feelings and a better mood, which is in line with theories on the restorative effects of being in nature.

Article 2 is about changes in children's use of near-home nature throughout a period of about 50 years, based on adults' recollections of their own childhood and present-day observations of their own and other children. In the years after World War II, the local environment was a natural setting for activities such as various daily tasks, regular transport and outdoor play. Nowadays, independent outdoor play has become an activity many children only choose to do occasionally. The article discusses three important characteristics of children's daily life that nowadays affect their use of near-home nature: first, children are spending more and more time in kindergarten, school and after-school programmes. Second, many children spend a lot of time on organised activities in their spare time. Third, most children now have lots of screen time, which competes significantly with spontaneous, outdoor play. The article shows that near-home nature used to have a vital role as a place for informal encounters between children, and that this role is now being considerably reduced. The study documents trends and calls attention to further research needs in the field.

Article 3 sheds light on the informants' relationships with nature, both positive and negative. The discussion is based on the informants' experiences with the *Buttekvern Forest*, a local bog forest of about 5 hectares. The article shows that their nature experience is characterised by being varied, dynamic, situational, changing and having been created through the persons' lived experience. Several of the informants describe how their negative experiences and insecurity in nature can be changed to a positive relationship and security as a result of positive, physical experiences in natural environments. Based on these results, the article argues that insecurity and fear of nature should not merely be defined as a constant and biologically determined state or as being linked to gender. To facilitate secure and positive

relationships with near-home nature, it is important to focus on the individual experiences and sociocultural factors underlying the development of negative relationships with nature.

Article 4 discusses the perception of *time* in everyday nature experience. Today, many people's everyday lives are strongly influenced by the focus on activities and duties. As a result, "clock time" has also become an important factor for outdoor recreation in near-home nature. The study furthermore indicates that clock time has become an important element of the actual experience of near-home nature. However, several informants mentioned the experience of a different kind of time than "clock time" in nature, and that such a perception of time was important for being able to unwind and relax. In line with the phenomenological tradition of embodiment, the article shows how the experience of near-home nature is closely linked to the perception of time through specific and intuitive experience, in which the informants link their perception of time to nature's own rhythms and concrete nature experiences. The article relates this to Henri Bergson's (1859-1941) concept of *durée* or duration, which describes, among other things, how human experience in physical and social environments is deposited, and integrated with new impressions. In this way, time as duration incorporates the dynamic aspect of the human-nature relationship.

The present study describes developments indicating that today's children and young people will have less experience of being out in nature than previous generations. Of course, this does not apply to everyone. However, there is reason to assume that fewer concrete and physical encounters with nature will result in raising the threshold for using nature, in any case in an independent, non-regulated way. The study makes no statements about whether or not this development could lead to a "fear of nature". But if the trends described in the study are strengthened, it is probable that outdoor recreation in the future will become more organised, as this will seem more familiar and safe. At the same time, near-home nature will still remain a good *alternative* to organised, clock-governed everyday life by providing the experience of time as duration, and enabling people to unwind and relax. One way to counterbalance the trend of children spending more and more time on adult-controlled, planned and clock-governed outdoor activities is to facilitate self-initiated play in attractive, safe and green local environments, with and without adult supervision. Another strategy would be to emphasise independent play within the bounds of organised and adult-controlled activities.

Although the study shows that the use of near-home nature has changed over time, it also illustrates that everyday outdoor recreation still is important in different ways. On the one hand, everyday outdoor recreation incorporates and adapts to present trends, e.g., by changing form and content in step with the development towards a more activity-oriented and structured everyday life. On the other hand, everyday outdoor recreation represents an *alternative* to the stress of everyday life, providing relaxation and diversion by stimulating the senses and enabling physical activity and the experience of "real time" linked to nature's own rhythms. National surveys on the use of leisure time show that about one-third of the population only perform outdoor recreation activities in their local surroundings, which also

is the case for most of the informants in the study. Using near-home nature is an environment-friendly and attractive "low-threshold" alternative to travelling somewhere else in order to pursue outdoor recreation activities.

Through an explorative and experience-based approach, the study focuses and expands on the breadth of positive and negative human-nature relationships in everyday life. Such knowledge should be relevant for planning and managing natural environments in local communities. Without knowledge of people's daily lives and their relationships with near-home nature, the potential of such nature areas for improving the quality of life cannot be fully utilised.

Innhold

1. Innledning	1
2. Natur i hverdagsliv – belyst gjennom fire artikler	4
3. Metode	9
3.1 Metodevalg	9
3.2 Å skape friluftslivshistorier	10
3.3 Livshistoriefortellingen	11
3.4 Walking interviews.....	13
3.5 Utvalg, generalisering, feltarbeid og analyse	15
4. Natur i hverdagsliv: teoretiske perspektiver	19
4.1 Introduksjon.....	19
4.2 Hverdagsliv og friluftsliv	20
4.3 Friluftsliv generelt og Brumunddal spesielt	22
4.4 Menneske, natur og den sosiale kontekst	24
4.5 Fenomenologi og kroppsfenomenologi.....	28
4.6 Den sosiale kroppen.....	31
5. Sammendrag av funn og konklusjoner	33
6. Drøfting.....	37
7. Referanser	41

Vedlegg

Paper 1: Skår, Margrete 2009. Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si forproduksjonen av kunnskap om friluftsliv? *Norsk Antropologisk Tidsskrift* vol. 20(3), 167–178. Gjengitt med tillatelse fra Universitetsforlaget, Oslo.

Paper 2: Skår, Margrete and Krogh, Erling 2009. Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled,planned and organised activities. *Children's Geographies* vol. 7(3) pp. 339–354. Gjengitt med tillatelse fra Taylor & Francis Group, UK.

Paper 3: Skår in prep. Forest Dear and Forest Fear: Dwellers relationships to their neighbourhood forest. Under revidering etter referee-vurdering i tidsskriftet *Landscape and Urban Planning*.

Paper 4: Skår, Margrete, Øian, Hogne og Krogh, Erling in press. Opplevelse av natur og tid i hverdagsliv. Antatt for publisering i tidsskriftet *Tidsskrift for kulturforskning*.

Natur i hverdagsliv

1. Innledning

Denne studien er del av NINA's strategiske instituttprogram "Friluftsliv i endring 2004-2008" (Skogen 2009). Friluftsliv i nærmiljø har fått en sentral plass i flere av studiene i instituttprogrammet. Også på andre arenaer har friluftsliv i nærmiljø fått større oppmerksomhet, blant annet som nytt satsingsområde i Direktoratet for Naturforvaltning sitt friluftslivsarbeid. Fordi nærmiljønaturen ligger nær boligbebyggelsen er den spesielt viktig for store grupper av befolkningen som ikke kjører bil, som barn og mange eldre. Men naturen i nærmiljøet har også en viktig funksjon i forhold til helse- og miljøpolitiske målsettinger. Friluftsliv i nærmiljønatur er et lavterskeltilbud for fysisk aktivitet, og nærmiljønaturen er et miljøvennlig alternativ til det å reise bort til fjerntliggende naturområder (Hille m.fl. 2008). Internasjonal forskning dokumenterer hvordan naturområder i nærmiljøet virker positivt inn på allmenn trivsel og helsetilstand (se bl.a. Kaplan 1995; Wallenius 1999; Grahn og Stigsdottir 2003; Korpela 2008).

Det er i hverdagen vi forankrer våre liv. Selv i et globalisert og rikt samfunn som vårt, der eksotiske reisemål og fjerntliggende naturopplevelser er viktig for mange, består livet av flest hverdager. I hverdagslivet er naturens betydning tett sammenvevet med hvordan vi ellers lever våre liv. På den ene siden har aktiviteter og gjøremål innflytelse på hvordan vi bruker og opplever naturen i det daglige. På den andre siden har naturen rundt bostedet innflytelse på hvordan vi erfarer og opplever våre ulike hverdagsliv. Denne studien tar mål av seg å belyse nettopp dette møtepunktet mellom natur og sosialt liv, basert på menneskers fortellinger om deres forhold til natur i ulike livsfaser. Med utgangspunkt i levd liv, altså et *erfaringsbasert* perspektiv, framstår møtet mellom menneske og natur i den hverdagslige naturopplevelsen som *intuitivt, relasjonelt og dynamisk*. Dette er bærende begreper i avhandlingen som jeg selvfølgelig vil komme tilbake til.

Mange forbinder nok *friluftsliv* med det å reise bort for å få avkopling fra hverdagen gjennom naturopphold, og gjerne ut i urørt natur. Dette kan også leses ut av den offisielle definisjonen av friluftsliv, i alle fall var det nok en grunntanke da den ble utformet på 1970-tallet: "Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse" (se Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001): Friluftsliv: Ein veg til høgare livskvalitet). Men selv om det enkle og tradisjonelle friluftslivet er en påaktet tradisjonsbærer og identitetsmarkør i norsk kultur, deltar ikke alle i friluftsliv knyttet til å reise langt bort, opp i fjellheimen og inn i de dype skoger. Dette gjelder ikke bare barn og eldre, som er store og viktige brukergrupper av nærmiljønatur, men "vanlige folk" helt generelt. Vaage (2004) viser at ca. en tredjedel av befolkningen *kun* utøvde friluftsliv i sitt nærområde i 2001 (i denne sammenheng definert som området innen 2 kilometer fra der de bor).

Vorkinn m.fl. (2000) gjør et skille mellom hverdagsfriluftsliv og favorittfriluftsliv (definert som "at en utøver den aktiviteten en aller helst vil i det området en liker best og sammen med de en helst vil være sammen med") og finner at 57 % av respondentene i sin studie fra Trøndelag *ikke* har noe spesielt favorittfriluftsliv, men også at de som skiller mellom disse to typene av friluftslivsutøvelse er de som allerede *er* engasjerte friluftslivsutøvere. I studien fra Brumunddal markerer flere av samtalepartnerne en distanse fra "friluftslivet", de ønsker å uttrykke at de ikke oppfatter seg som "friluftslivsmennesker", det vil si "sånne som går med ryggsekk med niste i eller bare *må* ut når det er søndag". De samme samtalepartnerne kan likevel uttrykke svært nære relasjoner til naturen rundt seg og være aktive brukere av nærmiljønaturen. En samtalepartner markerte sin sosiale distanse i forhold til det norske friluftslivet med å slå over fra Brumunddøl til fint riksmål når han skulle si "fotturer i fjellet". Studien fra Brumunddal viser altså at nærmiljønaturen kan være meget betydningsfull for lokalbefolkningen, uten at den enkelte nødvendigvis deltar i de aktiviteter som vanligvis oppfattes som friluftsliv. Kunnskapen som studien frambringer viser at opphold og aktiviteter i nærmiljønaturen utløser liknende opplevelser som i fjerntliggende natur, i form av avkopling, miljøforandring, nedstressing, en annerledes opplevelse av tid, fysisk fostring med mer. Flere av samtalepartnerne beskriver også intense naturopplevelser i nærmiljønaturen. Selv om naturopplevelsene i fjellheimen og nærmiljøskogen på mange måter er forskjellige, bærer de også i seg mye av det samme. I tråd med Vaage (2004) sine tall om omfanget av utøvelse av friluftsliv i nærområdet, kan det antas at hverdagsfriluftslivet utgjør favorittfriluftslivet for mange. Antakelsen forutsetter en åpen måte å se på friluftsliv og natur på, hvor friluftslivsbegrepets innhold og mening tar utgangspunkt i hva mennesker faktisk *gjør* ute i mer eller mindre uberørte naturområder. En videre drøfting av dette finnes i teoridelen av denne innledningen.

Denne studien handler altså om bruk og opplevelse av naturområder der folk bor, avgrenset fra det å reise bort fra hjemstedet. Det har ikke vært noen målsetting å gjøre rede for den totale helheten og bredden i slike opplevelser og bruk, men sentrale aktiviteter som samtalepartnerne bringer fram er turgåing i ulike typer natur og også turer som foregår litt i skog og litt på veg, barns spontane leik i nærmiljønatur, fiske, bærplukking, familiesamvær ute i natur og mer treningsorienterte turer. Spaserturer framstår som den viktigste aktiviteten for voksne i denne undersøkelsen, noe som er i samsvar med andre undersøkelser. I følge SSBs levekårsundersøkelse fra 2004 (se Odden 2008) går hele 84 % av befolkningen korte spaserturer, og de gjør det i gjennomsnitt ukentlig. 76 % av befolkningen går fottur i skogen, gjennomsnittlig 49 turer pr. år. Til sammenligning går 48 % av befolkningen fottur i fjellet (gjennomsnitt 12 ganger pr. år) og 15 % er på overnattingsturer (gjennomsnitt 4 ganger pr. år).

Siden korte spaserturer kan gjennomføres langs veger og parker i bebygde områder, regnes de ikke alltid som friluftsliv i undersøkelser og studier om friluftslivsutøvelse. Bl.a. Odden (2008) regner ikke denne aktiviteten inn i sin studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv, men inkluderer kortere turer under 3 timer som foregår i skog og mark. I følge Odden tyder mye på at de kortere fotturene har stått for økningen i fotturaktiviteten siden 1970-tallet, mens de

lange fotturene faktisk har hatt en reduksjon i utbredelsen. Sannsynligvis vil spaserturer og kortere fotturer fortsette å være en aktivitet som utøves av mange, blant annet fordi befolkningen består av stadig flere eldre. For denne gruppen er fotturer og spaserturer den viktigste friluftslivsaktiviteten. I dag har også mange norske innbyggere bakgrunn fra andre kulturer og andre måter å bruke natur på. Selv om vi ikke vet så mye om hva deres naturbruk tilfører norsk friluftsliv, antyder bl.a. en studie om kvinnelige innvandrere fra Midt-Østen at turgåing i nærmiljøet er en viktig trivselsfaktor i hverdagen (Haaland m.fl. 2009).

Det bør nevnes at store deler av befolkningen ofte er underrepresentert i statistiske undersøkelser om friluftsliv, det gjelder barn, ungdom, innvandrere og i noen grad menn. I tillegg er personer med utdanning og inntekt under gjennomsnittet gjerne underrepresentert (Odden 2008, Fredman m.fl. 2008). Metodestudier bekrefter også en overdrivelsesfaktor på mellom 1,5 til 10 ganger i kvantitative spørreundersøkelser om friluftslivsdeltakelse, fordi mange respondenter krysser av for hyppigere og mer omfattende deltakelse i friluftslivsaktiviteter enn faktisk deltakelse (se bl.a. Jensen 2003). Dette kan både ha sammenheng med at det er problematisk å estimere omfang av deltakelse i etterkant, og fordi friluftsliv normativt sett er noe en burde ha vært med på. Det siste gjelder ikke minst for den gruppen som gjerne er overrepresentert i friluftslivsundersøkelser, og som også er de mest aktive friluftslivsutøverne i følge Vaage (2004) og Odden (2008).

For å belyse den hverdagslige bruken og betydningen av natur har jeg valgt å gjennomføre en kvalitativ case-studie i Brumunddal. Studien representerer ikke hverdagsfriluftslivet geografisk, slik for eksempel en nasjonal spørreundersøkelse om temaet ville gjort. Men den kvalitative metoden belyser fenomenet hverdagsfriluftsliv på en utdypende måte som utfyller den kvantitative tradisjonen i friluftslivsforskningen. Studien har en eksplorativ tilnærming som også gjenspeiler seg i tilnærmingen til naturbegrepet. Samtalepartnerne i studien har vist meg at oppfattelsen av hva natur er, verdsettingen av den og betydningen av den, ikke bare følger avgrensede kategorier (se for eksempel Castree 2001 om natur som essens, natur som ikke-kultur og natur som en altomfattende kategori) eller historiske, geografiske og kulturelle skillelinjer (Macnaghten and Urry 1998; Skogen 1999, Pedersen 1999). Samtalepartnernes oppfattelse av natur er bevegelig, den er erfaringsbasert og situasjonsbestemt. Kortfattet betyr det at studien tar utgangspunkt i at oppfatningen og opplevelsen av natur vokser ut av menneskets egen bruk av og relasjoner til den, i stadig foranderlige prosesser. Derfor synes jeg det er riktig og viktig å stille spørsmålstegn ved fastlåste kategorier om hva natur er eller kan være. Selv om det å definere og verdievaluere ulike naturtyper kan være viktig for eksempel i planlegging og forvaltning av natur, er nærmiljønatur i *denne* studien hva den til enhver tid er og betyr for de som er i kontakt med den.

De tre hovedproblemstillingene under er overordnet for studien i sin helhet:

- Hvordan brukes natur i nærmiljø?
- Hvilken betydning har natur i nærmiljø i folks hverdagsliv?
- Hva karakteriserer den hverdagslige naturopplevelsen?

Selv om avhandlingen er bygd opp av fire separate artikler som drøfter til dels ulike tema, har et fenomenologisk perspektiv vært premissgivende og felles for både datainnsamling, teoretisk fokus, analyse og drøfting av materialet. De tre overbyggende problemstillingene blir besvart tematisk gjennom en fenomenologisk tilnærming til ulike aspekter i forholdet mellom menneske og natur i de fire artiklene. Selv om problemstillingene blir drøftet teoretisk ut fra et overordnet fenomenologisk perspektiv, diskuteres de også ved å trekke fram ulike teorifelt som er relevante for temaene i hver enkelt artikkel.

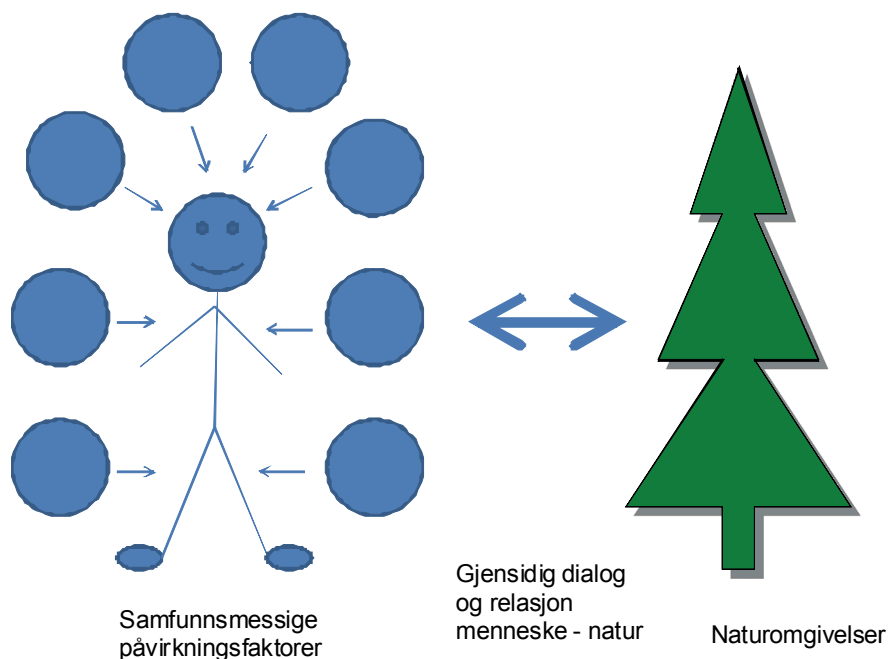
Etter å ha presentert studiens fokus på den hverdagslige bruken og opplevelse av natur og de overbyggende problemstillingene i studien, vil jeg vil nå i korte trekk gjøre rede for innhold og problemstillinger i de fire artiklene som utgjør studien. Etter det vil jeg gjøre rede for og drøfte den metodiske tilnærmingen. Deretter følger en utdypning av sentrale teoretiske perspektiver som er benyttet i artiklene, men som gjennom det avgrensede artikkelformatet ikke er viet tilstrekkelig oppmerksomhet. Jeg vil til slutt gjøre rede for viktige funn og konklusjoner i studien før jeg avslutter med en kort drøfting med vekt på studiens forsknings- og samfunnsmessige relevans.

2. Natur i hverdagsliv – belyst gjennom fire artikler

Tidlig i mitt utdanningsløp hadde jeg en målsetting om å satse på biologi, et mål som ble lagt på hylla etter å ha åpnet døra inn til samfunnsvitenskapen gjennom samfunnsgeografien. Denne studien befinner seg i et skjæringspunkt mellom flere samfunnsvitenskapelige disipliner, jeg selv vil si sosiologi, sosialantropologi og samfunnsgeografi, og dette avspeiler seg også i valg av tidsskrifter. Bortvalget av en fast disiplin tilknytning kan på mange måter være faglig frigjørende. Samtidig er læringskurven bratt når teoritilgangen er stor og til dels ny i ulike fagtradisjoner. Tverrfaglige studier bør tilføre en spennvidde en kan savne i de mer disiplinorienterte studier. På den annen side står en i fare for å havne *mellom* flere stoler i mangelen på disiplinær dybde.

Fenomenologi er anvendt som et overbyggende teoretisk perspektiv for alle de fire artiklene som utgjør denne studien. Jeg har først og fremst vært inspirert av Martin Heideggers (1889-1976) erfaringsbaserte perspektiver knyttet til menneskets væren-i-verden og kroppsfenomenologien i tråd med Maurice Merleau-Ponty (1908-1961). Deres tilnærminger, i motsetning til en mer essensialistisk fenomenologisk tradisjon etter Edmund Husserl (1859-1938), kan kalles en sosio-kulturell retning innenfor fenomenologien. Jeg mener denne retningen gir et egnet teoretisk rammeverk for helhetlige analyser av relasjoner mellom menneske og natur og spesielt fordi denne relasjonen i denne studien skjer innenfor en hverdagslig og dermed sosial kontekst. Med fokuset på den kulturelt, historisk og sosialt situerte kroppen peker dette teoretiske perspektivet *både* utover mot den sosiale, kulturelle og materielle konteksten for menneskets væren-i-verden, og det peker innover mot individet gjennom den intuitive, sansemessige erfaring (Figur 1). Gitt at forholdet mellom menneske

og natur er genuint relasjonelt, kan vi si at skapingen av mening i naturen finner sted gjennom gjensidig påvirkning. Det betyr at vi tillegger naturen mening med utgangspunkt i levd liv, og den virker tilbake på oss og stimulerer til nye erfaringer og inntrykk.

Figur 1: I et kroppsfenomenologisk perspektiv er kroppen subjekt i verden. Gjennom den intuitive, sansemessige erfaring forbindes mennesket til de fysiske og sosiale omgivelser gjennom den sosialt, historisk og kulturelt situerte kroppen.

I tråd med studiens eksplorative tilnærming er temaene i de ulike artiklene valgt fordi samtalepartnerne i studien har brakt disse fram som viktige elementer i sin hverdagslige omgang med natur. Dette gjelder ikke minst temaene barn og natur og forståelsen av tid i naturopplevelsen, som ikke var tiltenkt spesiell oppmerksomhet i planleggingsfasen av studien.

Studien begynner med en artikkel som drøfter den metodiske tilnærmingen. Metodevalget henger tett sammen med den teoretiske tilnærmingen, og teori og metode utgjør til sammen et viktig premissgrunnlag for hele forskningsprosessen. Artikkelen retter videre søkelyset mot forforståelsen til både forskeren og til friluftslivsforskningen og plasseres derfor som nr. 1. Artikkel 2 fokuserer først og fremst på endringer i barns bruk av natur i nærmiljø over en periode på ca. 50 år, tilbake til de eldste samtalepartnernes første minner om barndom. Selv om denne artikkelen bygger på kunnskap om barn og barndom spesielt, forteller den samtidig mye om voksnes hverdagsliv, bruk av natur i nærmiljø og endringer i denne bruken over tid.

Artikkelen har en sosiologisk innretning og belyser den samfunnsmessige konteksten rundt barns hverdagsliv og bruk av natur i nærmiljø. Artikkel 3 tar for seg bredden i personers tilknytninger til natur, både positive og negative. Oppmerksomheten rettes mot de individuelle erfaringer og opplevelser knyttet til natur, og det fenomenologiske perspektivet vies større plass enn i de foregående artiklene. Artikkel 4 fokuserer på opplevelsen av tid knyttet til det å være ute i nærmiljønaturen. Dette er en artikkel som nyanserer og går i dybden i den individuelle naturopplevelsen, og følger derfor til slutt i avhandlingen.

Kortfattet omhandler alle artiklene *bruk og opplevelse* av natur i nærmiljø. Dette temaet ser jeg på som en integrert del av hverdagsliv, derav tittelen på avhandlingen: *Natur i hverdagsliv*. Etter å ha brakt leseren inn i det metodisk-teoretiske perspektivet for studien, utvikler artiklene seg fra et fokus på *bruk* natur med vekt på sosio-kulturelle forhold, til en orientering innover mot innholdet i den hverdagslige *naturopplevelsen*. Det neste avsnittet vil redegjøre for tittel, problemstillinger og kort om innhold i de fire artiklene.

<p><i>Artikkel 1: Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv?</i></p>

Problemstillinger:

- Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv?
- Hvordan kan en dialogpreget kvalitativ samtaleform utfylle den kvantitative forskningstradisjonen?
- Hvordan kan forskerens og samtalepartnerens ”friluftslivshistorier” gjensidig påvirke hverandre på en fruktbar måte for utvikling av kunnskap?
- Hvilke effekter har det for forskningsprosessen å forske på natur – i natur?

Artikkel 1 drøfter først og fremst forholdet mellom forsker og samtalepartner i den situerte dialogen. Med utgangspunkt i studiens fenomenologiske tilnærming drøfter artikkelen hvordan et dynamisk og relasjonelt syn på forholdet mellom menneske og de fysiske og sosiale omgivelser også har implikasjoner for forskningsprosesser, med vekt på forskningssamtalen. Ut fra sin forforståelse kan forskeren ikke framstå som ”et ubleket lerret” som på nøytral grunn gjør objektive fortolkninger av gitt informasjon. Dette er også en fortidig holdning innenfor samfunnsforskning generelt, selv om et positivistisk vitenskapssyn som dette gjenspeiler, fortsatt kan dominere i mange akademiske diskurser.

Artikkelen (og studien) tar utgangspunkt i at all kunnskap og kunnskapsproduksjon har sitt forankringspunkt, den er sosialt situert i tråd med Haraway (1988). Det betyr at kunnskap aldri er nøytral, men produsert i spesifikke sosiale, politiske, kulturelle og språklige sammenhenger. I en åpen erkjennelse over det faktum at egne livserfaringer og friluftslivserfaringer bringes inn i en forskningsprosess, på linje med samtalepartnerens erfaringer, er det i større grad mulig å foreta en forskningssamtale som er gjensidig og bærer

preg av dialog. Artikkelen drøfter også hvordan det å samtale ute i naturen påvirker forskningsprosess og innholdet i forskningssamtalen.

Artikkel 2: Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities.

Problemstillinger:

- Hvordan beskriver voksne samtalepartnere endringer i barns bruk av nærmiljønatur i perioden etter 1945?
- Hvordan bidrar endringer i den sosio-kulturelle konteksten til å forklare disse endringene?
- Hvilke utfordringer stiller disse endringene oss ovenfor?

Siden forskningssamtalene raskt avdekket store endringer i barns bruk av nærmiljønatur de siste tiårene, valgte jeg å gå videre på dette temaet og etter hvert skrive en egen artikkel om emnet. Det er et tema som angår mange, og det er også prioritert populærvitenskapelig formidling av emnet. Resultatene i studien omkring barn og natur fikk betydelig oppmerksomhet i norske media høsten 2009.

Artikkel 2 baserer seg på de voksne samtalepartnernes minner om bruk av nærmiljønatur i egen barndom, i tillegg til beskrivelser og refleksjoner av barns omgang med natur i dag. Artikkelen beskriver endringer fra en etterkrigstid der barna var mye ute gjennom plikter, i transportsammenheng og i egenstyrt leik, til at barns bruk av natur i nærmiljø i dag er preget av å skje mer tilfeldig, i tillegg til at den er mer voksenstyrt, planlagt og sannsynligvis mindre i omfang. Artikkelen drøfter vesentlige årsaker til endringene i en hverdagsmessig kontekst, og peker på aktuelle utfordringer som utviklingen stiller oss ovenfor.

Studien kunne også fokusert på andre og viktige gruppers bruk og opplevelse av nærmiljønatur, som eldre, innbyggere fra andre land, handicappede, innflyttere eller kvinner, men ut fra hensynet til avgrensning har jeg valgt å gå i dybden på barn som en stor og viktig befolkningsgruppe, også i friluftslivssammenheng. Siden erfaringer fra natur i barndommen har betydning for innholdet i den voksnes friluftsliv (Chawla 1998; Bixler et al. 2002; Ewert 2005; Thompson 2008), kan kunnskap om barns friluftsliv i dag fortelle oss noe om framtidens friluftsliv. Barn er også generelt sjelden deltakere i statistiske spørreundersøkelser om friluftslivsdeltakelse (Odden 2008) eller studier som angår landskapspreferanser (Frivold og Gundersen 2009). Relasjoner til nærmiljønatur knyttet til kjønn er forøvrig viet en del oppmerksomhet i artikkel nr. 3 og 4.

Artikkel 3: Forest Dear and Forest Fear: Dwellers Relationships to their neighbourhood forest

Problemstillinger:

- Hvordan arter positive og negative relasjoner til en nærmiljøskog seg?
- Hvordan oppstår ulike relasjoner til en nærmiljøskog?
- Hvilke konsekvenser bør et bredt og dynamisk syn på opplevelsene av og relasjonene til en nærmiljøskog ha for planlegging og forvaltning av nærmiljønatur?

Artikkel 3 fokuserer på spennvidden i menneskers følelsesmessige relasjoner til naturomgivelsene i nærmiljøet, belyst gjennom et dypdykk i *Buttekvernaskogen*, en liten skog i sentrum av Brumunddal. Artikkelen tar utgangspunkt i samtalepartnerenes ulike beskrivelser av og relasjoner til denne skogen, og vektlegger følelser av frykt og usikkerhet så vel som positive relasjoner. Artikkelen viser at ulike menneskers relasjoner til natur ikke er statiske og uforanderlige, men derimot dynamiske og bevegelige, og relatert til erfaringer vunnet gjennom levd liv. Det argumenteres for at teoretiske perspektiver som i møtekommer et slikt dynamisk perspektiv med fordel kan benyttes i studier av menneske-natur relasjoner. Slike teoretiske perspektiver utfyller mer statiske perspektiver, for eksempel de tilnærminger som i større grad vektlegger genetiske predisposisjoner og standardiserte mønstre for naturpreferanser. Artikkelen berører også hvordan en erfaringsbasert og dynamisk tilnærming bør kunne gjenspeiles i planlegging og forvaltning av nærmiljønatur.

Artikkel 4: Opplevelse av natur og tid i hverdagsliv

Problemstillinger:

- Hvordan setter hverdagslivet rammer rundt opplevelse av tid i naturen?
- Hvordan har dette endret seg de siste femti år, og hvordan relaterer det seg til ulike livsfaser?

Utgangspunktet for å skrive en artikkel om opplevelsen av tid knyttet til det å være ute i nærmiljønaturen, var at tidsaspektet i naturopplevelsen ble brakt fram og vektlagt av mange av samtalepartnerne i studien. I forskningssamtalene avdekkes en tidserfaring som i mindre grad er knyttet til klokketidas tidsbegrep som dominerer organiseringen av hverdagslivet ellers. Samtalene viser at tidsopplevelsen ute er tett sammenvevd med opplevelsen av natur, og at denne helhetsopplevelsen er dynamisk, foranderlig og ikke minst situasjonsbestemt. Artikkelen drøfter disse erfaringene i lys av Maurice Merleau-Ponty sin kroppsfilosofi (1945/1994) og Henri Bergson (1889/1998) sin teori om tiden som varighet knyttet til den intuitive erfaring. Disse perspektivene bidrar til å belyse innholdet i menneskers tidsforståelse ute i nærmiljønaturen i en hverdagslig kontekst, og ikke minst settes søkelyset på menneskets forbundethet til natur gjennom den kroppslige, intuitive erfaring.

3. Metode

I det følgende vil jeg diskutere den metodiske innretningen i studien. Jeg vil begynne med å gjøre rede for bakgrunn for metodevalg, før jeg vil utdype hva studiens metodiske tilnærming i form av livshistoriefortellinger innebærer, både for forskningsprosessen og hva som kommer ut av den. Forskningssamtalene har funnet sted på tur i nærmiljønaturen, altså i de samme fysiske omgivelsene som studien tar utgangspunkt i. Betydningen av dette vil drøftes i kap. 3.4. Til slutt vil jeg gjøre rede for selve forskningsprosessen gjennom beskrivelse av studieområde, utvalg, feltarbeid og analyse. For videre drøfting omkring den situerte dialogen i studien, se artikkel 1.

3.1 Metodevalg

Det vil sjelden være én ”riktig” metodisk framgangsmåte for å øke kunnskapstilfanget om et tema. Et viktig utgangspunkt er at ulike metodiske tilnærminger belyser et fenomen fra forskjellige synsvinkler, og at de ulike metodene til sammen gir nyansert kunnskap om fenomenene som kanskje kan bringe vitenskapen et hakk framover. Noen vil være skeptiske til hva slags kunnskap denne studien representerer, fordi den baserer seg på forskningssamtaler med kun 26 personer og lokalisert til ett studieområde, Brumunddal. Men studien tar ikke mål av seg å gi en statistisk generalisering, derimot har den potensial for en analytisk generalisering. For en videre utdyping av dette, se ”Utvalg og representativitet”.

Det valgte caset anvendes primært for å kunne drøfte og utlede teoretiske refleksjoner (Yin 2009). I neste omgang kan kunnskapen anvendes i samfunnet og/eller i videre teoretisk utledninger. Gjennom livshistoriefortellingene går studien mer i dybden enn i bredden, jamfør Gullestad (1996) sin begrunnelse for å bygge studien ”*Hverdagsfilosofier*” på fire livshistoriefortellinger. Gjennom å tilstrebe og beskrive ”de gode eksempler” fra menneskers omgang med natur i hverdagsliv, bør studien være gjenkjennbar, men samtidig nyanserende. En kvalitativ tilnærming som denne muliggjør en *utdypende* kunnskap om fenomenet, basert på menneskers beskrivelser av sin bruk og opplevelse av natur i nærmiljø. Disse beskrivelsene gir kunnskap om blant annet den komplekse dynamikken som utspiller seg mellom menneskers sosiale liv og betydningen av natur, som vi finner nettopp i hverdagslivet. Denne dynamikken er vanskelig å gripe i kvantitative spørreundersøkelser om friluftsliv (Læssøe og Iversen 2002). Den kvalitative tilnærmingen i studien har også gjort det mulig å belyse de mer komplekse deler av problemstillingene som omhandler betydning, meningsdannelse og opplevelse knyttet til bruk av natur.

Motivasjonen for metodevalg lå først og fremst i å finne en metodisk tilnærming som i størst mulig grad skulle fange helheten, både bredden og dybden, i temaet. Det vil si både den hverdagslige konteksten rundt bruk og opplevelse av natur i nærmiljø, og de meningsdannende prosesser i selve naturopplevelsen. Inspirert av fenomenologien ønsket jeg å bygge en erfaringsbasert kunnskap om temaet, først og fremst gjennom personers

beskrivelser av egne erfaringer. Narrativet møter på mange måter dette utgangspunktet, fordi fortellingen plasserer den fortellende i verden og besvarer spørsmål som Hvem er du? Hvor kommer du i fra? og Hvor er du på veg? (Johansson 2005, 17). Narrativet gir struktur, sammenheng og mening til våre erfaringer, det er en måte å konstruere meningsfulle helheter av usammenhengende hendelser og situasjoner.

Forskningssamtalene i denne studien tar utgangspunkt i samtalepartnernes livshistorie med vekt på bruk av nærmiljønatur. Laurel Richardson (1990) i Johansson (2005) peker på fem aspekter som argumenterer for analyser av livshistoriefortellinger: 1. De synliggjør menneskers livsverden i fenomenologisk forstand. 2. De synliggjør hvordan mennesker opplever sine subjektive liv, livshistorien skaper en slags orden i våre liv. 3. Vi får muligheten til å forstå andre mennesker. 4. Kulturelle fortellinger gir modeller eller prototyper for hvordan vi skal forstå våre liv. 5. Kollektive fortellinger kan gi røst til de som er tause eller marginaliserte. Livshistoriefortellingene i denne studien har først og fremst synliggjort kunnskap om hvordan mennesker lever sine hverdagsfriluftsliv. Men gjennom livshistoriefortellingene er det også løftet fram kunnskap om mer generelle aspekter som hvordan enkeltmennesker opplever og forstår *friluftsliv* som fenomen. Denne kunnskapen er framkommet blant annet gjennom de som aktivt distanserer seg fra det de opplever som det norske friluftslivet, selv om de er engasjerte fritidsbrukere av natur i nærområdene. Synliggjøring av menneskers livsverden kan altså bidra til å utdype og eventuelt korrigere innholdet i sentrale begreper, slik som friluftslivet.

3.2 Å skape friluftslivshistorier

Friluftslivshistoriene er fortalt muntlig og skapes egentlig der og da i forskningssamtalen. I motsetning til en skriftlig redegjørelse handler ikke den muntlige fortellingen bare *om* hendelser, den *er* i seg selv en hendelse. Livshistorienes mening og betydning produseres gjennom kommunikasjon i sosialt samspill, i en viss kulturell og historisk sammenheng. De er sosialt konstruerte (Johansson 2005). Anvendelsen av narrative metoder er samtidig en fortolkende aktivitet, der hver historie er åpen for et mangfold av tolkninger. Å tolke mening betyr å forholde seg til komplekse meningssammenhenger med mange betydninger. I livshistoriefortellingene settes personenes egne tolkninger av seg selv i sentrum, med alt det innebærer av kompleksitet og motsetningsfullhet. På denne måten forholder vi oss til en dobbel hermeneutikk, det vil si tolkninger av tolkninger.

Heidegger (1927/2007) var den første til å legge vekt på at forforståelsen må innlemmes i den hermeneutiske sirkel. Hos Heidegger omfatter hermeneutikken ikke bare tekstfortolkning, men all menneskelig forståelse overhode. På denne måten utvikler han hermeneutikken til å bli en lære om menneskets historisitet, dvs. at mennesket som "væren-i-verden" (*In-der-Welt-sein*) alltid og allerede befinner seg i forståelsessituasjoner. Fra vår daglige omgang med tingene har vi en forutforståelse av hva tilværelsen er. Denne forforståelsen bringer vi med oss inn i analysen, og det oppstår en utveksling mellom vår forforståelse og selve fortolkningen idet vi forsøker å forstå vår tilværelse.

Heideggers begrep om forforståelse bidro til å distansere ham fra den Husserlske tradisjonen i fenomenologien, som i stedet for å vektlegge det kontekstuelle i fortolkningen baserer seg på beskrivelser av tingene selv i en slags utenfor-forståelse av verden. Gjennom Heideggers begrep om forforståelse endres fenomenologiens syn på menneskets posisjon *i* verden, fra et betrakterståsted til å plassere mennesket som handlende subjekt i sitt *væren-i*-verden. Dette kalles også ”det fenomenologiske vendepunktet”, som også førte forforståelsen inn som fortolkningsgrunnlag i hermeneutikken (Ödman 2005).

I følge Johansson (2005) kan det vi studerer, om det er en tekst eller et menneske, ses på som en symbolsk forstrukturert livsverden. Det er den forståelseshorisonnten som mennesker går ut fra når de orienterer seg i verden, de regler og fortolkningsrammer en anvender for å forstå seg selv og andre. Dette kan ses på som en praktisk kunnskap en gjerne tar for gitt i hverdagen. Denne praktiske kunnskapen bærer også forskeren med seg inn i forskningsprosessen. En erkjennelse av dette har krevd at jeg selv har brukt tid på å reflektere over min egen ”friluftslivshistorie” i tråd med temaet jeg arbeider med. Dette bør ha bidratt til, i alle fall er det å håpe på, en større åpenhet også for andre og annerledes ”friluftslivshistorier” (se artikkel 1). Ellers er det fristende og nevne at jeg selv er småbarnsmor. Egne og andres barn inspirerer meg kontinuerlig, samtidig som det å drøfte temaet med andre småbarnsforeldre har bidratt til å belyse funnene fra Brumunddal, spesielt om barn og natur. Jeg har gjennom hele mitt livsløp vært glad i natur og glad i å bruke natur. Arbeidet med avhandlingen har derfor vært mye preget av selvrefleksjon og nye erkjennelser omkring mine egne naturopplevelser.

Erkjennelsen av deltakernes bidrag inn i forskningsprosessen gjorde det viktig å tilstrebe en god arena for dialog og samrefleksjon i denne studien. Gjennom en god dialog er det mulig å få innsikt i den erfaringsverdenen som ligger til grunn for ytringene. Det å legge forskningssamtalen utendørs i naturområder, en erfaringsmessig egnet arena for kommunikasjon og samspill, var et ledd i denne tenkningen. Nettopp samspillet mellom forsker og samtalepartner var en kvalitet jeg ønsket å utforske gjennom dr.gradsutdannelsen. Dette samspillet kan knyttes til teorier om intersubjektiv kommunikasjon og resonans som vektlegger samhandling med miljø og andre personer som en eksistensiell menneskelig egenskap. Blant andre viser Bråten (2008) at mennesket har medfødte egenskaper som plasserer oss i aktiv samhandling med den vi kommuniserer med. Dette perspektivet vektlegges også i nyere retninger innenfor psykologifaget som objektrelasjonsteorien, som i følge Nicolaisen (2003) har klare forbindelser til Heideggers filosofi.

3.3 Livshistoriefortellingen

Samtalepartnerne fortellinger om hverdagsliv og hverdagsfriluftsliv belyser endring både gjennom livsløp og gjennom en historisk tid. Gjennom livsløpsperspektivet belyses endring i bruk og opplevelse av nærmiljønatur gjennom biografisk tid, en tilnærming som utdyper samspillet mellom naturbruk, naturopplevelse og sosialt liv som utspiller seg i hverdagsliv og

hverdagsfriluftsliv. Tilnærmingen kan også kalles ”friluftslivshistorier” (se også Pedersen 1999). Gjennom studiens makroperspektiv er det mulig å studere sosial endring over tid, fordi individene som sammenlignes har gjennomlevd hele eller deler av livsløpet til ulik historisk tid (Skrede og Tornes 1983). Rudie (2001, 95) mener det kan være klargjørende å skille mellom livshistorie presentert som biografisk beretning og livsløp sett som en kjede av begivenheter ”i verden”, som har form av en interaktiv prosess mellom individ og sosiale og fysiske omgivelser. I denne studien kommer dette skillet mest til uttrykk i artikkel 4. I studien som helhet har jeg valgt å ikke vektlegge skillet mellom livshistorien som biografisk beretning og livsløpet ”i verden”, men heller søke å gjøre en *samtidig* horisontal og vertikal tolkning av biografien og det sosiale system som livshistoriefortellingene åpner for. Det vil si en fortolkende pendling mellom individuelt opplevd livsløp og den samfunnsmessige kontekst rundt de begivenhetene som beskrives (Almås m.fl. 1995).

Men slike muntlige framstillinger av biografisk og historisk tid, gjerne kalt *oral history* (Kurkowska-Budzan 2009), er ikke uproblematiske. Én utfordring med tilbakeblikket på fortida er dannelsen av nostalgiske fortellinger. Fortiden får mening i lys av hvordan nåtiden oppleves, og nåtiden fortolkes gjennom fortellinger om fortiden. Resultatet kan fort bli at ”alt var bedre før”. En måte å imøtekomme dette på er å ta utgangspunkt i mest mulig konkrete beskrivelser av bruk av nærmiljønatur i forskningssamtalene, som fokuserer på *hva, hvor og hvordan* (se Holstein og Gubrium 2005), før personene inviteres til selv å reflektere over temaene som tas opp. For å kunne sette personlige livshistoriefortellinger inn i en historisk og sosial kontekst er det selvsagt viktig at det er gjennomgående fellestrekk ved samtalepartnerens beskrivelser av fenomenet. Det er også vesentlig å gjøre rede for om deres beskrivelser samsvarer med andre studier.

En annen utfordring i livshistoriefortellingen som metode ligger i at den *både* er en måte å fortolke sitt eget liv på, og den er en hendelse i seg selv, en slags iscenesettelse utført som en sosialt situert kommunikativ handling (Bauman 1986 i Johansson 2005). Det kan stilles spørsmålstegn ved reliabilitet eller hva som blir ”sannhet” i dette perspektivet, om det som fortelles virkelig har hendt. I følge Gadamer (se Grøn 2002) innebærer vår forståelse av en tekst at vi anerkjenner dens krav om å være en mulig sannhet, og også at den søker å leve opp til et krav om overenstemmelse mellom helhet og deler. Dette perspektivet bør kunne overføres også til forskningssamtalen. Det samtalepartneren formidler må på samme måte som en tekst tas alvorlig som uttalelse med krav på at det som sies er sant. En annen måte å se det på er at det som beskrives som ”sant” for en person *er* sant for denne personen, på den måten at det er dennes opplevelse av en hendelse eller erfaring som sitter igjen og danner grunnlag for personens meningsdannelse i dag.

Artikkel 2, som omhandler barns bruk av nærmiljønatur, er kanskje den artikkelen som i størst grad baserer seg på minner gjengitt muntlig eller en form for *oral history*. Voksnes minner om barndom, som denne artikkelen bygger på, reiser spesielle utfordringer. Jones (2003) påpeker hvordan den voksnes blikk på barn gjør denne type tilnærming til kunnskap om *barndom* og ikke om *barn*, ut fra at voksenverdenen tross alt avviker så mye som den gjør

fra barnas liv. Philo (2003) viser på den annen side til at vi som voksne alle har vært barn, og at vi på den måten bør evne empatisk innlevelse i barns fortellinger. Denne studien om barns bruk av nærmiljønatur handler utvilsomt mer om barndom enn om barn. Den kan derfor med fordel sammenstilles og drøftes sammen med studier som for eksempel går i dybden på selve leken i natur, hva den innebærer og hvilken mening den uttrykker. Jones (2003) henviser i sin artikkel til Damasio (1999), som beskriver minner som noe vi ikke har kontroll over på samme måte som tanken, det er noe som skapes der og da ut fra situasjon og gitt kontekst. Dette er et interessant innspill til denne studien. Det at forskningssamtalene foregikk ute i naturen virket kanskje ikke bare åpnende for dialogen, men kanskje også for hva som kom fram av minner gjennom det assosiative elementet i å være ute i temaet for samtalen. Det er i alle fall mulig å tenke seg. Kroppsfenomenologien presiserer hvordan kroppslige erfaringer avleires og bringes med videre inn i nye sanseintrykk og erfaringer. På denne måten kan en anta at det å være ute i selve temaet for forskningssamtalen bidrar til å ”aktivere” kroppen og på den måten hente fram minner og erfaringer.

Tross viktige kritiske poenger er livshistoriefortellingen regnet som en egnet måte å få innblikk i strukturer og prosesser som har betydning for levekår og livssituasjon, valgmuligheter og atferd i skiftende faser og stadier av livsløpet (Skrede og Tornes 1983). Denne studien bygger på bruk av én type metode, den deltakende forskningssamtalen, i all hovedsak utført utendørs og med utgangspunkt i livshistoriefortellingen. Det å velge én felles metode for hele studien og ikke legge opp til for eksempel flere delstudier der ulike metoder benyttes, har vært bevisst. Først og fremst er det fordi jeg synes at den valgte metoden på en tilfredsstillende måte imøtekommer det erfaringsbaserte teoretiske perspektivet i studien. Jeg kunne også ha valgt og argumentert for andre metoder, blant annet en velkjent metode i antropologisk forskning, den deltakende observasjonen. Kanskje ville den hverdagslige konteksten da blitt viet mer plass, og faktorer som kroppsspråk i møte med natur kunne blitt fokusert mer på. På den annen side fant jeg tidlig at forskningssamtalen utendørs, med utgangspunkt i livsløpsintervjuet, ga mye og bred kunnskap om temaet jeg ønsket å utforske. Et element i valg av metode er også at jeg *liker* forskningssamtalen, noe jeg velger å tolke som et uttrykk for at jeg bruker etablerte egenskaper. Å være med Brumunddøler på tur var kort og godt et kjempemorsomt feltarbeid!

3.4 Walking interviews

Jeg bestemte meg tidlig i planleggingsfasen av studien for å prøve ut *walking interviews* som metode. Først og fremst var dette begrunnet i den antropologiske fagtradisjonen der ”å være i det” er en anerkjent tilgang til kunnskap om et fenomen. Men like mye fordi jeg erfaringsmessig, gjennom et langt turliv, hadde erfart at det å være ute sammen med andre virker positivt for kommunikasjon og samhandling. Også internasjonalt har det ”å gå” fått et økt fokus innenfor forskning, både som tema innenfor studier om forholdet mellom menneske og natur (Vergunst and Ingold 2008) og som inngang til kunnskapsproduksjon (Jones et al. 2008). Likevel foretas det store flertall av studier som berører relasjonen mellom menneske og natur utenom selve naturopplevelsen gjennom besvarelser av spørreskjemaer, fotostudier,

eksperimentelle laboratoriestudier, eller som innendørs intervjuer i private hjem, i møtelokaler etc.

Denne studiens utgangspunkt er at naturopplevelser er intuitive og spontane – men også kulturelt og sosialt konstruerte gjennom livslange lærings- og erfaringsprosesser (se bl.a. Broch 2004). En spontan og intuitiv naturopplevelse kan relateres til de lavere kommunikative utviklingstrinn i teorier om intersubjektiv kommunikasjon (se bl.a. Bråten 2008). Det vil si at den direkte og sansemessige opplevelsen av omgivelsene virker forløsende og aktiviserende for språklig kommunikasjon og mental forestillingsverden. Det at forskningssamtalen foregår utendørs, i de fysiske omgivelsene som faktisk er tema for samtalen, burde dermed, begrunnet i teorier om intersubjektiv kommunikasjon, virke sansestimulerende og åpnende for dialog. Dette erfarte jeg også i forskningssamtalene ute. Sammenlignet med å sitte ved et bord, som også ble praktisert i enkelte av forskningssamtalene, virket det lettere å finne ønskete begreper for å beskrive naturopplevelser og erfaringer fra levd liv knyttet til naturbruk når vi var ute i naturen.

Mange studier innenfor miljøpsykologien er opptatt av de såkalte *restorative effects* opphold i naturen gir, som redusert stress, økt konsentrasjon, mer positive følelser og bedre humør og i tillegg hurtigere lindring av sykdom (se bl.a. Kaplan 1989, 1995; Ulrich 1986; Ulrich og Simens 1991). Disse effektene kan også påvirke kvaliteten i en forskningssamtale. Erfaringene fra denne studien tilsa blant annet at det å være ute ga både samtalepartneren og meg selv en større ro og rom for ettertanke og refleksjoner, slik at en del ting som opplevelser og forståelsen av opplevelser ble mer utdypet utendørs enn innendørs. I tillegg var det assosiative elementet og også muligheten for å observere kroppsspråk åpenbare positive effekter av å være ute.

En filosof som Søren Kierkegaard og mange skjønnlitterære forfattere har interessert seg for, og omtalt, det vi kan kalle de terapeutiske effektene av å være ute i naturen, ikke minst av det å gå, eller av det å finne en indre ro, komme i balanse, senke skuldrene – eller som ordtaket sier: ”å lufte vetet”. En ung samtalepartner i studien sa det slik: ”Ute tenker du de samme tankene på en annen måte.” Flere samtalepartnere uttrykte selv hvordan samvær med andre ute i naturen har positive effekter for kommunikasjon: ”Det er lettere å snakke sammen når du går ute”; ”Det er lettere å snakke om vanskelige ting”; ”Det er greit å kunne ta pauser i snakkingen”; og ”Det er fint å dele naturopplevelsen med noen.” På denne måten uttrykker mine samtalepartnere faktisk *begrunnelser* for å foreta forskningssamtaler ute i naturen. Det mennesker opplever som positive effekter av å være ute, får positive effekter i forskningsprosessen. Å dele naturopplevelsene ute synes å utløse en intersubjektiv dannelselse av mening.

3.5 Utvalg, generalisering, feltarbeid og analyse

Studieområde

Utgangspunktet for valg av studieområde var å finne et boområde som kunne representerte en hverdagslig bruk av natur, det vil si et boområde med tilgang til naturområder uten at det var nødvendig å reise bort fra boligen. Jeg ble tipset om tettstedet Brumunddal av en kollega som mente at dette var et heterogent tettsted med innbyggere fra ulike sosiale lag og variert natur tett innpå tettstedet. Det er også en stor fordel å ha et studieområde som ikke ligger så langt fra ens eget bosted i kvalitative studier som dette. Det gjør det bl.a. enklere å gjøre oppfølgingssamtaler og å tilbringe tid der for observasjon.

Brumunddal vokste fram som tettsted etter at Dovrebanen åpnet fra Hamar til Tretten i 1894. I dag er Brumunddal kommunesenter i Ringsaker kommune i Hedmark. Tettstedet har nærmere 9000 innbyggere, og ligger ved utløpet av elva Brumunda ved Mjøsas østre bredd, 15 kilometer nord for Hamar. I tillegg til fortsatt å være en landbrukskommune har Brumunddal lenge hatt en betydelig industriproduksjon knyttet til foredling av jord- og skogbruksprodukter. I tillegg til at befolkningen i Brumunddal er variert med hensyn til yrkestilhørighet og dermed også sosial tilhørighet, er det også mange ulike naturområder nærme tettstedet. Dette var viktige elementer i å tilstrebe en case som tematisk kunne representere et slags ”hverdagsekstrakt”.

Mine første møter med Brumunddal var gjennom to befaringer med to forskjellige kolleger som er vokst opp på stedet. Etter disse befaringene valgte jeg ett boområde, som jeg senere utvidet med ett til. Samtalepartnerne bor jevnt fordelt i disse to boområdene, som begge ligger i gangavstand til Brumunddal sentrum. Det ene området er et byggefelt som hovedsakelig ble utbygd på 1980-tallet. Det ligger tett opptil et stort friområde med grusa stier etc. som går ned til Brumunddal sentrum. Byggefeltet består av både rekkehus og eneboliger. Det ble meg fortalt at beboerne her har ulik sosial status. Kommunen disponerer flere boliger i dette området. Det andre boområdet er et rolig villastrøk, hovedsakelig utbygd fra 1970-tallet og framover til 1990-tallet. Naturområdene rundt dette villastrøket er litt annerledes og mer varierende enn i det andre boområdet, og tilgangen til naturområdene er litt mer preget av fysiske barrierer. På denne måten utfyller de to områdene hverandre, men de er ikke så forskjellige at det er gjort separate analyser for hvert område.

Utvalg, representativitet og generalisering

Mine to kolleger som var vokst opp i Brumunddal ga meg innledningsvis et par navn på personer som kunne være aktuelle samtalepartnere. Disse og senere kandidater ble kontaktet på telefon. I telefonsamtalen beskrev jeg kort temaet for studien og fokuserte på at jeg var opptatt av hverdagslig bruk av natur og bruk av bostedsnær natur gjennom ulike livsfaser. Jeg prøvde også å forklare at jeg var like interessert i ikke-bruk som bruk. Anonymitetskriteriene ble presisert og utdypet muntlig ved eventuell gjennomføring av forskningssamtaler. Selv om

en del personer takket nei til å delta, gikk det relativt greit å få tak i nok personer i studien. Til sammen ble det gjennomført forskningssamtaler med 26 personer i alderen 18 til 72 år. Det ble foretatt oppfølgingssamtaler med fire av samtalepartnerne, i tillegg var jeg med en lokal barnehage på dagstur og har et ukjent antall ganger beveget meg i området for å samle inntrykk.

Utvalget av samtalepartnere tok utgangspunkt i *snowball-metoden*, det vil si at samtalepartnere ble spurt om de visste om andre aktuelle kandidater. I tråd med studiens eksplorative tilnærming utviklet fokus i studien seg etter hvert. Det betød at jeg strategisk inkluderte samtalepartnere ettersom nye perspektiver trådte fram som interessante for videre utforskning. Dette gjorde blant annet at jeg ba om oppfølgingssamtaler med noen av småbarnsforeldrene i studien. Jeg kunne også spørre en samtalepartner om vedkommende for eksempel visste om noen yngre personer i nabolaget de trodde kunne være interessert i å stille opp, eller om de kjente til noen de visste ikke var så mye ute. Dette er en hermeneutisk tilnærming som tar opp i seg hvordan forståelsen av et fenomen er i stadig utvikling, det som kalles en hermeneutisk forståelsesspiral.

Utvalget av samtalepartnere representerer ulike aldre og kjønn, ulike sosiale lag, ulike typer bruk av natur og ikke minst ulikt omfang på bruk av natur. Alle disse kriteriene er ganske jevnt fordelt blant samtalepartnerne i utvalget. En gruppe som muligens kunne vært representert i noe større grad er ikke-brukere av natur. På den annen side forteller samtalepartnerne i utvalget mye om barrierer for bruk gjennom å beskrive sitt hverdagsliv i ulike livsfaser, og viser hvordan dette varierer i forhold til ulike hverdagslige rammebetingelser. Det kvalitative livsløpsintervjuet åpner på denne måten for en mer nyansert kunnskap om bruk og ikke-bruk. Jeg vil ha problemer med å definere mange av mine samtalepartnere for eksempel som enten aktive eller ikke-aktive brukere av nærmiljønaturen, fordi aktivitetsnivået varierer over tid og også fordi omfang av antall turer ut ikke nødvendigvis samsvarer med betydningen nærmiljønaturen virker å ha for dem.

Samtalepartnerne gjør mange ulike ting ute i nærmiljønaturen, selv om ikke alle typer aktiviteter er trukket fram i artiklene som utgjør avhandlingen. For eksempel er flere av samtalepartnerne opptatt av fysisk trening utendørs. Grenselandet mellom rekreasjon og idrett ute i naturen og opplevelsen av natur i dette er reflektert over i flere av forskningssamtalene, men er et tema som ikke er prioritert spesielt i artiklene. Det er likevel tydelig at det kvalitative livsløpsintervjuet egner seg for å få fram kunnskap om det som gjerne kalles gråsoner til friluftslivet, fordi hverdagslivet gir oss erfaringer i det å ha ulike fokus til ulike tider og i ulike situasjoner.

Gjennom valget av et (bredest mulig) sammensatt utvalg av samtalepartnere åpnes muligheten for analytisk generalisering gjennom logisk og kritisk vurdering av materialet som framkommer gjennom forskningssamtalene. Innsikt i forskjellige samtalepartneres utdypende og kontekstuelle beskrivelser av sine naturopplevelser gir leseren mulighet til å bedømme om resultatene kan generaliseres til en ny situasjon (jfr. Kvale og Brinkmann 2009,

290). Muligheten for å kunne foreta generaliseringer styrkes også ved at studien blir satt i sammenheng med andre studier, både andre case-studier og statistiske undersøkelser, nasjonale og internasjonale. Brumunddal er et tettsted med ca. 9000 innbyggere og representerer på mange måter det mer rurale Norge. Det er derfor ikke overraskende hvis elementer i studien ikke helt samsvarer med studier fra urbane strøk. Det er derfor interessant at funn fra et mindre tettsted som Brumunddal i stor grad samsvarer med funn gjort i andre nasjonale og internasjonale studier omkring endringstendenser i bruk av natur (se bl.a. Odden 2008, Lidén 2000, Holloway and Valentine 2000, Karsten 2005, Risotto and Guiliani 2006). Det tyder både på at det er mulig å foreta analytiske generaliseringer ut fra denne studien og på at friluftslivet i Norge er preget av liknende endringsprosesser som forskere observerer og dokumenterer andre steder.

Livshistorieperspektivet i denne studien gjør det også mulig å vurdere graden av fellestrekk innenfor den enkelte generasjon. Når enkelte fenomener, som beskrivelsene av barndommens aktiviteter ute i naturen, beskrives likt av alle samtalepartnerne i en generasjon, må en kunne gå ut fra at dette representerer allmenngyldige trekk ved livet til denne aldersgruppen (Almås m.fl. 1995). Krange og Skogen (2007) tar utgangspunkt i den franske sosiologen Daniel Bertaux (Bertaux 1982 i Krange og Skogen 2007) når de argumenterer for det kvalitative livshistorieintervjuets potensial for generalisering. I følge Daniel Bertaux (ibid.) er de kvalitative livshistorieintervjuene en egnet tilnærming for å avkle sosiale strukturer og samfunnsrelaterte problemstillinger på et høyere nivå enn den individuelle erfaring. I følge Bertaux forutsetter dette at informantene er rekruttert ut fra et veldefinert praksisområde som for eksempel en felles aktivitet. Forskeren må dessuten utvide gruppen av informanter til hun når et metningspunkt, *saturation*. Det vil si at det å legge til flere informanter ikke gir ny kunnskap om variasjon i livsmønstre, men heller representerer andre som tilhører samme situasjonelle kategori.

Det kan argumenteres for at denne studien tilfredsstillter Bertaux (ibid.) sine argumenter for å generalisere til et høyere nivå, selv om det ikke har vært en planlagt strategi å rekruttere samtalepartnere ut fra praksisområdet friluftsliv, men heller belyse bruk av nærmiljønaturen gjennom ulike praksiser og ulike erfaringer i hverdagsliv. Selv om denne studien på flere områder samsvarer med andre studier, er den like fullt en kvalitativ case-studie der situasjonen er Brumunddal. Det bør likevel være av interesse å nevne at kunnskapen som framkommer gjennom studien i Brumunddal synes svært gjenkjennbar for mange. Artikkelen 2 og annen formidling som omhandler temaet endringer i barns bruk av nærmiljønatur har fått mye respons fra både forskere, media og i allmenheten. Det å beskrive menneskers hverdagsliv gjennom livshistoriefortellinger bør, i samsvar med Bertaux, være utgangspunkt for at mange bør kunne kjenne seg igjen, men selvfølgelig ikke alle.

Feltarbeid

Feltarbeidet ble hovedsakelig gjennomført i to faser. Fase I ble gjennomført høsten 2006. Da ble det gjennomført forskningssamtaler med 20 personer. I oppstarten av feltarbeidet var jeg

overbevist om at det beste ville være å gå i gjennom mesteparten av stoffet i ro og mak innendørs, før jeg ville invitere samtalepartnerne med ut på tur. Etter å ha gjennomført noen samtaler på denne måten prøvde jeg å gå direkte ut, og fant at dette fungerte vel så godt. På denne måten fikk jeg et godt grunnlag til å reflektere over erfaringer ved det å gjennomføre en forskningssamtale utendørs i forhold til å gjøre det innendørs. Av praktiske/tidsmessige årsaker ble to av forskningssamtalene i sin helhet utført innendørs. Etter 20 samtaler syntes jeg at kunnskapstilfanget nådde et metningspunkt i forhold til å få ny kunnskap omkring problemstillingene i studien.

Under feltarbeidet fikk jeg tidlig en spesiell interesse for Buttekvernskogen, bl.a. fordi samtalepartnerne uttrykte så vidt forskjellig preferanser for denne skogen. Fase II ble utført her høsten 2008 med 7 personer, det vil si tre enkeltpersoner og to ektepar i tillegg til intervju med representant for miljøvernforvaltningen. Det siste ble gjennomført på dennes arbeidssted.

Forskningssamtalene ble tatt opp på bånd ved hjelp av en opptaker som samtalepartnerne bar på jakkeslaget. Det virket som om denne ble raskt glemt. Mye vind gjorde enkelte opptakssekvenser mangelfulle, men uten at det var noe stort problem. Forskningssamtalene varte fra 1,5 til fem timer, de fleste ca. 2-3 timer. Jeg hadde med meg en samtaleguide som jeg tok fram som en sjekkliste mot slutten av samtalen. En rød tråd for samtalen var bruk av nærmiljønatur i ulike livsfaser, i tillegg til spørsmål som utdypet elementer i naturopplevelsen. Det var som nevnt et poeng å være konkret innledningsvis i forhold til bruk av natur, for eksempel hvordan denne varierte gjennom året, på ukedager i forhold til helg osv. Dette var et godt utgangspunkt som åpnet opp for refleksjoner om sammenhenger mellom bruk av nærmiljønatur og samfunnsmessig kontekst, familiære forhold m.m., og ellers for å gå inn på personlige erfaringer og opplevelser i nærmiljønaturen. Jeg vektla også å åpne for individuelle prosjekter i forhold til bruk og opplevelse av nærmiljønatur, som å vie tid til å snakke om naturerfaringer gjennom idrett, det å ha hund eller ha vokst opp på gård.

Analyse

Umiddelbart etter forskningssamtalene gjorde jeg en skriftlig oppsummering av hovedinntrykk, kroppsspråk, lokalisering av samtalen m.m. Samtalene ble etterpå transkribert. En utilsiktet effekt av å foreta forskningssamtalene utendørs ble tydelig i transkripsjonen og det begynnende analysearbeidet, da det viste seg at de visuelle bildene av landskapet vi var i "satt på netthinnen" og ga meg assosiasjoner til innholdet i samtalen, slik at samtalen på en måte ble gjenopplevd av meg i bearbeidingen av den.

Den narrative analysen av livshistoriefortellingene kan ses på som en rekonstruksjon eller fortetting av de mange småfortellingene som samtalepartnerne bidrar med, og bidrar til en rikere, tettere og mer sammenhengende historie enn samtalepartnernes egne og mer sprikende historier (Kvale 2006). Det transkriberte materialet i denne studien ble analysert ut fra prinsippet om meningsfortetting (Giorgi 1992). Dette er en fenomenologisk, trinnvis

fortetning av mening med utgangspunkt i ”saken selv”. Ut fra tidligere henvisninger til Heidegger og Gadamer og deres oppfatning av ”saken selv” gjennom for-forståelsen, vektla jeg en tolkning av ”saken selv” der selve dialogen mellom oss ble vektlagt. Meningsfortetting kan likevel utføres som en sammenstilling av de transkriberte tekstene ut fra et formål om å utlede de viktigste meningene, essensene, fra teksten i noen få kompakte utsagn. Giorgis femtrinns analysemodell kan gjengis slik (Kvale og Brinkmann 2009, 228): 1. Helhetsinntrykk 2. Inndeling av tekst i meningsenheter 3. Transformering av meningsenheter. 4. Spesifikk beskrivelse av fenomenenes vesensegenskaper/essens. 5. Generell beskrivelse av fenomenenes vesensegenskaper/essens. Formålet med metoden er altså en ”essensiell beskrivelse” av det studerte fenomenet bygd på beskrivelser av erfaring, men der flere utganger og tolkningsresultater anses som mulig. Meningsenhetene ble avmerket manuelt i den transkriberte teksten, for så å settes sammen til nye meningsenheter i ny tekst som grunnlag for å utvikle essensbeskrivelser.

4. Natur i hverdagsliv: teoretiske perspektiver

4.1 Introduksjon

Hverdagslivet tar opp i seg alle livets aspekter og avspeiler de sosiale strukturer som omgir oss. Politiske føringer og til og med globale tendenser nedfelles i hverdagslivet. I det hverdagslige har også naturen en betydning. Sammenlignet med andre land har innbyggere i Norge god tilgang til naturområder nær boligene selv om urbaniseringsgraden er høy (Engelien m.fl. 2005). Det betyr at mange har et forhold til nærmiljønatur, men det betyr ikke dermed at bruk og opplevelse av den er et felles prosjekt vi kan si noe generelt om. For noen er aktiv bruk av natur et viktig element i hverdagen, mens andre knapt tenker over at den er der. Hverdagslivet er komplekst, og bruken av nærmiljønatur reflekterer denne kompleksiteten. Det ble innledningsvis sagt at i hverdagslivet er naturens betydning tett sammenvevet med våre sosiale liv. Dette er et argument for at studier av dette temaet bør belyses gjennom helhetlige teorier, som tar opp i seg og drøfter både erfaringer fra sosialt liv og selve opplevelsen av natur.

Denne studien er i sin helhet inspirert av en slik helhetlig og erfaringsbasert tilnærming gjennom fenomenologien, i tråd med Heidegger (2007) og spesielt Merleau-Ponty og hans kroppsfenomenologi (1994). Dette er en teoretisk tilnærming som setter søkelyset på den *konkrete, intuitive og kroppslige erfaring* i møtet mellom mennesket og omgivelser. Med utgangspunkt i erfaring åpnes det for et *dynamisk* syn på forholdet mellom menneske og natur, der menneskets overskridende karakter og potensial for endring vektlegges mer enn de statiske og predisponerte egenskaper. Samtidig er det en tilnærming som peker utover i den sosiale konteksten gjennom synet på mennesket som *sosialt, kulturelt og historisk situert*. Ikke minst er det et perspektiv som understreker det *relasjonelle* i forholdet mellom menneske og natur, der menneskets dialog *med* natur og *i* natur fokuseres i stedet for et dualistisk syn på mennesket som atskilt fra natur.

I det følgende vil jeg først, som et overordnet nivå, se på bruk og opplevelse av natur i et hverdagslivsperspektiv, med sosialantropologen Marianne Gullestad som en viktig inspirasjonskilde. Fordi bruk og opplevelse av natur i nærmiljø kan betraktes som *friluftsliv*, vil jeg så i korte trekk gjøre rede for utviklingen i norsk friluftsliv generelt, med utgangspunkt i Odden (2008), og plassere studien fra Brumunddal i denne sammenheng. Siden studiens fokus ligger i den *konkrete* bruk og opplevelse av natur i nærmiljø, har ikke teorier som forklarer overordnede og strukturelle endringer blitt tillagt stor vekt. Det betyr ikke at de er utelatt, men brakt inn der disse perspektivene er formålstjenlige for å drøfte spesifikke kjennetegn ved den samfunnsmessige kontekst som bruk av natur skjer innenfor. I et eget avsnitt vil jeg kort plassere studien fra Brumunddal blant noen sentrale teorier som berører forholdet mellom menneske og natur, men som ikke er viet stor plass i artiklene som utgjør avhandlingen. Til slutt utdyper jeg viktige elementer i det som er avhandlingens overordnede teoretiske perspektiv, fenomenologien med vekt på kroppsfenomenologi.

4.2 Hverdagsliv og friluftsliv

Både termen *hverdagsliv* og termen *nærmiljø* bør kunne benyttes som analytiske begreper i studien. De peker begge mot dagliglivet, livet der folk bor. Studien tar utgangspunkt i hvordan mennesker bruker og opplever natur i nærmiljøet i en hverdagslig kontekst. Kunnskap om dette er kommet fram gjennom personers beskrivelser av erfaringer fra dagliglivet, for så å bli satt inn i større teoretiske sammenhenger. Rekkefølgen i dette er viktig og gjenspeiler studiens eksplorative tilnærming. Studien har både en mikroorientering mot erfaring og livsverden og en makroorientering der hvert enkelt hverdagsliv ses i en større sammenheng, slik studier om hverdagsliv gjerne har (Gullestad 1989).

Læssøe og Iversen (2002) beskriver i sin studie av naturens betydning i hverdagen hvordan hverdagslivet, det konkrete liv, opphever skillet mellom menneske og natur, fordi naturen her veves inn i livets øvrige forhold. De poengterer viktigheten av å sammenholde det sosiale liv og naturen i spørsmål om hvordan mennesker forholder seg til naturen, i stedet for å være for natursentrert og opptatt av ekspertenes vitenskapelige og byråkratiske logikker. Ved å fokusere på den kompleksiteten som ligger i hverdagens liv i og med natur får vi viktig kunnskap om erfaringer i å organisere hverdagslivet og som de forskjellige måter å forholde seg til natur på er innvevet i. Dette antar de kan føre til en bedre dialog mellom folk, eksperter og politikere og større engasjement i befolkningen i naturpolitikk.

Gullestad (1990) påpeker at undersøkelser av hverdagslivets kulturelle praksiser kan gi kunnskap om kompleksiteten i ulike begrep, som naturbegrepet. Hun forstår naturen som en egen kulturell kategori og et spesielt kraftfullt symbol i Norge. Kraftfullheten setter hun i sammenheng med at spennet mellom naturens ulike betydninger er stort. Friluftslivsbegrepets betydninger er på samme måte stort. Av disse ulike betydningene representerer Witoszek (1998) et ytterpunkt når hun knytter friluftslivet til et natursyn hun hevder har vært vedvarende i norsk kultur siden de første historiske kilder, mens blant andre Johansen (1995)

er av de som hevder at det ikke finnes en egen norsk særegenhet, heller ikke på dette feltet (se Tordsson 2003 for en gjennomgang av ulike betydninger).

Gullestad (1990) peker også på betydningen av å undersøke binære opposisjoner for å forstå kulturelle kategorier. De to sidene i slike motsetningspar definerer hverandre gjensidig, og har ulik plass i det totale systemet av kulturelle begreper og kategorier. Sentrale kulturelle kategorier får ofte sin mening, også i følge Gullestad (1990), ut fra sin plassering i et større nett av motsetningspar. Gullestad (1990) kobler naturbegrepet med hverdagslivet ved å drøfte naturen som symbol gjennom det grunnleggende motsetningsparet mellom ”hjemme” og ”ute”. Hun poengterer hvordan naturen og verdsettingen av det urørte står i opposisjon til hjemmet, men også i opposisjon til byen, som hun knytter til en grunnleggende motsetning mellom naturen og samfunnet, fordi det å være ute i naturen knyttes til det å være borte fra samfunnet.

Som en forlengelse av synet på det hjemlige og naturen som ute eller borte er det nærliggende også å se på begrepene friluftsliv og hverdagsliv i forhold til hverandre, siden friluftslivsbegrepet er sterkt knyttet til naturbegrepet. Men er friluftsliv ensbetydende med å reise bort fra nærmiljøet og ut i naturen? Den offisielle definisjonen av friluftsliv (se side 1) knytter friluftslivsbegrepet til målsettingen om å oppnå ”miljøforandring”. Flere forskere har ment at den offisielle definisjonen av friluftsliv kan være for snever å ta utgangspunkt i, fordi den ikke godt nok tar opp i seg bl.a. den hverdagslige bruken av natur, men at friluftsliv i stedet assosieres med det å reise bort fra det hverdagslige (Kaltenborn og Vorkinn 1993, Gåsdal 1995, Pedersen 1999 og Lidén 1999). Men på flere områder rettes nå fokuset nettopp mot friluftsliv i nærmiljø, blant annet som Direktoratet for Naturforvaltning sitt nye satsingsområde. I stadig flere miljøer regnes nå også det som er kalt ”friluftslivets gråsoner” inn under friluftslivsbegrepet, som spaserturer i nærmiljø, mer konkurransepregete aktiviteter i natur og barns uteleik i natur. Dette gjenspeiles også i St.melding 39 sitt begrep ”Eit romsleg friluftsliv”. En viktig aktivitet i hverdagsfriluftslivet, spaserturer, er likevel fortsatt regnet som en gråsonaktivitet til friluftslivet. For eksempel inkluderer ikke Odden (2008) denne aktiviteten i sin studie av norsk friluftsliv, men begrunner dette med at denne aktiviteten også inkluderer bruk av arealer som ikke defineres som naturområder (se Odden 2008, 63). Hva vi ser på som natur har altså betydning for hva vi ser på som friluftsliv og i denne sammenheng også for hva slags kunnskap som produseres.

Det er ikke et poeng her å gjøre diskusjonen om friluftslivsbegrepets innhold stor (se grundige gjennomganger i bl.a. Tordsson (2003) og Odden (2008), og det viktigste er kanskje heller ikke hvorvidt ulike aktiviteter i naturområder kalles friluftsliv eller ikke. På den måten kan en fort havne i en skinndiskusjon. Et viktig poeng er også hvordan funnene som gjøres i denne studien omkring naturopplevelsen i det hverdagslige nok også kan tenkes å ha gyldighet for naturopplevelser lenger vekk. Samtalepartnerne fortellinger om naturopplevelser i hverdagen viser at disse også kan være intense. På denne måten kan en si at studien egentlig *ikke* står i forhold til det å se på naturen og verdsettingen av det urørte som en opposisjon til hjemmet og byen slik bl.a. Gullestad (1990) gjør det. Selv om denne studien

tar utgangspunkt i det å bruke og oppleve natur avgrenset som ikke å reise bort fra bostedet, lever vi alle med den erfaringen at det hverdagslige ikke nødvendigvis lar seg skille fra det ikke-hverdagslige. I ulike livsfaser og situasjoner kan vi oppleve unike øyeblikk i naturen også i en mer rutinepreget hverdag, eller vi kan oppleve at naturopplevelsen i ferielandskapet er det som i størst grad er preget av rutiner og gjenkjennelse. På samme måten kan vi gjennom et livsløp oppleve selve hverdagen som betydningsfull.

Fritidsforskeren Chris Rojec (1999) sier det slik at kunnskap om fritid er relativ til kunnskap om hverdagsliv. Det er ikke vanskelig å se at bruk og opplevelse av natur i det daglige står i forhold til bruk og opplevelse av natur i en feriekontekst. Flere av samtalepartnerne bringer naturopplevelser i ferien på banen, og dette er med på å belyse deres bruk og forhold til natur også i det daglige. Forholdet mellom natur som ”det nære” og ”det fjerne” eller bruk av natur i hverdag og ferie har ikke blitt fokusert spesielt i denne studien, men det utelukker ikke at det er et aktuelt og spennende forskningsfelt å følge opp.

Hvis en ønsker en mer åpen innfallsvinkel til friluftslivsbegrepet, for eksempel som fysisk aktivitet og naturopplevelse, bør en unngå å gjøre skillet mellom bruk og opplevelse av bostedsnærnatur og mer fjerntliggende natur for stor. Ved å se på *friluftsliv* og *hverdagsliv* i forhold til hverandre får vi likevel fram ulike og viktige betydninger av begrepene og deres meningsinnhold, slik Olwig (1994) gjør det ved å sammenligne friluftsliv og idrett. Denne studien fokuserer på naturbruk og naturopplevelse i hverdagen med utgangspunkt i beskrivelser av hva mennesker gjør og opplever i nærmiljønaturen. Sett ut fra avhandlingens perspektiv kan dette kalles for hverdagsfriluftsliv, blant annet fordi studien viser hvordan bruk og opplevelse av nærmiljønaturen *også* har en avkoplende effekt fra det hverdagslige, slik en gjerne forbinder med friluftsliv. For å imøtekomme utfordringer som ligger i å bruke begreper som inneholder så ulike betydninger som friluftslivsbegrepet, er det valgt å benytte begrepene *bruk* og *opplevelse* av natur gjennom avhandlingen, fordi disse begrepene anses som mer rettete mot det som faktisk undersøkes enn hva friluftslivsbegrepets mange betydninger representerer.

4.3 Friluftsliv generelt og Brumunddal spesielt

Odden (2008) beskriver og drøfter endringsprosessene i norsk friluftsliv utførlig i sitt arbeid, basert på et statistisk materiale blant den voksne befolkningen fra perioden 1970-2004. Han beskriver et sammensatt bilde der noen aktiviteter øker sin oppslutning ved at nye brukergrupper kommer til, mens andre aktiviteter reduseres i omfang. I tillegg har mange nye aktiviteter oppstått og gjort friluftslivet mer mangfoldig. Fotturer og utendørs bading er eksempler på aktiviteter der oppslutningen har økt fordi kvinner, befolkningen på bygdene og personer i aldersgruppen 55-74 år i økende grad deltar. Skigåing er eksempel på en aktivitet der de med lite utdanning har redusert sin deltakelse og gjort dette til en aktivitet dominert av akademikere.

Totalt sett hevder Odden (2008) at norsk friluftsliv er inne i en brytningstid med hensyn til geografiske og sosiale skillelinjer der etablerte skiller svekkes, først og fremst fordi kvinner øker sin deltakelse i mange aktiviteter, fordi befolkningen bosatt på bygda i økende grad deltar og i flere ulike aktiviteter, fordi det er blitt mindre regionale forskjeller knyttet til deltakelse og fordi gruppen av eldre er økende. Odden (2008) peker samtidig på at deltakelse i friluftsliv fortsatt følger sosiale skillelinjer fordi de med høy inntekt og utdanning fortsatt er de som dominerer og rekrutteres til aktiviteter som fotturer i fjellet og skigåing. Et vesentlig endringstrekk er at den yngre aldersgruppen i mindre grad deltar i friluftslivsaktiviteter generelt, og bidrar således i følge Odden (2008) til å svekke rekrutteringsgrunlaget for friluftslivsutøvelse i framtida.

Selv om den kvalitative case-studien fra Brumunddal ikke er representativ i statistisk forstand, underbygger den mange av de tendenser Odden (2008) gjør rede for. Blant annet bekrefter studien fra Brumunddal Odden (2008) i at kvinner deltar i flere aktiviteter enn før. Samtidig gir studien fra Brumunddal inntrykk av at friluftslivet der fortsatt bærer preg av sosial tilknytning, det vil si at friluftslivsaktiviteter som fotturer i fjellet og overnattingsturer fremdeles har størst fofeste i en mer velutdannet del av befolkningen i middelklassen og øvre sosiale lag. Odden (2008) viser at deltakerpotensialet i norsk friluftsliv i dag først og fremst ligger i den eldre aldersgruppen av befolkningen, i tillegg til kvinners økte deltakelse i flere aktiviteter. Han peker på at dagens eldre vokste opp i en oppblomstringsperiode med hensyn til friluftsliv som fritidsaktivitet, og at dette bidrar til at mange eldre i dag deltar i friluftslivet. Det ble også stimulert til deltakelse i friluftsliv i Brumunddal i tiårene etter den 2. verdenskrig, blant annet fra sentrale arbeidsgiveres side. Men ikke minst fokuserer studien fra Brumunddal på at etterkrigsgenerasjonen vokste opp med nærmiljønaturen som en viktig ramme rundt og arena for daglige aktiviteter. Dermed vokste de opp med et hverdagsfriluftsliv som bare var der uten at de tenkte over det, gjennom arbeid, transport, plikter, idrett og leik. Når samtalepartnerne i studien fra Brumunddal begrunner sin tilknytning til natur, preferanser for ulike landskap og deltakelse i aktiviteter ute i natur, er det uttrykket "*Det er jo det jeg er vant til*" som går igjen, og ofte henvises det med dette til barndom. Når studien samtidig indikerer at barn i dag har endret og redusert bruken av nærmiljønatur, er det nærliggende å stille spørsmålsteget ved om dette ikke vil ha negativ innflytelse på deltakelse i norsk friluftsliv blant senere generasjoner, slik også Odden (2008) peker på.

Hvorvidt en fokuserer på endring, stabilitet eller forandring i friluftslivet har forbindelser til spørsmålet om hva friluftsliv og natur egentlig er og oppfattes som. Parallelt med at mer tradisjonelle aktiviteter som skigåing, bærplukking og fritidsfiske reduseres i omfang, oppstår nye aktiviteter. Samfunnsmessige endringsprosesser fører gjerne til at nye praksiser tar opp i seg det forgangne *samtidig* som det nye gir praksisene nye uttrykk og meningsinnhold. Friluftsliv er ikke noe unntak. Skår m.fl. (2008) viser, gjennom en studie av terrengsykling, hvordan tradisjonelle motivasjonsfaktorer som naturopplevelse, avkopling og ro og stillhet er like viktige som fart og spenning, men at det ene ikke ekskluderer det andre. Altså tar vi

elementer fra det tradisjonelle friluftslivet inn i det moderne og gir det et nytt, men ikke helt annerledes, meningsinnhold.

4.4 Menneske, natur og den sosiale kontekst

Menneskers omgang og erfaringer med natur skjer innenfor en samfunnsmessig og kulturell kontekst. I takt med samfunnsendringer generelt vil friluftsliv som et sosio-kulturelt fenomen alltid være i forandring. Ulike sosio-kulturelle faktorer innvirker på aktivitetsmønster, innhold og meningspotensialer i ulike aktiviteter, også i den hverdagslige bruken av natur. På et mer overordnet nivå gir dette seg utslag i at individers bruk og opplevelse av natur endrer seg over en historisk tid. På individnivå kan samfunnsmessige endringer gjenspeile seg ulikt i ulike livsfaser og situasjonelt. Likevel setter livsløpet i seg selv premisser for omgang med natur, blant annet gjennom kroppslig aldring. Det empiriske materialet i studien underbygger et dynamisk og bevegelig syn på relasjonen menneske-natur, forankret i den konkrete og intuitive erfaring. I et kroppsphenomenologisk perspektiv er kroppen vår væren-i-verden, det er gjennom den vi bebor og erfarer verden. Gjennom å definere kroppen som subjekt rettes ikke fokus bare inn mot naturopplevelsen gjennom den intuitive erfaring, men også utover mot den historiske, kulturelle og sosiale situasjon som påvirker bruk og opplevelse av natur (se figur 1).

I de ulike artiklene som studien omfatter er ulike sosiale teorier benyttet der dette er ansett som formålstjenlig for å belyse viktige kjennetegn ved den samfunnsmessige konteksten som den hverdagslige bruken av natur skjer innenfor. Arbeider som berører endringer i familiemønstre, den tidsstrukturerte organiseringen av familielivet og kjønnsroller i familien (Sørhaug 1991, Hochschild 1997; Ellingsæter 2004) er derfor trukket inn. I tillegg til er det hentet sentrale poenger fra samtidsteoretikere som Giddens (1996), Beck m.fl. (1994) og Bauman (2006) i deres begreper omkring individualisering, identitetskonstruksjon og valg av livsstil. Disse arbeidene underbygger til sammen en sentral tendens i det empiriske materialet, at natur i nærmiljø for femti år tilbake var en viktig arena og ramme for dagligdagse aktiviteter som arbeid, transport, plikter, fritid og lek, mens den i dag er en arena man *eventuelt* velger å ta i bruk, der hverdagsfriluftsliv er et *eventuelt* gjøremål blant mange andre aktuelle gjøremål. Denne utviklingen kan knyttes til bl.a. den franske sosiologen Lefebvre's (1971, 1991) sine perspektiver på hverdagsliv i det moderne samfunn, der han mener den tvangsmessige tidsbruken har fått en stadig mer dominerende plass, noe som gjør hverdagslivet kontrollert og fremmedgjørende. Begrepet *Times Bind* (Hochschild 1997) eller på godt norsk "tidsklemma" refererer også til hvordan vi i stadig større grad forholder oss til klokkestyrte aktiviteter og gjøremål som reduserer omfanget av fri tid. Flere av artiklene i avhandlingen drøfter hvordan den tidsmessige organiseringen av hverdagslivet innvirker på bruk og opplevelse av nærmiljønaturen.

Menneskets tilgang til verden er preget av strukturer som må ytes tilstrekkelig rettferdighet også i fenomenologiske analyser av forholdet mellom menneske og natur. For eksempel utdyper L'orange Fürst (2004) Marx' fremmedgjøringsteori med Merleau-Ponty's

kroppsfenomenologi som grunnlag for å hevde at verken naturen inni oss eller utenfor oss kan forstås som "ren" natur, men som et dialektisk forhold mellom natur og samfunn. Hun tar utgangspunkt i Marx' tidligere arbeider som gjennom formuleringen *naturen som vårt indre og ytre legeme* indikerer en relasjon mellom kropp og natur med økologiske implikasjoner: at vi som mennesker er historiske subjekter som formes i samspill med naturen vi lever i og som samhandler med den. En velkjent teoretiker som tydeliggjør det sentrale samspillet mellom mennesket og de sosiale omgivelser og også mellom kropp og samfunn, er Pierre Bourdieu og ikke minst hans praksisteori (Bourdieu 1977). I praksis legger Bourdieu meningsfull handling. Det som gjør handlingen meningsfull, er strukturer som viser seg immanent i praksisen selv (Nicolaisen 2003, 287). Det meningsgivende feltet som ligger i praksisen utgjør *habitus*. Gjennom dette begrepet berører Bourdieu den dialektiske prosessen der sosial praksis inkorporeres i kroppen og reproduseres gjennom kroppslig handling. Habitusbegrepet bør derfor ha fellestrekk med Heideggers "væren-i-verden" begrep. I følge Nicolaisen (2003, 288) er betingelsen for å være et "derværen" (det som erfarer gjennom sin væren-i-verden) nettopp innsosialisering i meningsfulle praksiser, på linje med Bourdieu's aktørbegrep. Bourdieu retter fokus mot sosial og kulturell kapital, og forklarer handling i stor grad gjennom nedarvete kulturelle tradisjoner. Bourdieu knytter dermed habitusbegrepet til sosiale klasser, noe som skiller ham fra Heideggers begrep om væren-i-verden. Dette begrepet bygger først og fremst på beskrivelsen og drøftingen av menneskets praktiske omgang med verden som gjøres i Heideggers hovedverk *Væren og tid*. I følge Nicolaisen (2003) var også Bourdieu kritisk til Heideggers ontologi som han oppfatter som en politisk ontologi.

Selv om flere nå enn tidligere bruker naturen i rekreasjonsformål, er denne type bruk og tilknytning til natur fortsatt knyttet til sosial klasse (se bl.a. Odden 2008). Når denne studien indikerer at vi i større grad enn tidligere eventuelt *velger* det å bruke natur som arena for rekreasjon, bør dette ha implikasjoner for deltakelse i friluftsliv knyttet til nettopp sosial klasse. For eksempel hadde nærmiljønaturen i Brumunddal tidligere en funksjon for sosial utjevning fordi den fungerte som en uformell sosial møteplass, spesielt for barn. Denne funksjonen er i mye mindre grad til stede i dag.

Det kan argumenteres med at en utvidelse av det fenomenologiske perspektivet, for eksempel gjennom økt bruk av Bourdieus perspektiver, hadde styrket denne avhandlingen fordi sosiale og kulturelle aspekter da hadde fått et større fokus. På den annen side har dette ikke vært studiens formål, siden det er gjort et valg om å rette fokus mot den konkrete erfaring og inn i selve møtet mellom menneske og natur, gjennom naturopplevelsen. Studiens perspektiv forutsetter et teoretisk rammeverk som åpner for *dynamikk og bevegelse* knyttet til erfaring, mer enn de teorier som i større grad vektlegger strukturelle rammebetingelser for naturbruk og opplevelse, og som dermed kan sies å ha en mer *statisk* karakter (se også Crossley 2001). Når det er sagt, er det likevel av stor viktighet for en studie av naturopplevelse i hverdagsliv at det sosio-kulturelle aspektet bringes inn. Det gjør Merleau-Ponty's kroppsfenomenologi ved å presisere det kroppslige subjektet som sosialt, kulturelt og historisk situert. I tillegg har han et større fokus på menneskets overskridende egenskaper (dette vil utdypes under), det Crossley (2001) betegner som 'situated freedom'. Nettopp dette

perspektivet på mennesket finner klangbunn i studiens fokus på forholdet mellom menneske og natur som relasjonelt og dynamisk.

Den kognitive psykologien er mye brukt som teoretisk rammeverk for å forstå forholdet mellom menneske og natur, ofte kalles feltet for miljøpsykologi (se bl.a. Kellert 2002, Strumse 1996). Denne retningen tar gjerne opp i seg mer humanbiologiske perspektiver, som referer til vår evolusjonære oppvekst i natur for å belyse ulike relasjoner mellom menneske og natur og atferd i natur (Wilson 1984, Kaplan 1995, Kahn 1997). Dette er perspektiver som peker mer innover mot menneskets bevissthet enn utover i den sosiale kontekst for å finne årsaksforklaringer for menneskelig atferd i natur, selv om de på ingen måte avskriver betydningen av sosiale og kulturelle forhold. Likevel er det et faktum at denne type teorier har fokus på de mer generelle og stabile trekk i forholdet mellom menneske og natur, i stedet for å se på denne relasjonen som dynamisk og foranderlig og knyttet til den konkrete erfaring, slik fokuset er i denne studien. I artikkel 3 drøftes hvordan et erfaringsbasert perspektiv fra kroppsfenomenologien kan utfylle miljøpsykologien på en positiv måte, først og fremst gjennom å fokusere på mennesket i *relasjon* med sine omgivelser gjennom det kroppslige subjektets forbundethet til verden. En slik tilnærming forklarer nettopp det dynamiske og gjensidige forholdet mellom menneske og natur som framkommer i studien, men som er annerledes enn et behavioristisk stimuli-respons forhold preget av envegs kommunikasjon.

Teorier om tilknytning til steder har også gitt viktige bidrag til drøftinger omkring relasjoner mellom mennesker og deres omgivelser, der Tuan (1977) og Relph (1976) sine arbeider er sentrale referanser, særlig i mer fenomenologisk inspirerte studier. I følge Relph (1976) bør ikke et steds mening utledes kun i forhold til lokalisering, dets funksjon eller menneskene som bebor stedet, men det bør også assosieres med menneskenes handlingsintensjoner og gjøren. Å være menneske er for Relph å leve i en verden fylt av betydningsfulle steder. I følge Relph innebærer stedsfølelsen at forholdet til steder er gjennomsyret av følelser og meninger. Stedsfølelse utvikles gjennom menneskers kroppslige erfaringer og daglige liv i samspill med de sosiale, økonomiske og kulturelle betingelser som den enkelte lever under. Denne fenomenologiske betraktningmåten har inspirert mange geografer, som Relph, til å se på menneskets tilknytning til sted, natur og fysiske omgivelser som en *erfaringsbasert* utvikling av mening (Birkeland 2005). I dette perspektivet utgjør sted basis for menneskets erfaring av verden.

Denne tilnærmingen til sted assosieres gjerne til Heideggers begrep *dwelling*. For å illustrere menneskets forhold til rommet trekker Heidegger (1971) et skille mellom ”bolig” som et sted hvor du føler deg hjemme både fysisk og åndelig, mens ”å bo” mer forstås som å ta ly eller okkupere en bolig. Stedet eller boligen er for Heidegger mer ontologisk enn romlig, det reflekterer vår måte å være-i-verden på. Heidegger beskriver jorden og naturen som opplevelse av liv og mangfold, og dette omfatter mer enn vitenskapelig kunnskap om det biologiske mangfoldet. Heidegger retter her fokuset mot våre erfaringer, men ikke som at de er endelige, men som endringer. Den fenomenologiske forståelsen av sted blir dermed også et aspekt av tid, fordi menneskets væren ikke kan tenkes ut fra det gitte nærvær, men må forstås

i forhold til en fortid og framtid, altså som en temporal karakter (se Casey 1993, Abram 2005, Nicolaisen 2003). Dette relaterer sted til *tid* mer enn til rommet, i tråd med Henri Bergson (1998) sin tenkning om en konkret tid knyttet til den intuitive erfaring. Forholdet mellom mennesket og rommet ligger i selve *forbindelsen* til stedet, som vi bebor og skaper gjennom våre kropper (Heidegger 1971). Dette er en tilnærming til sted som møter grunnperspektivet i studien, i fokuset på *møtet* mellom mennesket og dets omgivelser, en forbindelse som er av intuitiv karakter og utdypes gjennom Merleau-Ponty's kroppsfenomenologi.

Norberg-Schulz (1978) bruker begrepet *genius loci* for å beskrive stedets vesen eller ånd og har med utgangspunkt nettopp i Heideggers tenkning lagt grunnlag for utviklingen av feltet stedsfenomenologi og den kvalitative stedsanalysen. Manzo (2003, 2005) er av de stedsidentitetsforskere som er referert til i studien. Hun vektlegger hvordan menneskers tilknytning til steder først og fremst bunnar i deres konkrete erfaringer på stedet, og at individers erfaringer er mangesidige. Med utgangspunkt i dette etterlyser hun et bredere perspektiv på relasjoner mellom mennesker og steder, som også inkluderer negative emosjoner. For å imøtekomme et bredere og mer nyansert syn på forholdet mellom mennesker og steder etterlyser hun også mer forskning som berører overganger mellom naturlandskap og bebygde landskap. Lynn Manzo sine innspill har vært inspirerende spesielt i arbeidet med artikkel 3, som omhandler nettopp bredden i menneskers relasjoner til en nærmiljøskog. En slik erfaringsorientert tilnærming til sted er også i tråd med Henri Lefebvre's (1991) sin tenkning om sted som et *sosialt produkt* der handling står sentralt. Lefebvre vektlegger sosiale relasjoner som en eksistensiell egenskap. Når sosiale relasjoner endres som følge av samfunnsmessige endringer, mener han dette må gjenspeiles i endringer av sted, for å stimulere til sosialt liv og relasjonsbygging.

Studiens overordnede problemstillinger søker å utdype kunnskap om menneskers bruk av natur i nærmiljø, hvilken betydning natur har i folks hverdagsliv og hva som karakteriserer den hverdagslige naturopplevelsen. Denne studien avfeier ikke at biologiske predisposisjoner, kognitive skjema eller maktstrukturer i samfunnet er sterke premissleverandører for innholdet i menneskets relasjoner til natur. Men siden fokus i studien er rettet mot den konkrete og intuitive erfaring i omgang med natur, har altså disse teoriene fått et noe mer underordnet fokus. Studien knytter den intuitive erfaring til kroppens væren-i-verden, *i* natur og *som* natur. Dette bør argumentere for en teoretisk hovedretning som nettopp *ikke* ser på mennesket som atskilt fra natur, slik den naturvitenskapelige tradisjonen gjør når naturen ses på som objekt og mennesket plasseres i en betrakterposisjon i forhold til verden (se bl.a. Abram 2005). Her bidrar utvilsomt fenomenologien i positiv retning, i å bryte den cartesianske dualismen mellom subjekt og objekt og mellom kropp og sjel. I kroppsfenomenologisk forstand er bevisstheten en integrert del av den helhetlige kroppen. Dette erfaringsbaserte perspektivet knytter også naturopplevelsen opp mot det sosiale, levde livet, en sammenknytning som ikke minst gjør seg gjeldende i hverdagsfriluftslivet. På denne måten kan en si at et helhetlig, kroppsfenomenologisk perspektiv utfyller både de mer psykologisk orienterte perspektivene, de biologiske perspektivene og også de mer strukturelt orienterte sosiale perspektiver.

4.5 Fenomenologi og kroppsfenomenologi

Fenomenologi kan defineres som *læren om fenomenene*, det vil si beskrivelsen av tingene før det gis en analyse av dem ("å gå tilbake til saken selv"). Edmund Husserl (1859-1938) betegnes ofte som fenomenologiens far, og representerer en essensialistisk retning innenfor fenomenologien. I den Husserlske tradisjonen fokuseres det på en tilbakeføring til tingene gjennom bevisstheten, altså der verden "konstitueres" gjennom en subjektivitet som ikke er knyttet til verden. Som fenomenolog er han likevel opptatt av den umiddelbare erfaring som grunnlag for vår bevissthet om tingene, og han ser også på kroppen som vårt vesentlige orienteringssentrum (L'Orange Fürst 2004).

Selv om Merleau-Ponty (1908-1961) i sine arbeider knytter seg til Husserl, er det likevel viktig å nyansere mellom den Husserlske tradisjonen og kroppsfenomenologien som en forlengelse av Martin Heideggers (1889-1986) erfaringsbaserte fenomenologi. Først og fremst definerer Merleau-Ponty seg bort fra Husserl ved å fokusere på *sammenhengen* mellom subjekt og verden. I forordet til sitt største verk *Phénoménologie de la Perception* (1945/1994) gjør han dette i sin egen forståelse av det fenomenologiske slagordet "å gå tilbake til saken selv", altså tingene eller fenomenene (Merleau-Ponty 1994). For Merleau-Ponty er fenomenene "det som viser seg" i *erfaringen*, før refleksjon og konseptualisering. Dette bør kunne illustreres i dette sitatet fra forordet:

"Vi kan ikke blive stående ved dette alternativ mellem ikke at forstå noget af subjektet eller ikke forstå noget av gjenstanden. Vi må genfinde oprindelsen til gjenstanden i selve kernen af vor oplevelse, vi må beskrive værens fremtreden og forstå, hvordan der paradoksalt *for-os* er et *i-seg*.

Merleau-Ponty (1994, side 7-8)

Tilknytningen mellom Heidegger og Merleau-Ponty gjøres bl.a. i Nicolaisen (2003, 288) med henvisning til Vetlesen og Stänicke (1999), som ser på kroppsfenomenologien som en viktig og passende tilføyelse til Heideggers analyse av "derværen" (se over), fordi sansene har en viktig plass i den ontologiske bestemmelsen av denne. (L'Orange Fürst 2004) illustrerer distanseringen fra Husserl ved å sitere Merleau-Ponty på at han vil omgjøre fenomenologien til "a philosophy which puts essences back to existence". Et vesentlig poeng for Merleau-Ponty er altså at det bevisste subjekt alltid er *i* verden og forbundet med verden gjennom kroppen. Også post-strukturalistene representert ved Jacques Derrida (L'Orange Fürst 2004) kritiserer den Husserlske tradisjonen for vektleggingen av det autentiske, egentlige, opprinnelige og ekte. For Derrida er mening aldri virkelig nærværende eller umiddelbar, men konstrueres i språket og det tekstlige (ibid.). For Merleau-Ponty derimot er nettopp den pre-konseptuelle, umiddelbare erfaring av eksistensiell karakter, og han rammes derfor ikke på samme måte som Husserl av Derridas kritikk.

Merleau-Ponty's kanskje viktigste bidrag ligger i hans beskrivelse av hvordan verden framtrer for oss gjennom den sansemessige erfaring. Dette er vår primære tilgang til verden, fordi alle andre måter å forholde seg til verden på bygger på sansningen. Gjennom

sansningen viser verden sin grunnleggende betydning for oss som "livsverden", den verden vi erfarer. Merleau-Ponty beskriver en før-språklig relasjon mellom subjektet og omgivelsene som framtrer gjennom den kroppslige, intuitive erfaring. Denne består i å motta impulser samtidig som vi bringer med oss våre erfaringer inn i fortolkninger og meningsdannende prosesser. På denne måten er ikke sansningen passiv mottakelse av inntrykk, men hører sammen med hele vår evne til å bevege oss, mestre på ulike måter, orientere oss og forme ting (Grøn 2002). Over tid utvikles en intuitiv ekspertise i vante handlingssituasjoner, der kroppens erfaringer og refleksjoner om erfaringene samspiller og nedfelles i presise, kroppsligjorte handlingsrepertoarer (Dreyfus og Dreyfus 1999). Disse repertoarene legger grunnlag for konstruksjon av språk og meningsdannelse, men går forut for forstanden og dens kunnskapsbygging.

Senere er dette eksistensielle perspektivet på kroppen som før-språklig blitt bekreftet gjennom studier av hjernens speilnevroner (Field 1982; Kugiumutzakis 1998). Disse teoriene vektlegger hvordan mennesket fødes inn i verden som relasjonelle vesener, og at impulser fra omgivelsene får umiddelbar respons hos individene via speilnevronene i hjernen. Gjennom "delaktig avspeiling" gir speilnevronene mennesket redskap til å oppfatte og handle i ett før kognitiv refleksjon er mulig, noe som begrunner påstanden om at vi fødes som sosiale vesener (Bråten 2008). Nyfødtes evne til å imitere voksnes kroppsspråk, lyder og følelsesuttrykk allerede timer etter fødselen menes å bekrefte dette perspektivet i følge bl.a. Kugiumutzakis (1998). Menneskets relasjoner til naturomgivelsene kan knyttes til teorier om gjensidig avspeiling og viser hvordan tilknytning til natur baserer seg på vår kroppslige omgang med natur gjennom den intuitive erfaring. Disse teoriene underbygger også synet på forholdet mellom menneske og natur som relasjonelt, gjensidig og preget av dialog i stedet for å være preget av et betrakterforhold.

Maurice Merleau-Ponty (1994) tar et oppgjør med den kartesianske tenkemåten ved å plassere mennesket som subjekt *i* verden, i tråd med Heideggers analyse av menneskers væren-i-verden som viser at mennesket ikke kan forstås som en selvforsynt eller isolert enhet. Det betyr at mennesket kun kan nå seg selv i relasjon til andre og en felles verden, og at subjektet er uatskillelig forbundet med verden gjennom kroppen. I følge Merleau-Ponty møter vi tingene rundt oss som bruksgjenstander, gjennom bruken av tingene blir vi på en måte ett med dem som forlengelser av kroppen. Et eksempel på dette (ibid.) er hvordan den blinde mannens stokk blir en del av hans hånd og gjennom den lar ham føle seg fram i verden. Enhver erfaring er dermed et kroppslig engasjement med verden. For den enkelte kropp oppstår et levd rom og en levd tid gjennom vår væren-i-verden, gjennom kroppens interaksjon og kommunikasjon med verden. På denne måten gestaltet rommet og tiden seg gjennom kroppslig praksis (Bengtson 1988, 74). Mennesket og verden utgjør i dette perspektivet en helhet, ikke en todeling mellom ånd og materie slik som hos Descartes.

For Merleau-Ponty er det uklare grenser mellom individet og den andre, og sameksistens mellom mennesker ses på som en åpen, kommunikativ situasjon (Merleau-Ponty 1994, XI). Perspektivet som hver enkelt anlegger på verden, har ikke faste grenser, det er alltid noe nytt

å erfare. Dette gir derfor mennesket et skapende potensial. Selv i lys av fysiske, sosiale og kulturelle betingelser vil det menneskelige, kroppslige subjekt i ethvert møte med verden alltid ha et potensial for overskridende handling i følge Merleau-Ponty. Barna lever kroppslig i mer utpreget grad enn voksne, og illustrerer derfor godt denne åpenheten for verden (ibid.). Transcendens som en eksistensiell egenskap ble vektlagt også hos Heidegger, som blant annet tar utgangspunkt i begrepet "værens lek" hos barn, der han vektlegger nettopp den irrasjonelle og overskridende karakteren lek har (Steinsholt 1998). I følge Selmer-Olsen (2001) er barns liv på mange måter ikke så avvikende fra voksnes liv, fordi kulturen hele tida lever i samspill med oss alle. Likevel finnes det forskjeller som stadfester at det finnes en egen lekekultur, der barn har kroppen, sansene og følelsene som tilgang til verden (Steinsholt 1998, 2001). I tråd med dette perspektivet er barns kompetanse, uttrykk og lek i utgangspunktet knyttet til det kroppslige, barn har ikke kropp, de *er* kropp (Merleau-Ponty 1994).

Merleau-Ponty's vektlegging av menneskets overskridende egenskaper blir gjerne sett i sammenheng med Sartres posisjon i dette gjennom diskusjoner om frihetsbegrepet. I meget korte trekk tar Sartre utgangspunkt i en væren-for-seg gjennom tingenes og bevissthetens væren mer enn menneskets væren-i-verden, når han beskriver fenomenet som det som bevisstheten *ikke* er, som et objekt eller et "dette" (Merleau-Ponty 1994, XI). Ut fra dette beskriver Sartre forholdet mellom mennesker som en dialektikk mellom det å være subjekt og objekt for den andre, mens Merleau-Ponty ser på den sosiale relasjon som situasjonell, åpen og med uklare grenser. Den konkrete frihet er friheten i og gjennom situasjonen, som er en sosial og historisk situasjon hvor handlingen finner sted gjennom praksis (Grøn 2002).

Vi har sett at Merleau-Ponty avgrensner seg filosofisk fra essensialisme gjennom sitt fokus på eksistensen, sett på som en kroppslig erfaring-i-verden. I denne helhetlige tilnærmingen er det et synkronisert forhold mellom den biologiske og den menneskelige eksistensen. Kroppens og psykens liv er indre forbundet, der den kroppslige hendelse alltid har en psykisk mening (L'Orange Fürst 2004). L'Orange Fürst (2004) mener at om en slik forståelse av naturen ble tatt alvorlig av den biologiske vitenskapen, ville den sprengte tendensene til objektivisme, reduksjonisme og essensialisme. Det empiriske materialet i studien synliggjør mange elementer i kroppsphenomenologien som er berørt over. Gjennom kroppens bevegelser i landskapet framstår nærmiljønaturen som en forlengelse av jeg-et. Denne kroppslige praksisen i det hverdagslige åpner for en forståelse av sted og tilknytning til sted som noe som henger på vår kroppslige væren-i-verden, altså et *gjøre* – orientert perspektiv mer enn et perspektiv med utgangspunkt i hvordan vi betrakter de fysiske omgivelsene rundt oss. I studien (se artikkel 3) drøftes også hvordan nærmiljønaturen framstår som en forlengelse av boligen og det hjemlige, noe som først og fremst uttrykkes av de samtalepartnerne som nettopp har en aktiv og kroppslig omgang med nærmiljønaturen.

Den kroppsphenomenologiske tradisjonen har klare tilknytningspunkter til Henri Bergson (1859-1941) sin tenkning om tiden som varighet knyttet til den intuitive erfaring, *la durée* (Bergson 1889/1998). Varighetsbegrepet retter oppmerksomheten mot bevegeligheten og

gjensidigheten i forholdet mellom menneske og natur. Som kropper i verden *er* vi natur og likeledes del av varigheten. Bergson (1998) legger vekt på hvordan bevisstheten tar opp i seg og bevarer alle nye inntrykk som en organisk vekst der det forgangne samles opp og tas med inn i det nåtidige og framtidige. Virkeligheten som varighet kan i følge Bergson kun gripes gjennom intuisjon, ved å forbinde seg med den konkrete erfaringen i en fremadskridende prosess. Denne tilnærmingen, i tråd med kroppsfenomenologien, løfter dermed fram flere dimensjoner ved naturopplevelsen. Mennesket *skaper* naturopplevelsen og vil kontinuerlig kunne *endre* sine opplevelser på basis av å være i en kontinuerlig erfaringsstrøm i ulike situasjoner og gjennom livsløp.

Både Bergson og Merleau-Ponty har vært viktige inspirasjonskilder i analysearbeidet av forskningssamtalene. Deres tenkning understøtter hva forskningssamtalene indikerer, at vi gjennom kroppslige erfaringer i natur skaper relasjoner til natur, både positive og negative. Knyttet til erfaringer er disse relasjonene dynamiske og foranderlige. Særlig de eldre samtalepartnerne viste hvordan bruk og opplevelse av natur gjennom livsløp likevel har noen fellestrekk. Dette innebar først og fremst en streben etter *ro*, både i takt med kroppens utvikling og i takt med et roligere hverdagsliv uten så mange forpliktelser. Flere beskrev hvordan utviklingen mot en større ro i livet også preget innholdet i naturopplevelsen, i form av å ta i bruk andre sanser og oppdage nyanser i naturen en tidligere ikke hadde tatt del i.

For å forstå det særegne ved bevisstheten, konfronterer Bergson begrepene tid og rom med hverandre (Kolstad 2001). Han ser på rommet som en form ved vår sanseanskuelse, altså at rommet i seg selv er noe annet enn sansefenomenene. I motsetning til rommet ser Bergson på *tiden* i ett med det han kaller de indre bevissthetstilstander, slik de oppleves i den intuitive erfaring. For Bergson er tiden en del av bevisstheten, og i motsetning til tingene i rommet som er atskilt fra hverandre, ser han på tiden som en strøm av fenomener som går over i hverandre. Dette prosessuelle synet på bevisstheten var et viktig grunnlag for Merleau-Ponty når han utviklet sine teorier om kroppsliggjøring (Game 1995). Merleau-Ponty beskrev hvordan sanseintrykk avleires kroppslig og bringes inn i stadig nye sanseintrykk og danner grunnlag for kroppslig mestring. Merleau-Ponty fokuserte på *forbindelsen* mellom bevisstheten, som del av en fysisk kropp, og rommet. Dette er en sosial og historisk situasjon hvor handlingen finner sted gjennom praksis. Dette poenget er viktig for å legge grunnlaget for et utovervendt perspektiv som er nødvendig for å få tak på de sammenhenger som hverdagslivet konstitueres i, men der Merleau-Ponty altså stadig tar utgangspunkt i den konkrete situasjon.

4.6 Den sosiale kroppen

Mennesket som ”sosiale kropper” er vektlagt innenfor tradisjonen av *embodiment*, med sentrale bidrag innen disipliner som sosiologi og sosialantropologi (Casey 1993, Krogh 1995, Csordas 1994, 1999, Solheim 1998, Ingold 2000, Crossley 2001, Franklin 2002). Csordas (1994), som er antropolog, skiller mellom begrepene *the body* og *embodiment*. I det sistnevnte begrepet legger han den pre-konseptuelle karakteren til den kroppslige væren-i-

verden, altså den umiddelbare og intuitive erfaring slik den er beskrevet over i forhold til Merleau-Ponty sine perspektiver. *The body* betegner ulike former for objektiverte forståelser knyttet til vestlig dualisme (L'Orange Fürst 2004) som i kartesiansk tradisjon plasserer mennesket i et subjekt-objekt forhold til verden.

Menneskers handlinger og praksis danner seg i følge Merleau-Ponty for det første mellom mennesket og tingene og for det andre mellom mennesker innbyrdes. Situasjonen, som vi gjennom vår kroppslighet er engasjert i, inngår likevel i en sosial, historisk og språklig sammenheng (Bengtson 1988). Tross menneskets overskridende egenskaper er vi i følge Merleau-Ponty sosialt situerte i verden, og på den måten blir også handlingene rettete. Handlinger i dag påvirker morgendagens handlinger (Crossley 2001). Betydningen av det som oppfattes framtrer alltid på bakgrunn av de tidligere erfaringer som det oppfattende subjektet har gjort i verden (Bengtsson 1988). På denne måten kultureres sanseoppfatningen kontinuerlig.

Ser vi det den andre vegen er det også gjennom praksis vi former våre samfunn. Marx formulerer i sine tidligere arbeider at våre tankeformer er materielt og historisk fundert (se L'orange Fürst 2004), altså at de springer ut av praksis. Marx beskriver tilknytningen til produksjonsvilkårene og til naturen som *menneskets forlengete legeme*, og beskriver således en enhet mellom menneske og natur ikke ulik Kolstad (2000), som med utgangspunkt i Bergson sin tekning, beskriver livet og verden som en organisk helhet. Denne enheten mellom subjekt og objekt og mellom menneske og natur preget i følge Marx de før-kapitalistiske samfunn, men ble ødelagt gjennom framveksten av privateiendommen og industrikapitalisme i Europa.

Kolstad (2004) vektlegger Platons rasjonalistiske verdensanskuelse som et vendepunkt fra et helhetssyn på forholdet menneske-natur til et tapsforhold fordi naturen da gikk over til å bli noe som står utenfor våre liv. I stedet stod mennesket etter Platon ovenfor en subjektiveringsprosess som har forsterket seg gjennom kristen tenkning, moderne naturvitenskap og industrialisering, og som etter hvert har utviklet seg til en ekstrem individualisme. I følge bl.a. Kolstad (2000, 2004) har denne dualistiske verdensanskuelsen betydning for store politiske spørsmål som bærekraftighet, fordi den fremmedgjør oss fra natur. Han argumenterer for at skal vi nå en løsning på natur- og miljøproblemer, må vi få et større fokus på med-væren mellom vår bevissthet og naturen. En slik tilknytning mellom bevisstheten og naturen bør kunne utvides gjennom et kroppsfenomenologisk perspektiv. Uten at dette nødvendigvis skal bidra til å løse miljøproblemer, bør et større fokus på menneskets forbundethet til verden basert på vår kroppslige omgang med natur bidra til å belyse både psykologiske og samfunnsmessige prosesser som angår relasjonen menneske og natur.

Det bærende teoretiske perspektivet i denne studien knyttes til hvordan naturopplevelsen kan karakteriseres av å være dynamisk, situasjonsbetinget, foranderlig og skapt gjennom personenes levde erfaringer. Fra dette utgangspunktet drøfter studien hvordan

naturopplevelsen er sosialt konstruert, samtidig som menneske-natur relasjoner utgjør en eksistensiell relasjon knyttet til menneskers forbundethet til verden gjennom den intuitive, konkrete og kroppslige erfaring. I studiens teoretiske overbygning suppleres således mer statiske teoretiske tilnærminger innen natur- og samfunnsvitenskap med en helhetlig, dynamisk og erfaringsbasert fenomenologisk tilnærming.

5 Sammendrag av funn og konklusjoner

Artikkel 1: Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv?

I hverdagsfriluftslivet veves det sosiale liv og naturopplevelser sammen. For å utdype kunnskap om dette samspillet trenger vi fylldige beskrivelser om menneskers erfaringer, både i det sosiale rom og i nærmiljønaturen. Andre kvalitative studier som omhandler naturens betydning i norsk hverdagsliv i dag er bl.a. (Gullestad 1990, 1996, Pedersen 1999, Lidén 2000). Denne studien har i sin helhet en tilnærming som vektlegger den situerte dialogen mellom forsker og samtalepartner, altså et fokus på samhandling og samskaping av kunnskap der og da (se Haraway 1988, Gullestad 1992). Denne tilnærmingen innebærer også en bevissthet om forforståelsen i følge Heidegger (2007) og Gadamer (2004), det vil si at både forskerens og samtalepartnerens erfaringsbaserte fortolkningsgrunnlag blir løftet fram som en forutsetning for tilnærminger og fortolkninger i forskningsprosessen. Artikkelen belyser dette metodiske perspektivet ved å legge både forskerens og samtalepartnerens ”friluftslivshistorier” til grunn for å drøfte kunnskapsproduksjon om meningsdannelse innenfor feltet friluftsliv.

Artikkelen drøfter også hvordan det å bringe forskningssamtalen ut i nærmiljøet og dermed inn i fenomenet som undersøkes, har effekter på selve forskningsprosessen og det som kommer ut av den. Artikkelen refererer blant annet til teorier om intersubjektiv kommunikasjon (Bråten 2008) som viser hvordan den direkte og sansemessige opplevelsen av omgivelsene virker forløsende og aktiviserende for dypere eller høyere lag med språklig kommunikasjon og mental forestillingsverden. I samsvar med disse teoriene viser artikkelen hvordan gjennomføring av forskningssamtalen utendørs, i de fysiske omgivelsene som også er tema for samtalen, virker sansestimulerende og åpnende for dialog. Artikkelen viser også hvordan det å samtale i naturomgivelser bringer med seg elementer begrunnet i teorier om *restorative effects* av opphold i natur, som redusert stress, økt konsentrasjon, mer positive følelser og bedre humør, i tillegg hurtigere lindring av sykdom (se bl.a. Ulrich 1986; Kaplan og Kaplan 1989, Ulrich og Simens 1991, Kaplan 1995). Den erfaringsmessige kunnskapen om effekter av å bringe forskningssamtalen ut i nærmiljønaturen i denne studien bygger både på handlingsobservasjon og på samtalepartnerens egne beskrivelser av hvordan det å være ute i natur virker positivt inn på kommunikasjon og samhandling.

Den situerte dialogen, på tur i nærmiljønaturen, egner seg på mange måter for å nærme seg kunnskap om skjæringspunktet mellom den intuitive, konkrete erfaring og den sosiale konteksten som den hverdagslige naturopplevelsen befinner seg i. Artikkelen viser hvordan denne tilnærmingen *utfyller* andre tilnærminger i studier av forholdet mellom menneske og natur, som kvantitative spørreundersøkelser eller landskapspreferansestudier basert på fotografier. Interessen for forskning basert på samtaler utendørs synes også stigende i internasjonal sammenheng. *Walking interviews* har fått økt oppmerksomhet som forskningsmetode, særlig i studier omkring relasjoner mellom mennesker og steder (Jones m.fl. 2008). Flere samfunnsforskere har også begynt å interessere seg for temaet *å gå*, som en inngangsport til kunnskap om relasjoner mellom mennesket og dets omgivelser (Vergunst og Ingold 2008).

Basert på livshistoriefortellingene fra Brumunddal viser denne artikkelen og også studien i sin helhet hvordan bruk av nærmiljønatur er knyttet til en biografisk tid, men også en historisk tid over en periode på 50-60 år. Denne kunnskapen er benyttet til blant annet å si noe om vesentlige endringstrekk i nærmiljønaturens betydning, både som et generelt fenomen men også for barn spesielt, slik artikkel 2 viser.

Artikkel 2: Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities.

Basert på voksnes minner om egen barndom og observasjoner av egne og andres barn i dag viser artikkelen at barns bruk av natur i nærmiljø har endret seg vesentlig de siste tiårene. Endringstrekkeleiene går i hovedtrekk fra spontan og egeninitiert lek til å bli del av mer planlagte, organiserte og voksenstyrte aktiviteter. I tillegg indikerer artikkelen at barn er mindre ute på egenhånd i nærmiljønaturen i dag, sammenlignet med noen tiår tilbake. Fra en etterkrigstid der nærmiljønaturen var en naturlig ramme rundt hverdagslige aktiviteter som plikter, transport og uteleik, er det å leike ute på egenhånd blitt noe mange barn i dag velger å gjøre bare av og til.

Studien peker på tre viktige karakteristikkene ved barns hverdagsliv som virker inn på bruk av nærmiljønatur. For det første tilbringer barn mer og mer tid i skole, barnehage og SFO. Det gjør at flere foreldre forteller at barna i dag er mer kjent i nærmiljønaturen gjennom skoleaktiviteter enn gjennom egen utforskning av naturområdene. For det andre tilbringer mange barn mye tid i organiserte aktiviteter på fritiden. På den måten kan det bli lite fri tid igjen for mange. For det tredje er tilgangen til skjermen blitt allmenn og en viktig konkurrent til den spontane uteleiken. Disse resultatene underbygges av bl.a. Helsedirektoratet (2008) som viser at norske barn er mer fysisk aktive på ukedagene enn i helgene, fordi de i uka er med på flest organiserte aktiviteter.

Artikkelen peker også på en annen vesentlig endring i barns hverdagsliv som følger av utviklingen over. Nærmiljønaturen hadde tidligere en sentral rolle som en uformell møteplass

for barn, mens denne betydningen er i ferd med å bli kraftig redusert. Studien diskuterer foreldres opplevelse av disse endringene gjennom deres beskrivelser av hverdagsliv og refleksjoner over endringene. I drøftinger av de empiriske resultatene viser artikkelen til nasjonal og internasjonal forskning (Bagøien 2003, Chawla 1992, 1998) som dokumenterer at egeninitiert og spontan leik i naturen utvikler egenskaper som kreativitet, identitetsutvikling, mestringsfølelse og motorikk.

Artikkelen poengterer viktigheten av voksnes bevissthet om barns forhold til natur framover, kort og godt fordi barns naturopplevelser i dag i så stor grad skjer med voksne til stede. Når studien antyder at barn i dag tilegner seg færre kroppslige erfaringer i natur enn tidligere, er det nærliggende å tro at dette også kan ha noe å si for framtidige relasjoner til natur som trygghet og initiativ til å ta naturen i bruk. I tråd med andre teoretiske arbeider peker denne artikkelen på potensialet som ligger i å la barn få tid og ro til utforsking i naturomgivelser innenfor trygge rammer, både med og uten voksne tilstede. Dette underbygges i artikkel 3, som utdyper hvordan emosjonelle relasjoner til natur kan endres fra det negative til det positive i takt med tilegnelsen av positive, kroppslige erfaringer i natur.

Artikkel 3: Forest Dear and Forest Fear: Dwellers Relationships to their neighbourhood forest

Litteraturtilfanget som omhandler motivasjon for friluftsliv og positive effekter av naturopphold er stort, mens kunnskap som relaterer seg til mer negative naturrelasjoner er begrenset i omfang. Negative relasjoner kan handle om likegyldighet, usikkerhet, frykt og avstandstaken til natur. Dette er alle aspekter som kom fram gjennom samtalepartneres beskrivelser av sitt forhold til *Buttekvernskogen*, og som motiverte for videre utdyping av temaet. Med utgangspunkt i denne lille sumpskogen på ca. 50 dekar og aktuelle brukeres erfaringer fra denne skogen, viser studien hvordan naturopplevelsen karakteriseres av å være dynamisk, situasjonsbetinget, foranderlig og skapt gjennom personenes levde erfaringer. På denne måten viser studien hvordan naturopplevelsen er sosialt konstruert, samtidig som menneske-natur relasjoner utgjør en eksistensiell relasjon knyttet til menneskers forbundethet til verden gjennom den intuitive, konkrete og kroppslige erfaring. For å utdype dette perspektivet på naturopplevelsen søker artikkelen å utvikle en teoretisk overbygning der mer statiske, evolusjonært fokuserte teoretiske tilnærminger utvides med en erfaringsbasert fenomenologisk tilnærming.

Artikkelen legger noe vekt på å drøfte negative relasjoner til natur som usikkerhet og frykt i tilknytning til kjønn. Studien drøfter hvordan menn og kvinner erfarer og ikke minst responderer på slike følelser, og gjør også kortfattet rede for metodiske utfordringer i å nærme seg dette temaet. Artikkelen antyder at det kan synes noe politisk ukorrekt å innrømme usikkerhet i natur i "friluftslivsnasjonen" Norge, og spesielt for menn. Artikkelen viser viktigheten av å gå vegen om beskrivelser av konkrete erfaringer i natur som grunnlag for å reflektere over relasjoner preget av usikkerhet og frykt i natur. Flere av

samtalepartnerne beskriver hvordan deres negative opplevelser og usikkerhet i natur kan endres til positive relasjoner og trygghet gjennom positive, kroppslige erfaringer i dette området. På dette grunnlaget fokuserer artikkelen på viktigheten av ikke å se på frykt for natur som en statisk og biologisk bestemt tilstand og som nødvendigvis er relatert til kjønn.

Artikkelen diskuterer viktigheten av å vende blikket utover i den sosiale og kulturelle konteksten for å undersøke hvilke faktorer som fører til at blant annet kvinner i større grad enn menn frykter sider (aspekter) ved å være i naturområder. På denne måten kan en legge til rette for tryggere naturopplevelser for alle. For å utvikle kunnskap om disse faktorene bør landskapspreferansestudier også omfatte metoder som verdsetter og reflekterer den nyanserte og dynamiske karakteren som artikkelen hevder preger landskapspreferanser. Artikkelen peker også på konsekvenser dette perspektivet bør ha i plansammenheng. Kunnskap om menneskers hverdagsliv bør være nødvendig som et underlag for å forstå forhold i den hverdagslige konteksten som kan begrense eller hindre menneskers bruk av naturområder i nærmiljøet. Dette bør være viktig kunnskap i planleggingen så lenge økt bruk av natur i nærmiljø er en uttalt helsepolitisk målsetting.

Artikkel 4: Opplevelse av natur og tid i hverdagsliv

Et viktig kjennetegn ved opplevelsen av hverdagsliv i dag som framkommer i studien fra Brumunddal, er den såkalte tidsklemma. Mangel på tid, mangel på fri tid, mangel på egenstyrt tid og manglende kontroll over tidsbruken i hverdagslivet er elementer av tid som mange av samtalepartnerne i studien trekker fram og som har konsekvenser for motivasjonen for å ta nærmiljønaturen i bruk, og også for innholdet i den hverdagslige naturopplevelsen. Opplevelsen av mangel på tid gjelder ikke alle samtalepartnerne, og kan henge sammen med faktorer som delaktighet i arbeidsliv, utdanningsnivå og alder. For noen er det helt andre faktorer som spiller inn for *ikke* å bruke nærmiljønaturen, som manglende erfaring i være ute i naturen eller at en rett og slett prioriterer andre ting.

Artikkelen viser hvordan nærmiljønaturen tilbyr lommer av fritid i en ellers travel hverdag. Et viktig element i naturopplevelsen i nærmiljønaturen er opplevelsen av en annerledes og mer langsom tid, og at denne erstatter den tiden en ellers opplever gjennom en mekanisk klokke- og kalendertid. Som nevnt innledningsvis er avkopling og langsom tid er elementer i naturopplevelsen en hittil i størst grad har forbundet med det å reise bort fra hverdagen og ”ut i naturen”, slik som den offisielle og politiske definisjonen av friluftsliv antyder: ”Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse” (Stortingsmelding nr. 39: Friluftsliv: Ein veg til høgare livskvalitet). Artikkelen viser hvordan den hverdagslige naturopplevelsen har mange av de samme elementene i seg som det å reise bort fra bostedet og ut i naturen.

I tråd med et kroppsfenomenologisk perspektiv viser artikkelen hvordan naturopplevelsen ute i nærmiljønaturen er nært sammenvevd med opplevelsen av tid gjennom den konkrete og

intuitive erfaring. Samtalepartnerne knytter opplevelsen av tid til naturens egen rytme og de konkrete erfaringer en gjør i naturen, gjerne artikulert gjennom naturopplevelser. Dette kan være når en tar seg en kveldstur eller tar seg tid til å lytte til elva. Studien knytter samtalepartnerens opplevelse av tid til Henri Bergson (1889/1998) sitt begrep *durée* eller varighet. Begrepet beskriver blant annet hvordan menneskers erfaringer og opplevelser i det fysiske og sosiale miljø avleires og bringes inn i nye erfaringer. På denne måten tar tiden som varighet opp i seg det dynamiske aspektet i relasjonen mellom menneske og natur, som er så vesentlig i denne studien som helhet. Artikkelen drøfter hvordan Maurice Merleau-Ponty sin kroppsfenomenologi på mange måter utvider Bergson sine teorier gjennom sin vektlegging av kroppen som subjekt i verden, og hvordan kroppslige erfaringer inkorporeres og bringes videre inn i nye erfaringer og relasjoner til omgivelsene.

Gjennom livshistoriefortellingene viser artikkelen hvordan nærmiljønaturen har utviklet seg fra å være en naturlig ramme for hverdagslige uteaktiviteter som arbeid, plikter, transport og lek til å bli et gjøremål vi eventuelt velger blant andre gjøremål. Aktivitets- og gjøremålsorienteringen preger som vi har sett mange barns hverdag og det preger mange voksnes hverdag, og klokketiden blir dermed en markant ramme rundt hverdagslivet. Klokketiden er blitt et viktig element også i selve opplevelsen av nærmiljønaturen, gjennom blant annet mange planlagte, organiserte og dermed tidsstyrte aktiviteter utendørs. Klokketiden synliggjøres også gjennom fokus på benyttet tid i mange aktiviteter, i bruk av skritt-tellere m.m. Artikkelen viser hvordan opplevelsen av nærmiljønatur på mange måter befinner seg i et spenningsfelt mellom to tidsforståelser, tid som varighet knyttet til den konkrete erfaring i natur og den abstrakte klokketiden.

Mange av samtalepartnerne, i alle aldre, er opptatt av at opphold i naturen gir dem *ro*. For travle småbarnsførelde kan denne følelsen av ro ute arte seg som små lommer i en hverdag som ellers er preget av travelhet og mange ulike gjøremål. Senere i livet kan det virke som om følelsen av ro ute i naturen mer henger sammen med livet ellers, både fordi kroppen i seg selv forventer en ro, men også fordi hverdagen generelt ikke krever så mye som før. Flere av fortellingene illustrerer hvordan senere livsfaser åpner for andre naturopplevelser enn tidligere, fordi roen og en annen opplevelse av tid gir mulighet til å sanse og erfare naturen på en annen måte enn før.

6. Drøfting

Bruk og opplevelse av natur i nærmiljø – et lavterskeltilbud

Denne studien utdyper hvordan bruk og opplevelse av natur arter seg i en hverdagslig kontekst, basert på forskningssamtaler med en gruppe personer i Brumunddal, et mindre tettsted i Norge. Resultatene viser at nærmiljønaturen, i løpet av 50-60 år, har endret seg fra å være en naturlig ramme rundt hverdagslige aktiviteter til å bli en arena man *eventuelt* velger å ta i bruk, som et gjøremål blant andre gjøremål i en generelt aktivitetsorientert hverdag.

Denne utviklingen gjør at den hverdagslige naturopplevelsen i dag befinner seg i et slags spenningsfelt mellom en abstrakt klokketid og en mer varig tid som representerer naturens egen tid og rytmer.

Hverdagsfriluftslivet synes å være betydningsfullt på ulike måter. På den ene siden tar det opp i seg og *tilpasser* seg samtiden vi lever i, for eksempel ved at ulike aktiviteter endrer form og meningsinnhold i takt med en aktivitetsorientert og organisert hverdag. På den annen side framstår hverdagsfriluftslivet som et *alternativ* til en stressende hverdag, og tilbyr avkopling gjennom sansning og opplevelse av en langsom tid. Gjennom en kroppsfenomenologisk tilnærming viser studien hvordan relasjonen mellom menneske og natur tar utgangspunkt i kroppen som subjekt i verden. Studien setter fokus på den konkrete, intuitive erfaring i møtet mellom menneske og omgivelser. I tråd med samtalepartnernes beskrivelser av sin bruk og opplevelse av nærmiljønaturen, synes den hverdagslige naturopplevelsen å være dynamisk og foranderlig, i takt med tilegnete erfaringer og tilpasset situasjoner og sosial kontekst. Gjennom en eksplorativ og erfaringsbasert tilnærming setter studien fokus på og utdyper bredden i menneskers relasjoner til natur i hverdagen, både positive og negative. Denne typen kunnskap bør være relevant for planlegging og forvaltning av nærmiljønaturen. Uten kunnskap om hvordan mennesker lever i det daglige og gjennom dette forholder seg til nærmiljønaturen, vil heller ikke nærmiljønaturens potensial til økt livskvalitet kunne bli utnyttet til fulle.

Korpela et al. (2008) viser hvordan opphold på utendørs favorittsteder gir spesielt positive effekter for bedret livskvalitet, og anbefaler at en i helsepolitisk sammenheng legger større vekt på dette. Mange av samtalepartnerne i denne studien distanserer seg fra ”friluftslivet”, de ser ikke på seg selv som ”friluftslivsfolk”. Likevel kan nærmiljønaturen være svært betydningsfull for dem, både som en grønn ramme rundt hverdagen eller som arena for mer aktiv bruk. Studien viser også tydelig at naturopplevelsen i nærmiljønaturen har i seg mange av de samme elementene som det å reise bort fra hjemstedet og ut i naturen. Viktige elementer er opplevelse av en annerledes tid enn klokketiden, avkopling, nedstressing, sansning og fysisk aktivitet. Hverdagsfriluftslivet representerer et viktig lavterskeltilbud som ikke gjelder for mer ressurskrevende og fjerntliggende friluftslivsaktiviteter, og naturopplevelsene i disse hverdagslige aktivitetene viser seg altså å være meget betydningsfulle for samtalepartnerne mine.

Hva kan studien fra Brumunddal fortelle oss om framtidens hverdagsfriluftsliv?

”Ein skal vara seg vel for å spå om framtida” forteller et gammelt ordtak oss. Det er likevel fristende å spørre seg hvordan studier og økt kunnskapstilfang kan bidra positivt inn i framtida. Framskrivinger, prognoser og scenaribyggning er tilnærminger som søker kunnskap om framtid. En kvalitativ studie som denne fra Brumunddal forteller oss ingenting sikkert om framtidens hverdagsfriluftsliv. Men livshistoriefortellingene bør likevel kunne bidra til antakelser om framtidens bruk og opplevelse av natur i nærmiljø, ført og fremst i Brumunddal, men med overføringsverdi til mange andre lokalsamfunn og hverdagsliv.

Omfangsmessig indikerer studien at en er *mindre* ute i nærmiljønaturen enn før. Hovedårsaken til dette ligger i at nærmiljønaturen ikke lenger er ramme for gjøremål som likevel skal gjøres, og at mange fritidsaktiviteter som tidligere var knyttet til nærmiljønaturen ikke lenger er det. I dag kjører en ofte bil i stedet for å bevege seg gjennom naturområder når en skal et sted, og en arbeider i mindre grad utendørs. Studien viser at barn leiker mindre utendørs på egenhånd i nærmiljønaturen, mens de i økende grad deltar i organiserte og voksenstyrte aktiviteter. Tilgangen til data og TV er blitt allmenn, og mange bruker mye tid foran skjermen. Basert på samtalepartnernes fortellinger indikerer studien at barns egentransport i nærmiljøet også er redusert. Kunnskapen om voksne og barns bevegelser i nærmiljøet i Norge er begrenset, men enkelte tidsstudier belyser dette og de samsvarer med utviklingstrekkene beskrevet i Brumunddal (Fyhri og Hjorthol 2006). Spesielt for barn, men også for voksne har nærmiljønaturen fått en redusert funksjon som uformell sosial møteplass. Til sammen peker studien på en utvikling mot et hverdagsfriluftsliv som er blitt mer gjøremålsorientert og mindre i omfang.

Utviklingen beskrevet i korte trekk over trenger ikke nødvendigvis å være bekymringsfull. Hvordan vi bruker og opplever nærmiljønatur kan ses på som en kontinuerlig endringsprosess i takt med endringer i den sosiale og kulturelle konteksten som omgir våre hverdagsliv. Utviklingstrekkene i hverdagsfriluftslivet beskrevet gjennom denne studien sammenfaller også med en generell kommersialisering og aktivitetsorientering i norsk friluftsliv (Odden 2008). Likevel kan det påpekes at det er et forholdsvis nytt fenomen i norsk sammenheng at nærmiljønaturen i mindre grad er arena for hverdagslige aktiviteter som arbeid, transport, plikter og lek, og konsekvensene av det er lite utforsket. Studien fra Brumunddal viser at det ikke lenger bare er *tilgang* på naturområder som avgjør om en tar nærmiljønaturen i bruk eller ikke, men at naturområder nå kan ligge der uten at en velger å ta den i bruk.

Utviklingen beskrevet gjennom studien fra Brumunddal tilsier at de som vokser opp i dag vil ha mindre erfaringer i å oppholde seg i natur enn tidligere. Dette gjelder selvsagt ikke alle. Men det at bruk av nærmiljønatur nå i så stor grad er et *valg* blant andre gjøremål, tilsier at det framtidige hverdagsfriluftslivet vil bli tettere forbundet med sosial tilhørighet og sosialt liv. Mindre erfaringer i natur bidrar negativt inn i sosialisering til videre naturbruk (se bl.a. Chawla 1998; Ewert 2005; Thompson 2008). Belyst gjennom kroppsfenomenologiske tilnærminger er det nærliggende å anta at mindre konkrete og kroppslige erfaringer i natur vil gi en høyere terskel for å ta naturen i bruk, i alle fall på egenhånd. Konkrete erfaringer inkorporeres i kroppen og danner grunnlag for nye erfaringer, opplevelser og relasjoner til omgivelsene, og det opparbeides fysisk og psykisk mestringskompetanse eller en ”intuitiv ekspertise” (Dreyfus og Dreyfus 1999). Når disse erfaringene reduseres eller uteblir, vil ikke kroppen handle ut fra en opparbeidet ekspertise i forhold til natur. Mye tyder på at den ytre gjengroingen av landskapet motsvares av en indre gjengroing i forhold til både hvilke bruksrelaterte meninger landskapet får for nye generasjoner og hvilke ferdigheter de har i å bruke landskapet. Om dette vil legge grunnlag for en ”naturfrykt”, sier studien ingenting om. Men styrkes de trendene som studien antyder, er det nærliggende å tro at vi kanskje vil få et

mer organisert friluftsliv i framtida, fordi dette vil synes trygt og kjent. Samtidig vil nærmiljønaturen kunne framstå som et godt *alternativ* til nettopp den organiserte og tidsstyrte hverdagen gjennom å tilby en varig tidsopplevelse, avkopling og nedstressing.

Det at barn i mindre grad leiker ute i naturen på egenhånd og i større grad deltar i voksenstyrte og organiserte aktiviteter, er et lite utforsket tema. Hva innebærer dette? Hvordan arter den organiserte naturopplevelsen seg for barn i forhold til den egenstyrte leiken utendørs, og hvilke effekter kan dette ha for barns utvikling? Her trengs det åpenbart mer forskning. Ved å legge til rette for ennå mer voksenstyrt friluftsliv, både i barnehager, skoler og i fritiden, styrker en den endringstendensen en allerede ser. Det er ikke sikkert at dette er negativt, og kanskje er det helt nødvendig for å sikre at barn har kontakt med natur på en positiv og trygg måte. En måte å balansere utviklingen mot et altfor voksenstyrt, planlagt og klokkestyrt friluftsliv blant barn er å legge til rette for egenstyrt leik i attraktive, trygge og grønne nærmiljøområder, både med og uten voksne tilstede. En annen måte er å vektlegge egenstyrt uteleik innenfor rammene av organiserte og voksenstyrte aktiviteter.

Planlegging for hverdagsfriluftsliv

Denne studien viser at ulike mennesker foretrekker ulike aspekter ved nærmiljønaturen, og at dette varierer både mellom personer og for samme person i ulike situasjoner. Det er derfor viktig at vi har tilgang til en variert nærmiljønatur og ulike aktiviteter for at vi skal ta nærmiljønaturen i bruk ut fra ulike behov og preferanser. Men for å ta nærmiljønaturen i bruk må folk ha tilgang til det de opplever som attraktive naturområder nærme boligene. Studier viser at jo flere egnete områder det er for rekreasjon og fysisk aktivitet nærme boligene, jo mer aktive er folk i uteområdene (Gordon-Larsen et al. 2006). Men for at folk skal oppfatte nærmiljønaturen som innbydende, må det offentlige være seg sitt ansvar bevisst i forhold til tilrettelegging og forvaltning av friluftsområder, og ikke minst unngå nedbygging av grøntarealer (se Thorén m.fl. 1997, Stokke m.fl. 2006; Skår m.fl. 2008). Et viktig element i lokal friluftslivsforvaltning er selvsagt det begrensede omfanget av økonomiske ressurser som er tilgjengelig for dette. Et annet viktig element for å sikre tilgang til nærmiljønatur er naturområdenes status i arealplanene. Ulike former for *vern* er et viktig virkemiddel for å unngå nedbygging, og tiden bør være moden for i økende grad å vende blikket mot bostedsnær natur også i naturvernsammenheng. Denne studien er ingen studie av friluftslivsplanlegging, forvaltning eller politikk, men vil forhåpentligvis kunne bidra inn som et kunnskapsgrunnlag i disse sfærene. I tråd med Henri Lefebvre's (1991) sin tenkning om sted som et *sosialt produkt* trengs kunnskap nettopp om hvordan mennesker lever sine liv der de bor. Bare gjennom kunnskap om menneskers hverdagsliv og hverdagslige omgang med natur er det mulig å imøtekomme menneskers behov, for eksempel gjennom å legge til rette for tryggere naturopplevelser for alle. For å få kunnskap om faktorer som barrierer for bruk, tilsier funn fra denne studien at landskapspreferansestudier med fordel kan ta i bruk metoder som verdsetter og reflekterer den nyanserte og dynamiske karakteren som preger menneskers forhold til sin nærmiljønatur.

Flere av de sentrale utviklingstrekkene som er beskrevet i denne studien er også beskrevet i andre norske studier, for eksempel i forhold til barn og deres bruk av nærmiljønatur (se bl.a. Midjo og Wigen 1997; Lidén 2000; Sandseter 2001). Disse endringstendensene er også beskrevet internasjonalt (Valentine 1996; Karsten 2005; Rissotto 2006). Det at studien fra Brumunddal har sammenfallende resultater med andre nasjonale og internasjonale studier, viser viktigheten av å rette fokus mot norske barns forhold til natur i framtida. Denne studien bygger på menneskers fortellinger om hva de gjør og hva de har gjort i naturen rundt bostedet gjennom livsløpet, og viser at spaserturer og barns egenstyrte uteleik i natur er betydningsfulle aktiviteter i hverdagsfriluftslivet. Dette er samtidig aktiviteter som ikke alltid blir regnet som friluftslivsaktiviteter, bl.a. i flere studier av norsk friluftsliv (se bl.a. Odden 2008). I kvantitative spørreundersøkelser forholder respondentene seg til kategorier, og i kvantitative friluftslivsstudier blir derfor avgrensningen av aktiviteter viktig. Med utgangspunkt i et friluftslivsbegrep som først og fremst tar opp i seg friluftsliv i mer fjerntliggende og urørt natur, vil en dermed også få tilgang til et snevrere kunnskapsfelt om forholdet mellom menneske og natur enn hva som faktisk rører seg i menneskers totale friluftsliv. Dette har i sin tur betydning for innholdet i planlegging og tilrettelegging for bruk av natur.

7. Referanser

- Abram, D. 2005. *Sansenes magi*. Oversatt av Kari Bu. Oslo, Flux forlag.
- Almås, R., Karlsen, K. og Thorland, I. 1995. Fra pliktsamfunn til mulighetstorg. Tre generasjoner skriver sin ungdom. Senter for Bygdeforskning Rapport nr. 5.
- Bagøien, T. E. 2003. Barns lek i naturen. I Bagøien T.E (ed.) *Barn i friluft: om verdifullt friluftsliv*. Side 63-77. SEBU forlag.
- Bauman, R. 1986. Story, Performance, and Event. Contextual studies of Oral Narratives. Cambridge/London, Cambridge University Press.
- Bauman, Z. 2006. *Flytende modernitet*. Oversatt av Mette Nygård. Oslo, Vidar forlag.
- Beck, U., Giddens, A. and Scott Lash 1994. *Reflexive Modernization*. Cambridge.
- Bengtsson, J. 1988. *Sammanflätningar*. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty. Göteborg, Bokförlaget Daidalos.
- Bergson, H. 1998. *Tiden og den frie vilje. En undersøkelse av de umiddelbare indre kjensgjerninger*. Norsk oversettelse ved Hans Kolstad. Oslo, Aschehoug, Thorleif Dahls Kulturbibliotek. Førsteutgaven utgitt 1889.
- Bertaux, D. 1982 'The Life Course as a Challenge to the Social Sciences'. In Tamara K. Hareven and Kathleen J. Adams (eds.) *Ageing and Life Course Transitions: an Interdisciplinary Perspective*, pp. 127-47. London, Tavistock.
- Birkeland, I. 2005. Making Place, Making Self. Travel, Subjectivity and Sexual Difference. Aldershot: Ashgate.
- Bixler, R.D., Floyd, M.F. og Hammit, W.E. 2002. Environmental Sozialization: Quantitative tests of the childhood play hypothesis. *Environment and Behavior*, 34, 107-125.

- Bourdieu, P. 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Braun, B. and Castree, N. 2001 (eds.). *Social nature: theory, practice, and politics*. Oxford, Blackwell.
- Broch, H. B. 2004. Barndommens grønne dal. Om betydningen av barns naturopplevelser. *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 15(1-2): 101-113.
- Bråten, S. 2008. Kommunikasjon og samspill – fra fødsel til alderdom. Oslo, Universitetsforlaget.
- Casey, E. 1993. *Getting back into place: toward a renewed understanding of the place-world*. Bloomington, Indiana University Press.
- Castree, N. 2001. Socializing Nature: Theory, Practice, and Politics. I Noel Castree and Bruce Braun (eds.) *Social Nature. Theory, Practice, and Politics*, pp. 1-22. Oxford, Blackwell.
- Chawla, L. 1992. Childhood place attachments. In I. Altman og S. Low (eds.) *Place Attachment* pp. 63-86. NJ, Plenum Press.
- Chawla, L. 1998. Significant life experiences revisited: A review of research on sources of environmental sensitivity. *Journal of Environmental Education* (29), 11-21.
- Crossley, N. 2001. *The Social Body. Habit, Identity and Desire*. Sage, London.
- Csordas, T. J. 1999. 'Embodiment and Cultural Phenomenology'. In G. Weiss and H.F. Haber (eds.), *Perspectives on Embodiment: The Intersections of Nature and Culture*, pp. 143-162. Routledge, New York.
- Damasio, A. 1999. *The Feeling of What Happens: Body Emotion and the Making of Consciousness*. London, William Heinemann.
- Dreyfus, H. og Dreyfus, S. 1999. Mesterlære og eksperters læring. I Nielsen, Klaus og Steinar Kvale (red.) *Mesterlære. Læring som sosial praksis*. Oslo, ad Notam, Gyldendal.
- Ellingsæter, A.L. og Leira A. 2004. *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Oslo, Gyldendal akademisk.
- Engelien, E., Steinnes, M. og Bloch, V.V.H. 2005. *Tilgang til friluftsområder: metode og resultater 2004*. Notater, Statistisk Sentralbyrå nr. 15.
- Ewert, A., Place, G. og Sibthorp, J. 2005. Early-Life Outdoor Experiences and an Individual's Environmental Attitudes. *Leisure Sciences*, (27): 225-239.
- Field, T.M., Woodson, R. Greenberg, R. og D. Cohen 1982. Discrimination and imitation of facial expressions by neonates. *Science* 218, s. 179-181.
- Franklin, A. 2002. *Nature and Social Theory*. London, Sage.
- Frivold, H. og Gundersen, V. 2009. Skog for folk flest. En gjennomgang av kvantitative spørreundersøkelser fra Norge, Sverige og Finland. UMB, INA Fagrappport nr. 13.
- Fredman, P., Karlson, S.E., Romild, U. og Sandell, K. 2008. Vilka är ute i naturen? Delresultat från en nationell enkät om friluftsliv och naturturism i Sverige. Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring. Rapport nr. 1.
- Fyhri, A. and Hjorthol, R. 2006. Barns fysiske bomiljø, aktiviteter og daglige reiser. Rapport 869. Oslo, TØI.
- Gadamer, H.G. 2004. *Sandhed og metode : grundtræk af en filosofisk hermeneutikk*. Oversatt av Arne Jørgensen. Originalutgave 1960. Århus, Systime.

- Game, A. 1995. Time, Space, Memory, with Reference to Bachelard. I Featherstone, Mike, Scott, Lash and Roland Robertson (eds.) *Global Modernities* pp. 192-209. London, Sage.
- Giddens, A. 1996. Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under sen-moderniteten. Oversatt av Søren Schultz Jørgensen. København, Hans Reitzels Forlag.
- Giorgi, A. 1992. Description versus interpretation - competing alternative strategies for qualitative research. *Journal of Phenomenological Psychology*, 23 (2): 119-135.
- Gordon-Larsen, P., Nelson, M.P., Page, P. og Popkin, B.M. 2006. Inequality in the built environment underlies key health disparities in physical activity and obesity. *Pediatrics* 117: 417-424.
- Grahn, P. and Stigsdottir, U.A. 2003. Landscape planning and stress. *Urban Forestry and Urban Greening* 2: 1-18.
- Grøn, A. 2002. Merleau-Ponty: Sansning og verden. I Poul Lübcke (red.) *Vor tids filosofi: Engagement og forståelse*, s.118-153. København, Politikens forlag. Første gang utgitt 1982.
- Gullestad, M. 1989. *Kultur og hverdagsliv*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. 1990. Naturen i norsk kultur. In T. Deichmann Sørensen og I. Frønes (eds.) *Kulturanalyse*. Oslo, Gyldendal.
- Gullestad, M. 1992. The Art of Social Relations. Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in modern Norway. Oslo, Scandinavian University Press.
- Gullestad, M. 1996. Hverdagsfilosofier: verdier, selvforståelse og samfunnsyn i det moderne Norge. Oslo, Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. 2002. Kunnskap for hvem? Refleksjoner over antropologisk tekstproduksjon, formidling og tilbakeføring, i *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*, Marianne Rugkåsa og Kari T. Thorsen (red.), 233-260. Oslo, Gyldendal.
- Gåsdal, O. 1995. Deltakelse i friluftsliv – sosiale mål og fysiske hindringer. Doctoral dissertation, University of Trondheim.
- Haraway, D. 1988. Situated knowledges - the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies* 14(3), 575-599.
- Heidegger, M. 1971. Building, Dwelling, Thinking. In: *Poetry, Language and thought*, 141-161. Oversatt av Albert Hofstadter. Harper Colophon Books, New York.
- Heidegger, M. 2007. *Væren og tid*. Oversatt av Lars Holm-Hansen. Oslo, Pax. Førsteutgaven utgitt 1927.
- Helsedirektoratet 2008. Fysisk aktivitet blant barn og unge i Norge. En kartlegging av aktivitetsnivå og fysisk form hos 9- og 15-åringer. Oslo.
- Hille, J., Lerøy, H., Aall, C., Nyborg, H.S. 2008. Miljøbelastningen av norsk forbruk og produksjon 1987 – 2007. Vestlandsforskingsrapport 2-2008.
- Hochschild, A. R. 1997. *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Become work*. New York, Henry Holt and Company.
- Holloway, S. L. og Valentine, G. 2000. Children's Geographies and the new social studies of childhood. In S.L. Holloway og G. Valentine (eds.) *Children's Geographies. Playing, living, learning* 1-29. London and New York, Routledge.

- Holstein, James A. and Gubrium, Jaber F. 2005 Interpretive practice and social action, i *The Sage Handbook of Qualitative Research. Third edition*, Norman K. Denzin og Yvonna S. Lincoln (red.), 483-505. London, Sage.
- Haaland, H. Figari, H. og Krange, O. 2009. Friluftsliv som hverdagsliv. Innvandrerkvinner bruk av utendørsområder i Groruddalen. NINA Rapport 479.
- Ingold, T. 2000. *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*. Routledge, London and New York.
- Jensen, F. S. 2003 Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder. Skovbrugsserien Nr. 32. Hørsholm: Skov og Landskab.
- Johansen, A. 1995. Den store misforståelsen: "kulturarv" og "nasjonal egenart" i norgesreklame og politisk kultur: en advarsel. Oslo, Tiden
- Johansson, A. 2005. *Narrativ teori och metod*. Lund, Studentlitteratur.
- Jones, P., Bunce, G., Evans, J., Gibbs, H., og Hein J.R. 2008. Exploring Space and Place With Walking Interviews. *Journal of Research Practice* 4 (2) D2 1-9.
- Jones, O., 2003. 'Endlessly Revisited and Forever Gone': On Memory, Reverie and Emotional Imagination in Doing Children's Geographies. An 'Addendum' to "Go Back up the Side Hill: Memories, Imaginations and Reveries of Childhood" by Chris Philo. *Children's Geographies*, 1(1): 25-36.
- Kahn, P. H., 1997. Developmental psychology and the biophilia hypothesis: Children's affiliation with nature. *Developmental Review* (17): 1-61.
- Kaltenborn, B. P. og Vorkinn, M. (eds.) 1993. Vårt friluftsliv: aktiviteter, miljøkrav og forvaltningsbehov. NINA Temahefte nr. 3.
- Kaplan, R., and Kaplan, S. 1989. *The experience of nature: a psychological perspective*. Cambridge: University Press.
- Kaplan, S. 1995. The restorative benefits of nature – toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15: 169–182.
- Kellert, S. R. 2002. Experiencing Nature: Affective, Cognitive, and Evaluative Development in Children. In P.H. Kahn and S.R. Kellert, eds. *Children and nature: Psychological, socio-cultural, and evolutionary investigations*. Cambridge, MA, the MIT Press.
- Karsten, L. 2005. "It All Used to Be Better? Different Generations on Continuity and Change in Urban Children's Daily Use of Space". *Children's Geographies* 3(3): 275-290.
- Kolstad, H. 2000. Miljøet i vårt århundre. I Hans Kolstad (red.) *Har fjellet ansikt?* Naturfilosofisk seminar 2000, 153-169.
- Kolstad, H. 2001. Henri Bergsons filosofi - betydning og aktualitet. Fagernes, Humanist Forlag.
- Kolstad, H. 2004. Individet og naturen. Foredrag holdt under Naturfilosofisk seminar, Finse September 2004.
- Korpela, K.M., Ylén, M., Tyrvinen, L. og Silvennoinen, H. 2008. Determinants of restorative experiences in everyday favorite places. *Health and Place* 14 (2008) 636-652.
- Krange, O. og Skogen, K. 2007. Reflexive tradition: Young working_class hunters between wolves and modernity. *Young* 15, 215-233.
- Krogh, E. 1995. *Landskapets Fenomenologi*. Dr.avhandling, Norges Landbrukshøyskole, Ås.

- Kugiumutzakis, G. 1998. Neonatal imitation in the intersubjective companion space. Kap. 3 S. Bråten (red.) *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 63-88.
- Kurkowska-Budzan, M. og Zamorski, K. (eds.) 2009. *Oral history: the challenges of dialogue*. Studies in narrative vol. 10. Amsterdam, John Benjamins.
- Kvale, S. 2006. Det kvalitative forskningsintervju. Oslo, Gyldendal.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge.
- Lefebvre, H. 1971. *Everyday life in the modern world*. Allan Line, London.
- Lefebvre, H. 1991. *The production of space*. Basil Blackwell Ltd., Oxford.
- Lidén, H. 2000. *Barn - tid - rom - skiftende posisjoner*. Dr. gradsavhandling NTNU, Trondheim.
- L'orange Fürst, E. 2004. Natur og kropp som vårt indre og ytre legeme. *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 1-2 (15), 44-55.
- Læssøe, P. og Iversen, T. 2002. Naturen i hverdagen. I Peder Agger, Anette Reenberg, Jeppe Lessøe og Hans Peter Hansen (red.) *Naturens verdi. Vinkler på danskernes forhold til naturen*, 251-269. København, Gads Forlag.
- Manzo, L., 2003. Beyond house and haven: toward a revisioning of emotional relationship with places. *Journal of Environmental Psychology* 23, 47-61.
- Manzo, L., 2005. For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology* 25, 67-86.
- Macnaghten, P. and Urry, J. 1998. *Contested Natures*. London, Sage.
- Merleau-Ponty, M. 1994. *Kroppens fænomenologi*. Oversatt av Bjørn Nake. Frederiksberg, Det lille Forlag. Førsteutgaven utgitt 1945.
- Midjo, T. and Wigen, K., 1997. Barn, fysisk aktivitet og fysiske omgivelser. Rapport nr. 46. Trondheim: Norwegian center for child research.
- Nicolaisen, R. F. 2003. Å være underveis. Introduksjon til Heideggers filosofi. Oslo, Universitetsforlaget.
- Norberg-Schulz, C. 1978. Mellom jord og himmel. En bok om steder og hus. Oslo, Universitetsforlaget.
- Odden, A., 2008. Hva skjer med norsk friluftsliv? - en studie av utviklingstrekk innen norsk friluftsliv 1970-2004. Thesis (PhD). University of Trondheim.
- Olwig, K. 1994. Er friluftsliv meningsløst: giver det mening at skelne det fra idret? I Lars Emmelin (red.) Nordiskt seminarium om friluftslivsforskning. Nordiska institutet för samhällsplanering. Rapport nr. 3, 21-28.
- Pedersen, K. 1999. "Det har bare vært naturlig". Doctoral dissertation, Norwegian University of Sports and Physical Education, Oslo.
- Philo, C. 2003. 'To Go Back up the Side Hill': Memories, Imaginations and Reveries of Childhood. *Children's Geographies* 1(1): 7-23.
- Relph, E. 1976. *Place and placelessness*. London, Pion.
- Richardsson, L. 1990. Writing strategies: reaching diverse audiences. *Qualitative research methods* 21. Newbury Park, Sage.

- Rissotto, A. og Guiliani, M.V., 2006. Learning neighbourhood environments: the loss of experience in a modern world. *In: C. Spencer and M. Blades, eds. Children and their Environments*. Cambridge, University Press, 75-91.
- Rojek, C. 1999. *Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory*. Sage, London. Førsteutgaven utgitt 1995.
- Sandseter, E.B. 2001. Barn i fysisk aktivitet. *Barn* Nr. 2.
- Rudie, I. 2001. Om kohorter og kulturelle generasjoner. Noen refleksjoner om livsløpsanalyse som heuristisk redskap. *Norsk Antropologisk tidsskrift*. 12 (1-2) 94-102.
- Selmer-Olsen, I. 2001. Det unyttiges nødvendighet : barndomssyn, menneskesyn, kunstsyn. Upublisert, 11 s.
- Skogen, K. 1999 Cultures and Natures: Cultural Patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth. Dr. polit.avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Skogen, K. (red.) 2009. Friluftsliv i endring. Felles strategisk instituttprogram 2004-2008. NINA Temahefte 38.
- Skrede, K. og Tornes, K. 1983 (red.). *Studier i kvinners livsløp*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Skår, M., Stokke, K. B. og Vindenes, E. 2008. Hvem tar ansvar for friluftslivet i lokal planlegging og forvaltning? Tidsskriftet UTMARK 2/2008. www.utmark.org
- Skår, M., Odden, A. og Vistad, O.I. 2008. Motivation for mountain biking in Norway: Change and stability in late-modern outdoor recreation. *Norwegian Journal of Geography* 62(1): 36-45.
- Solheim, J. 1998. *Den åpne kroppen*. Oslo, Pax.
- Stokke, K. B, Anker, M., Omland, A. Skogheim, R., Skår, M. og Vindenes, E. 2006. Planlegging og forvaltning av urbane friluftsområder. En kunnskapsoversikt. Oslo: NIBR-notat 2006:133
- Steinsholt, K. 1998. *Lett som en lek? : ulike veivalg inn i leken og representasjonenes verden*. Trondheim, Tapir.
- Steinsholt, K. 2001. Kunst og lek hos Hans-Georg Gadamer. *Nordisk pedagogikk*, 30-48.
- Strumse, E. 1996. The psychology of aesthetics: Explaining visual preferences for agrarian landscapes in Western Norway. Dr. philos., Faculty of psychology, University of Bergen.
- Sørhaug, H. C. 1991. Familiemønstre mot år 2000. I Arne Solli (red.) *Barndom i Norge.16 innlegg om barns oppvekstvilkår*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Stortingsmelding nr. 39 2000-2001 "Friluftsliv: Ein veg til høgare livskvalitet".
- Thompson, C.W., Aspinall, P., and Montarzino, A.2008. The Childhood Factor. Adult Visits to Green Places and the Significance of Childhood Experience. *Environment and Behavior*.40(1): 111-143.
- Thorén, Halvorsen K. 1997. Grønnstrukturen i byer og tettsteder: evaluering av grønnplanlegging i norske kommuner. NIBR Notat 1997:104.
- Tordsson, B. 2003. *Å svare på naturens åpne tiltale*. Dr.scient.avhandling. Oslo, Norges idrettshøgskole.

- Tuan, Y.F. 1977. *Space and place: the perspective of experience*. Minneapolis, University of Minnesota.
- Ulrich, R., 1986. Human Response to Vegetation and Landscape. *Landscape and Urban Planning* 13, 29-44.
- Ulrich, R. and Simens, E. A., 1991. Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology* (11): 201-30.
- Valentine, G. and McKendrick, J., 1997. Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28 (2), 219–235.
- Vergunst, J.L. og Ingold, T. (eds.) 2008. *Ways of walking: ethnography and practice on foot*. Aldershot, Ashgate.
- Vetlesen, A.J og Stänicke, E. 1999. Fra hermeneutikk til psykoanalyse. Muligheter og grenser i filosofiens møte med psykoanalysen. Oslo, Gyldendal.
- Vorkinn, M., Vittersø, J. og Riese H. 2000. Norsk friluftsliv-på randen av modernisering? ØF-rapport 02/2000.
- Vaage, O.F. 2004. Trening, mosjon og friluftsliv. Resultater fra Levekårsundersøkelsen 2001 og Tidsbrukundersøkelsen 2000. SSB.
- Wallenius, M. 1999. Personal projects in everyday places: perceived supportiveness of the environment and psychological well-being. *Journal of Environmental Psychology* 19(2), 131-143.
- Wilson, E. O., 1984. *Biophilia*. Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Witoszek, N. 1998. *Fra Edda til økofilosofi*. Oversatt av Toril Hanssen. Oslo: Pax.
- Yin, R.K. 2009. Case study research: design and methods. Los Angeles, Sage.
- Ödman, P.-J. 2005. Tolkning förståelse vetande. Hermeneutikk i teori och praktik. Stockholm, Nordstedts Akademiska Förlag.

Paper I

Paper publisert i Norsk Antropologisk Tidsskrift Vol. 20(3), side 167-178.

MARGRETE SKÅR

Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv?

Abstract

My, your, and our common outdoor recreational history: How do research methods influence on knowledge on outdoor recreation?

Based on a qualitative case study on outdoor recreation near people's home, the article causes general methodical reflections on the relationship between the researcher and dialogue partner. The article discusses how the active and situated dialogue outdoors in nature influences on knowledge about the content and meaning of outdoor recreation. In addition, the essay illustrates how research dialogues outdoors bring documented restorative effects of stay in nature as reduced stress and increased well-being into the research process, and then open for reciprocity and reflection in an open dialogue.

THE SITUATED DIALOGUE | RESEARCH
CONVERSATIONS | WALKING INTERVIEWS

Ja, vi har gått turer hele livet, vi har gått og leid hverandre. Og nå går vi også og leier hverandre, og det er veldig praktisk å ha noen å støtte seg på. Vi sa jo det da vi var unge, skal tro hvordan det blir når vi går som noen stolper og ikke klarer oss sjøl. Så det er en helt naturlig gang på det... (Kari, 72 år)

Friluftslivet er mangfoldig

Noen ganger har jeg møtt mennesker som sier: «Er du den som står her og røyker?» «Handler du på IKEA?» Eller et ytterpunkt: «Jeg visste ikke at du drakk kaffe?» Hvorfor denne type spørsmål? Kanskje fordi noen raskt danner seg en oppfatning av meg som en turglad person, en som er mye ute i naturen, jobber med natur, velger seg bosted i naturen. Jeg reagerer med et visst trass, får lyst til å røyke rullings i stedet for sigaretter, drikke svart kaffe i stedet for kaffe med melk og kjøre rånete biler i stedet for den trauste familiebil. Alt dette har jeg prøvd. Men jeg har, heldigvis, aldri fått lyst til å slutte å dyrke mitt nære forhold til naturen.

Er jeg annerledes? Nei, i et samfunn preget av valgfrihet og individualisme velger jeg mangfoldigheten. Mangfold preger friluftslivet generelt, som det preger oss som individer. Den ene dagen velger vi slalåm og utstyr, den andre dagen bål og nikkere. Jeg er takknemlig for å kun-

ne velge, for å kunne kombinere naturbruk med nytelse, for å kunne sjonglere mellom ulike aktiviteter. Men en kan også velge å rendyrke én side av seg selv, eller én type friluftsliv. I det mangfoldige friluftslivslandskapet velger noen å holde på det enkle og tradisjonelle, verne om det og rendyrke det. Dette synet på hva friluftslivet er og bør være handler gjerne om å reise bort og ut i den norske og storslagne natur, til fjells og inn i de dype skoger. Mangfoldet i vår moderne hverdag kan da oppfattes som en trussel. Det er på min veg som landskapsforsker jeg har møtt de innledende spørsmålene, like mye blant forskerkolleger som blant folk utenfor den akademiske omgangskretsen. Det er spørsmål som avslører friluftslivet som et normativt og følelsesladet felt. Det betyr at vi alle, og ikke minst vår kunnskap om friluftsliv, er preget av bestemte dominerende idéer om hva friluftslivet bør være – slik Bourdieus tenkning om den symbolske makten skisserer (Bourdieu 1996). Flere har kritisert et dominerende nasjonalt, ensrettet perspektiv på friluftslivsutøvelsen og framhever i stedet regionale, kulturelle og sosiale skillelinjer (se bl.a. Pedersen 1999; Skogen 1999). I sosialantropologien er erkjennelsen av at «hjemme» ikke lenger bare er hjemme blitt allmenn, ettersom et samfunns kultur ikke er så homogen og statisk som mange tidligere forestilte seg. Like fullt: Enkelte sentrale begreper kan likevel ha hegemonisk mening, og forskerens oppgave må da bli å forsøke å rekontekstualisere og dekonstruere meningen ved dem. Hvordan kan vi som kunnskapsprodusenter søke å utvikle kunnskap om hva friluftsliv og natur er og betyr for enkeltindividet, uavhengig av dominerende idéer?

Metodiske perspektiver på friluftsliv

Essayet tar utgangspunkt i en studie av bruk og opplevelse av natur i nærmiljøet – av friluftsliv i et hverdagslivsperspektiv. Forskningssamtaler utendørs i nærmiljønaturen, *walking interviews*, er benyttet som en hovedkilde for kunnskapsdan-

nelsen. Essayet begynner med et innblikk i forfatterens egen friluftslivshistorie og gir deretter utvalgte smakebiter fra en viktig samtalepartners friluftsliv i ulike faser av livet. Etter dette danner forskerens og samtalepartnerens felles historie grunnlag for assosiasjoner og oppbygging av ny kunnskap. Selv har jeg ikke bakgrunn som sosialantropolog, men som «disiplin-shopper» med tyngdepunkt i landskapsgeografi. I mangel på samhandlingsdata basert på kontinuerlig oppfølging av og samvær med informanter over et lengre tidsrom, står jeg kanskje i fare for å erstatte sosialantropologi med «dårlig sosiologi», som Howell (2001) uttrykker det. Likevel tror jeg at essayet kan gi et bidrag til sosialantropologiske diskusjoner om den situerte dialogformen. Rabinows *Reflections on Fieldwork in Marocco* (1977) satte fokus på en felles forståelse som et resultat av samarbeid mellom forskeren og subjektene, og på feltarbeidet som en intersubjektiv prosess som skaper rom for refleksjon som er felles for begge parter. I forlengelsen av blant annet Rabinows bok ble det diskutert i hvilken utstrekning forskere kunne erfare «de andres» livsbetingelser og «oversette» disse i vitenskapelige tekster. Det ble satt større fokus på nødvendigheten av forskerens selvrefleksjon og på hvordan de andres erfaringer og kulturell mening skulle representeres i tekster (se f.eks. Clifford & Marcus 1986). En forfatter som både drøfter og viderefører denne tradisjonen, er Gullestad (1996, 2002). Det samme gjelder Wikan (1992) når hun reflekterer over og bruker begrepet resonans, og Hastrup (1995) når hun nytter begrepet empati. Wikan (1992) fokuserer på møtepunktet mellom forskeren og «den andre» som *a shared space*, der elementer av fellesskap danner basis for forståelse av hverandre. I dette ligger erkjennelsen av følelser som et viktig element. Med referanse til balinesernes tenkesett og deres innspill til hennes forskning, drøfter Wikan (1992) følelser, ikke bare som en integrert del av tanken, men som et nødvendig element i ethvert forsøk på forståelse av en situ-

asjon eller et problem. Gjennom å nærme seg følelser vil en ikke bare forstå hva som uttrykkes gjennom språket, men lettere forstå hvorfor og hvordan ting blir sagt – som en viktig nøkkel til forståelse av mennesker og problemområder. Wikan benytter begrepet «resonans», med referanse til det å skape klangbunn og forståelse både hos den forskeren prøver å forstå og hos den som leser forskerens arbeider. Resonans forutsetter ifølge Wikan (1992: 463) «a willingness to engage with another world, life, or idea; an ability to use one's experience». Å bevisst by på seg selv som forsker og menneske for å bidra til resonans i en samtalesituasjon, er muligens et ambisiøst prosjekt for mange forskere. Men en søken etter resonans kan – slik jeg ser det – uansett åpne for et videre syn på hva friluftsliv er og betyr enn det hovedtyngden av perspektiver benyttet i friluftslivsforskningen hittil representerer.

Norsk og skandinavisk friluftslivsforskning har tradisjonelt og i stor grad basert seg på empiri innhentet gjennom statistiske spørreundersøkelser, på linje med nordamerikansk og etter hvert også europeisk tradisjon. Forskningen har hatt fokus på omfang av deltakelse i ulike aktiviteter blant ulike grupper, motivasjon for deltakelse og preferanser for ulike landskapstyper. Konflikter mellom ulike brukergrupper, friluftslivets effekter på naturmiljøet og barrierer for deltakelse har etablert seg som egne forskningsfelt, mens effekter av friluftsliv på fysisk helse og livskvalitet er et annet kunnskapsfelt i vekst. Et velkjent argument for å plassere seg som samfunnsforsker i den «naturvitenskapelige» metodetradisjonen, er påstanden om at det eksisterer krav om representativitet og validitet. Men hvem representerer egentlig spørreundersøkelser om friluftslivsdeltakelse? Er det befolkningen i sin helhet, eller er det de mest interesserte, det vil si godt voksne, hvite mennesker med inntekt og utdanning over gjennomsnittet? Hvilket friluftsliv representerer denne gruppen? Kanskje nettopp et syn på hva det norske fri-

luftslivet bør være? Et enda viktigere spørsmål er kanskje hvem som ikke representeres i kvantitative spørreundersøkelser om friluftsliv.

En del forfattere (se f.eks. Jensen 2003; Jensen & Koch 1997; Lindhagen 1996) har antatt en såkalt «overdrivelsesfaktor» mellom 1,5 og 10 i besvarelser om friluftslivsdeltakelse på grunn av hukommelses- og idealiseringsproblemer. Vi burde jo ha vært på tur! Egne erfaringer fra kvalitative forskningssamtaler bekrefter denne overdrivelsesfaktoren. Mange samtalepartnere beskrev et betydelig og omfangsrikt hverdagsfriluftsliv innledningsvis i forskningssamtalen. Men gjennom å samtale om hvordan hverdagslivet arter seg, ble det naturlig å komme inn på opplevde og konkrete barrierer for å utøve friluftsliv. Dette gjorde at forskningssamtalene gjerne endte opp med betydelig lavere omfang av antall turer i naturen enn hva inntrykket var innledningsvis. Dette viser at det er nødvendig å bruke tid på å sette friluftslivsdeltakelsen inn i en helhetlig sammenheng. Ved å beskrive den hverdagslige konteksten ufarliggjøres sterke normer om at vi burde vært mye ute på tur, og på den måten blir det mulig å komme bak og utfordre den materielle basisen for den symbolske makten. En fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming åpner for en beskrivende og åpen tilnærming der fenomenet friluftsliv ses i nær sammenheng med levd liv.

Den kvantitative tradisjonen sett under ett gir nyttig og nødvendig kunnskap, ikke minst om befolkningens deltakelse i friluftsliv i tid og rom. Men til sammen vil ulike metoder bidra til et bredere syn på hva friluftsliv er og betyr for ulike mennesker. Tidligere erfaring både fra friluftslivsforskning og egen turgåing har gitt meg en bevissthet om at det å være ute i natur virker positivt og forløsende for kommunikasjon og dialog. Ute i naturen kommer den enkeltes erfaringer ofte spontant til uttrykk gjennom handlinger og uttrykk for følelsesmessige relasjoner, også uten nødvendigvis å ordlegges. I en studie av bruk og opplevelse av natur i nærmiljøet falt

valget på forskningssamtaler utendørs, på tur i nærmiljøet, en metode som er anvendt og videreutviklet også i andre norske studier (Grimstad Klepp 1995; Syse 2000). Studieområdet befinner seg en halvtimes kjøretur fra mitt eget bosted. Studien bygger totalt på livsløpssamtaler med 20 personer i alderen 18 til 72 år. Dette essayet presenterer erfaringer fra studien i sin helhet, men nytter i hovedsak eksempler fra en forskningssamtale med «Kari, 72 år». Jeg ønsker å vise hvordan min egen og Karis friluftslivshistorie gjensidig påvirker hverandre og hvordan dialogen og samværet mellom oss i nærmiljønaturen gir grobunn for samskaping av kunnskap.

Friluftslivshistorier

Jeg har lenge hatt lyst til å gå i dybden på hva mennesker har å fortelle om sitt forhold til natur i hverdagen. Jeg har ønsket å høre historiene om hverdagsturen gjennom livet, ikke bare beskrivelser av det storslagne fjellet, det å reise vekk og opp, den store turen. Hvordan oppleves hverdagsfriluftslivet, hva innvirker på dette, hvordan betyr det noe, for hvem? Mitt utgangspunkt er at friluftslivet, som naturopplevelsen, er bevegelig. Bruk av og opplevelse av natur endres i tråd med våre nye erfaringer. Erfaringene vinnes i en sosial kontekst, og på den måten er friluftslivet sosialt konstruert. Å undersøke naturopplevelsen i individers hverdagsliv bør derfor omfatte spørsmål om den brede kulturelle og institusjonelle konteksten for meningsdannelse. I tråd med Holstein og Gubrium (2005) forutsetter dette en konkret, erfaringsnær tilnærming – en tilnærming fokusert på hvordan friluftslivet utøves og på hva som kjennetegner utøvelsen av friluftslivet. Mine samtalepartnere ble bedt om å beskrive konkret sin bruk av natur i nærmiljø gjennom livet. Dette dannet utgangspunkt for videre refleksjoner, bl.a. rundt samtalepartnerens friluftsliv i ulike perioder og ulike kontekster.

Samtalene tok form ved hjelp av livsløpsintervjuer, også kalt den livshistoriske metoden. Et

viktig aspekt ved livshistorier er deres fortolkende karakter, fordi det handler om en systematisk fortolkning av andre menneskers fortolkning av seg selv og sin sosiale verden. Ifølge Johansson (2005: 26) er ikke narrativer uttrykk for hvordan det «faktisk» var og er, men for prosesser som innebærer at mening og betydning produseres gjennom språklig kommunikasjon i et sosialt samspill; narrativer er sosiale konstruksjoner. Også selve språkbruken inngår i en kulturell kontekst; den er et produkt av læring, av sosiale relasjoner og praksiser.

«Min friluftslivshistorie»

Som forsker har jeg også min livshistorie. Erfaringer fra friluftsliv – og liv – skaper min unike «friluftslivshistorie» (se også Pedersen 1999) og er min ballast inn i forskningssamtalen. Dette blir en styrke den dagen jeg erkjenner at det er slik. Ifølge Gullestad (2002: 246) bør forskeren bestrebe seg på å framstå som et kroppslig, lokalisert og synlig vitne som tar ansvar for sine perspektiver og sin deltakelse i kunnskapsproduksjonen. I mitt tilfelle må dette bety at jeg må søke å reflektere over egen livshistorie og eget friluftsliv. Håpet er at dette kan bidra til en større åpenhet for andres og annerledes friluftslivshistorier, og at dette kan gjøre det lettere å stille spørsmålstegn ved forhold rundt det norske friluftslivet som synes selvsagte.

Hva er så min «friluftslivshistorie»? Skogholtet i nærheten av barndomshjemmet var mitt andre hus. Med venner, og alene. Jeg husker utforskningen av nye steder, men også den huggende redselen da retningen for å finne veien tilbake, ble utydelig. Jeg kan huske en glad og god far da familien hadde funnet veien ut i skogen. Men gleden smittet ikke alltid, jeg kan også huske en ikke-glad mor som løste kryssord inne i bilen, en ivrig far i ekstatisk utfoldelse i bekken ved siden av med den ene bambusstanga vi hadde med – mens broren min og jeg egentlig hadde lyst til å komme fram til hytta vår etter en lang reise. Jeg minnes en ungdomstid der gym-

Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv?

timene var et mareritt, mens turer i marka og hytteturer på fjellet var mange. Gjerne kombinert med solid festing om kvelden. Studietida ble påbegynt blant vestlandske fjell. Mye av tida ble tilbrakt over tregrensa, utstyr ble innkjøpt og turvennskap etablert. Manglende retningsans forble en realitet, men ikke et problem så lenge erfarne fjellkamerater tok ledelsen. Å tusle bak er som å kjøre tog, uforpliktende og med plass for tanker i spinn. Mer forpliktende ble turopplevelsen da jeg begynte med jakt. Mange ting å passe på, og fuglehunden til kjæresten ble jeg aldri glad i. Fjellrypejakt i åpent lende ga større rom for trivsel. Børser ble lagt på hylla med jaktkjæresten, og storbyferiene begynte å vekke inspirasjon. Spanske parker i solsteiken. Store høyder i Venezuela. For det meste etter opptråkkete stier. Så, familieliv. Bæremeis, trilletter og pulk. Spaserturer alene i mørket etter leggetid. Barneski, snø og pulk. Bål. Flere bål. Pølser. Ennå flere pølser. Sjokolader i lomma. Og ja, som oftest er vi glade ute på tur. Men av og til ønsker jeg meg dårlig vær i helga, så innelivet kan nytes i fulle drag. Og en dag i vinter hørte jeg meg selv si til ungene: «Ja, det er da så altfor mye snø, så koser vi oss inne...».

Jeg lengter etter vår, etter å grave i jorda. Etter å komme hjem fra jobb og bare være i naturen. Min hverdagsnatur. For å kunne gjøre det, kjører jeg bil mellom jobben og huset i 100-meterskogen, ja, jeg kjører faktisk ganske mye bil. Men skitt au. Mange identiteter, ja – men min glede over å være i naturen «får du aldri»!

«Din friluftslivshistorie»

En annen friluftslivshistorie startet med, og springer ut av, mitt første møte med Kari. Innledningen til møtet var en forespørsel fra min side om å få høre om hennes erfaringer med bruk av natur i sitt nærmiljø fra barndom og fram til i dag – som en del av min undersøkelse av menneskers bruk og opplevelse av naturen i nærmiljøet. Kari er født i ei lita skogsgrend,

som en av tre søsken. Faren var lærer og moren hjemmeværende.

Kari: Og der var vi vel i naturen uten at vi registrerte det. Men jeg husker med glede de blåbærturene vi hadde like nedenfor skolen, og hvordan vi kunne boltre oss i blåbær og komme inn igjen og var blå rundt magen, og kanskje var det litt blått i buksa og. Det er likt som det jeg husker, det er jo et godt minne. Vi ble jo ikke tatt med ut av foreldrene våres slik som nå – «nå skal vi ut og gå tur». Det var det aldri, ikke den generasjonen der.

M: Som du sier, når du bor i (...) så er du nødvendigvis ute i naturen. Men dere ungene, hvordan brukte dere nærmiljøet?

Kari: Vi lekte ute i skogen, ja, vi hadde slike leker som trebørser og sånt. Vår tids generasjon, det var ikke ferdige leker da. Men pil og bue og dette her. Om sommeren, da var det veldig mye balleker. Slå rotte, kaste ball ... voksne var aldri med.

Kari og familien flytta til Brumunddal da Kari var tretten år. Ny vennekrets kom på plass.

M: Brukte du nærmiljøet noe da, i ungdomstida di?

Kari: Vi gikk mye på ski, vi gjorde det. Da hadde vi noe som het «husmorløypa», den gikk ned i flatmarka her. Men den er ikke lenger nå, det har blitt mer bebyggelse, gjerder og sånn. Men vi gikk husmorløypa!

M: Med venninner, eller? Søsken?

Kari: Nei, søsken... det var jo broren min og meg det var to års forskjell på, men han var mer i hoppbakken og sånn... jeg gikk med venninner på ski.

M: Men på sommerstid, hvordan brukte dere nærmiljøet da?

Kari: Ja, vi samles jo på disse lekeplassene. Ja, det er ballspillet jeg husker best... ja i ungdomstida ble det vel litt mindre av det. Og det kan vel hende at i selve ungdomstida ble det mindre lek, kan du si, og mindre bruk av natur. Du fikk jo den gutteinteressen, vet du. Da var det viktig å være der guttene var, og da var vi på fotballkamper. Og litt til og fra.

Kari forteller at ingen i ungdomsvennekretsen var spesielt sportsinteresserte. Men noe skjedde da hun møtte sin tilkommende ektemann.

Kari: Ja, jeg må si det, at det er jo han som har dratt med meg hele tida, og klart å få meg til å like fjell og natur og alt det der... jeg vart jo huka av mannen min da jeg var bare seksten år.

Yngstemann var et halvt år da de unge foreldrene basket seg fram i snøen. Etter 50 år beskrives disse turene som en blanding av slit, pågangsmot og trivsel. Da Kari var 34 år, begynte hun i arbeid utenfor hjemmet som journalist. Yngstemann var fire år, men med svigermor i huset og en mann som tok et tak på hjemmebane, fikk hun utvikle en yrkeskarriere hun likte seg svært godt i. Hun husker tida som en tøff og travel jobbtid. På spørsmål om bruk av naturen i denne livsfasen, svarer hun først at det ikke var så mye av det, selv om de gikk turer når de var på fjellet. Så husker hun på all turgåinga. Sitatet under forteller oss om et viktig aspekt ved hverdagsfriluftslivet som ikke så ofte blir berørt, nemlig turen som utgangspunkt for den gode samtalen.

Kari: ... og så skal jeg si deg en ting til, at helt i fra vi har vært 16 og 20 år, så har vi gått og leid hverandre. Vi gikk jo der i vegen vår og ungene drev og lekte, og de ropte kjærrestepar og sånt. Men det som var så rart, det var at våre egne

unger sa aldri noe eller var noe lei seg for det. Så disse turene våre har vi gått, og da har vi gått og leid hverandre. Der har vi fått klart opp i veldig mye. Det er terapi det, skal jeg si deg. Når du går så tett med noen, da går det ikke an å vike unna, for å si det slik. Jammen, det er sant det! Altså mannen min, i førstninga av ekteskapet, hvis det var noe vi hadde kontrovers om, så vek han unna. Men, jeg hadde tak i handa slik, da vi gikk, og da var det ikke mulig å vike unna! Så da kan du si vi brukte naturen.

Sammen har altså Kari og mannen etablert sitt hverdagsfriluftsliv. Ufrivillig måtte Kari avslutte yrkeskarrieren i en alder av 58 år. Turer i nærmiljøet ble viktig og huskes godt. Naturen ble også en viktig følgesvenn gjennom perioden med kreftsykdom, både i den vanskelige diagnosefasen og ikke minst som friskmeldt, da møtet med naturen og gamle turvenner ble som «møtet med livet». Mens de var i sekstiårene, solgte Kari og mannen villaen sin og flyttet inn i en nybygd leilighet. Ikke visste de da de flytta at turstien langs elva, som ligger i umiddelbar nærhet, skulle bli en så viktig del av hverdagen. Der holder de seg i form, der følger de med årstidene, kikker på kulturminner og ikke minst, den fungerer som en sosial møteplass.

Smakebitene fra samtalen med Kari forteller oss en god del om hennes skiftende tilværelse gjennom 70 år. Hun forteller om en førkrigstid der ungene lekte ute for seg sjøl, men der mat- auk sammen med foreldrene også er viktige minner. Ungdomstida var preget av å bo i et industrisamfunn i vekst. Egen villa var det fremste målet for svært mange i Brumunddal og la føringer for arbeid og fritid. Bedre arbeidstidsordninger førte etter hvert til mer fritid og økte muligheter for uteaktiviteter. Rask utbygging og nedbygging av grøntområder la etter hvert premisser for ski- og turgåing i nærmiljøet. Vi ser at ytre og samfunnsmessige forhold har hatt avgjørende betydning for Karis naturbruk gjennom livet, i tillegg til hennes egne prioriterin-

ger og tilpasninger til uforutsette faktorer som sykdom.

«Vår friluftslivshistorie» – samskaping av kunnskap gjennom forskningssamtalen

Fra å se på intervjuet som et redskap for informasjonsinnsamling, har fokuset i kvalitativt orienterte disipliner blitt rettet mot å forstå informanten som samtalepartner, der samtalen blir en møteplass hvor forsker og samtalepartner skaper mening sammen. Dette perspektivet er knyttet til den filosofiske fenomenologien. Ifølge Heidegger (2007) og Merleau-Ponty (1994) knytter mennesker i enhver situasjon seg aktivt til det som er utenfor dem selv. Ved å relatere seg til sine omgivelser eller til mennesker får det andre eller den andre mening. Det er altså i møtet med omgivelsene at mennesker bygger mening. Dermed er mennesket nødvendigvis en deltaker – i møtet med andre mennesker og i forskningsprosessen. Ifølge den radikale empirismen utfordres således verdien av det tradisjonelle skillet mellom den som observerer og den observerte, mellom metode og objekt. I stedet rettes oppmerksomheten mot møtet og samspillet mellom disse størrelsene (Jackson 1989: 3). Mishler (1986) uttrykker at den gode forskningssamtalen kjennetegnes av at partene gjennom dialog kommer fram til mening de er enige om. Denne formen for kunnskaping kan forstås som en spiral som utvikles i dialog mellom to parter, forsker og samtalepartner, som responderer på hverandres budskap ut fra egne forståelsesmåter, verdier og mål. Dette gir selvfølgelig kommunikasjonsutfordringer. Det er ofte slik at vi tolker samtalepartneren ut fra egne roller, forståelsesmåter og forventninger og ikke ut fra hans eller hennes egne idéer og forutsetninger. Men nettopp i en intersubjektiv kunnskaping forankret i feltsituasjonen, det vil si i dialog og samhandling, er det mulig å sette sine forforståelser og fordommer på spill og dermed kunne utvikle ny kunnskap.

Ifølge Fog (1995) innebærer troen på at forskeren befinner seg i en ren tilskuer- og/eller tilhørerposisjon en todelt problematikk. For det første vil ikke forskeren, dersom hun ikke går inn i og erkjenner den gjensidige kontakten, oppnå like stor grad av åpenhet og oppriktighet som personlig kontakt ellers gir. Bredden i og dybden av det meningsbærende i datamaterialet vil reduseres, likeledes påliteligheten til og gyldigheten av undersøkelsen. For det andre oppstår et moralsk problem, siden intervjueren kan gjøre personen til objekt for sine handlinger. Kikkerposisjonen innebærer at en ignorerer den gjensidighet, respekt og forbundethet som den gode samtale ellers krever. En god forskningssamtale bærer i stedet preg av samskaping av historier. I (friluftslivs)forskningen har forskerens erfaringer ofte blitt usynliggjort, både i forskningsprosessen og i analysearbeidet. Det er nærliggende å tro at resultatet har blitt en rekke antakelser om hva friluftsliv er og betyr for folk, og at antakelsene deretter er blitt gjort til sannheter.

I denne samtalen møtte jeg på en samtalepartner som undervegs utfordret meg med spørsmål om intervjuform og metode. Det ga innpass i forskerens livsverden og forhåpentligvis også økt tillit i forholdet mellom oss to. Min livsverden ble også tydeligere da jeg flere steder undervegs i samtalen beskrev egne erfaringer i tråd med temaet. Dette opplevdes som fruktbart i første omgang fordi det utviklet en gjensidighet i samtalen, i andre omgang fordi det ble utviklet nye og viktige tematiske spor i form av refleksjoner der og da, i fellesskap. Følelsen av å være «påtrengende», eller i det minste førende, var likevel tilstede. Selv om jeg aldri har plassert meg selv som en del av en positivistisk forskerkultur, er den en del av min hverdag, og det gir meg noen samvittighets kvaler. Burde jeg vært mindre personlig ved valg av eksempler? Var kunnskapingen undervegs en for tidlig tolking? Jeg har valgt å illustrere min tydelige påvirkning på samtalen og dens forløp gjennom å sitere

denne lille passieren om hvorvidt kunnskap om natur betyr noe for naturopplevelsen.

M: Du og mannen din ... er dere ... interessert i kunnskap om natur?

Kari: Der treffer du et veldig ... et ømt punkt, for der har vi ikke vært så veldig ... andre vet veldig mye om fugleliv, vet veldig mye om treslag og blomster og sånn, der har ikke vi stilt i første rekke, altså.

M: Hvorfor sier du at det er et ømt punkt?

Kari: Jo, for at jeg synes, at som et såpass opplyst og oppegående menneske, så burde jeg vist litt større interesse for kunnskapen om naturen. Jeg burde ha visst mye mer om fuglelivet, jeg burde ha visst mye mer om treslag....

M: Men jeg ser ingen grunn til at du skal ha dårlig samvittighet!

Kari: Jammen synes du ikke?

M: Jeg synes dette er litt interessant. En del teoretikere er jo overbevist om at jo mer kunnskap du har om natur, jo gladere blir du i natur. Men vet du, det tror jeg ikke på (smil) – og det er jo du et levende bevis på!

Kari: Ja, det tror jeg. Det er kanskje det at du kan bli mer fokusert, at du bruker synsinntrykkene dine og hele evnen til å oppleve. At du setter det i sammenheng med viten, det gjør ikke jeg. Jeg bare tar det innover meg. Men det er klart, som et oppegående menneske burde jeg ha dårlig samvittighet... men jeg deler skjebne med veldig mange på den måten, tror jeg.

M: Ja, det tror jeg og. Men du er jo glad i natur, det er det jo ingen tvil om.

Kari: Ja ja.

M: Og at den gir deg mye. Men at det er uavhengig av...

Kari: ... hva du vet.

M: Så du ser kanskje ikke etter spesielle larver om våren og sånne ting...

Kari: ... og ikke kan jeg navn på alle blomstene.

M: Men jeg er sikker på at du kjenner dem igjen?

B: Ja, jeg gjør det (hehe). Og hilser på dem!

Sitatet over viser at min tilstedeværelse som friluftslivsforsker er med på å produsere følte forventninger om hva en bør vite om natur. At teoretisk kunnskap om naturen beriker naturopplevelsen, ser ut til å være en vedtatt sannhet som har satt preg på kunnskapstradisjonen i skolen, i pedagogikken og i studier av menneske–miljø (se også Broch og Kalland 2004). I samtalen med Kari stilte jeg spørsmål ved denne antatte sammenhengen, noe som åpnet for refleksjoner om hennes følte forventninger om å beherske kunnskap om natur, men også om mine etterrefleksjoner om naturopplevelsen som fenomen. Kari viser at hennes emosjonelle tilknytning til naturen kan være gjennomgripende og sterk, på tross av at hun selv erfarer en mangel på kunnskap om naturen. Viser ikke dette noe av naturopplevelsens intuitive karakter? Hennes beskrivelse av naturopplevelsen kan forstås som noe hun umiddelbart lever i, uten fokus på hva som er der, bare at det er der. Hun uttrykker det selv som en «evne til å oppleve», «at hun bare tar det innover seg». Hennes dårlige samvittighet for ikke å ta på alvor at naturopplevelsen bør omfatte kunnskap om natur, kan sannsynlig knyttes til den vestlige konvensjonen om følelser som atskilt fra tanke. I kartesiansk tradisjon anses kategorisering av objekter og definisjoner av ting omkring oss som særdeles viktig. Dette

er et verdisyn og et natursyn som Kay Milton berører i sin bok *Loving Nature* (2002) når hun peker på og utforsker det irrasjonelle i forholdet mellom følelser og rasjonalitet i diskusjoner om naturvern. Hun peker på at en i forskning omkring emosjonell tilknytning til natur ofte enten vektlegger det følelsesmessige som noe biologisk og nedarvet eller ser det ensidig som sosialt konstituert. Milton har avgjort et poeng når hun vektlegger at emosjonell tilknytning til natur opererer i forholdet mellom individet som et økologisk vesen og det omkringliggende miljøet, bestående av objekter og andre mennesker.

Mot slutten av turen benytter Kari muligheten til å stille meg noen spørsmål i forhold til norsk friluftsliv og sosial tilhørighet. Hun lurer på om det ikke er slik at forskning viser at folk med høyere utdanning og inntekt er flinkere til å ta vare på kroppen sin og bruke naturen? Jeg svarer at ja, det finnes det belegg for å si. Kari stiller gode spørsmål, og det gir meg anledning til å resonnerer omkring Brumunddalen i etterkrigstida og Arbeiderpartiets antatt store innflytelse der. Men kanskje sier jeg for mye? Er jeg allerede inne i en tolkings- og analysefase jeg kunne ventet med? Jeg velger å se det slik at samtalen mellom oss har ført til at jeg som forsker får bruke mine erfaringer og faglige ballast aktivt til resonnerer Kari med sin erfaring og lokalkunnskap kan gi innspill til, kommentere og eventuelt bekrefte. På denne måten blir selve samtalen en form for «tykk» kommunikasjon (jf. Geertz 1973), et handlingsforløp der både informantens fortolkninger av egne handlinger og forskerens fortolkninger får komme til uttrykk. Samskapingen av ny kunnskap ville ikke ha funnet sted om jeg i større grad hadde tredd tilbake som observatør, forstått meg selv som «fremmed» og resonnert i ettertid.

Å samtale ute

Samspeillet mellom forsker og samtalepartner kan knyttes til teorier om intersubjektiv kommunikasjon og resonans. Bråten (2008) hevder

at mennesket har medfødte egenskaper som plasserer oss i aktiv samhandling med den vi kommuniserer med. Teorier om intersubjektiv resonans vektlegger skaping av kunnskap gjennom samhandling med miljø og andre personer som en eksistensiell menneskelig egenskap. Dette bør ha betydning for vårt syn på natur og friluftsliv. Om vi tar utgangspunkt i et syn på forholdet mellom menneske og natur som noe genuint relasjonelt, kan vi si at skapingen av mening i naturen finner sted gjennom et gjensidig påvirkningsforhold. Det vil si at naturen er åpen for meningsskaping (Tordsson 2002). Vi tillegger den mening gjennom våre erfaringer og vår livsverden; likeledes er naturen gitt mening gjennom menneskers kultivering av den. Denne artikkelens utgangspunkt er at naturopplevelser er intuitive og spontane – men også kulturelt og sosialt konstruerte gjennom livslange lærings- og erfaringsprosesser (se Broch 2004). En spontan og intuitiv naturopplevelse bør kunne relateres til de lavere kommunikative utviklingstrinn i samsvar med Bråten (2008): Den direkte og sansemessige opplevelsen av omgivelsene virker forløsende og aktiviserende for dypere eller høyere lag med språklig kommunikasjon og mental forestillingsverden. Det at forskningssamtalen foregår utendørs, i de fysiske omgivelsene som faktisk er tema for samtalen, burde dermed, begrunnet i teorier om intersubjektiv kommunikasjon, virke sansestimulerende og åpnende for dialog. Dette var også mine erfaringer fra studien.

Selv om en i sosialantropologien har lange tradisjoner i å belyse temaet natur, naturforståelse og forholdet mellom natur og samfunn gjennom studier basert på feltstudier i naturomgivelser, blir likevel det store flertallet av studier som berører menneske og natur foretatt innendørs. Enten i private hjem, i møtelokaler eller som eksperimentelle laboratoriestudier – eller gjennom spørreskjemaer. Hvorfor ikke hente inspirasjon fra etnologiske og sosialantropologiske forskningstradisjoner og forske på natur i naturen?

Mange studier innenfor miljøpsykologien er opptatt av de såkalte *restorative effects* opphold i naturen gir, som redusert stress, økt konsentrasjon, mer positive følelser og bedre humør og i tillegg hurtigere lindring av sykdom (se bl.a. Kaplan 1989, 1995; Ulrich & Simens 1991; Ulrich 1984). Videre har en filosof som Søren Kierkegaard og mange skjønnlitterære forfattere interessert seg for, og omtalt, det vi kan kalle de terapeutiske effektene av å være ute i naturen, ikke minst av det å gå, eller av det å finne en indre ro, komme i balanse, senke skuldrene – eller som ordtaket sier: «å lufte vetet». En ung samtalepartner i studien sa: «Ute tenker du de samme tankene på en annen måte.» I undersøkelsene mine spør jeg mine samtalepartnere om hvordan de opplever det å være *alene* i naturen (om de har vært det), og hvordan de opplever det å være ute *sammen* med noen. Mange svarte gjennom utsagn om kommunikasjon – eller om vilkåret for kommunikasjon. Det følgende er noen eksempler på svar: «Det er lettere å snakke sammen når du går ute»; «Det er lettere å snakke om vanskelige ting»; «Det er greit å kunne ta pauser i snakkingen»; og «Det er fint å dele naturopplevelsen med noen.» På denne måten uttrykker mine samtalepartnere faktisk *begrunnelser* for å foreta forskningssamtaler ute i naturen. Det mennesker opplever som positive effekter av å være ute, får positive effekter i forskningsprosessen. Å dele naturopplevelsene ute utløser en intersubjektiv dannelsen av mening.

Slik som med mange av de andre samtalepartnerne observerte jeg fort at Kari senket skuldrene når hun kom til stien sin. Kroppsspråket avslørte at det ikke bare var stien som var kjent, men også den kroppslige roen som kom til henne. Jeg ble smittet av hennes ro, vi trengte ikke å snakke hele tiden. Slikt gjør at temaer kan komme litt mer av seg selv, etter hvert som naturen gir assosiasjoner. En utilsiktet effekt av å foreta forskningssamtalene utendørs ble tydelig i transkripsjonen og det begynnende analysearbeidet, da det viste seg at de visuelle bildene av

landskapet vi var i «satt på netthinnen» og ga meg assosiasjoner til innholdet i samtalen, slik at samtalen på en måte ble gjenopplevd av meg i bearbeidingen av den.

Teorier om intersubjektiv kommunikasjon og resonans synes foreløpig først og fremst benyttet innenfor utviklingspsykologien og pedagogikken (Bråten 2008) – men etter mitt skjønn kan de også nyttes til å underbygge og bekrefte verdien av det å gjennomføre forskningssamtaler utendørs, som en metode. Naturopplevelsen framstår som spontan og umiddelbar, men den preges like fullt av livene vi lever og av våre erfaringer. Å være i naturopplevelsen gir assosiasjoner som gjør det lettere å finne ønskete begreper for å beskrive naturopplevelser og erfaringer fra levd liv (lettere enn det for eksempel er når en bare sitter sammen og snakker over et bord).

Konkluderende betraktninger

Bevisstheten om at forskeren på viktige måter bidrar til forskningsprosessen er først og fremst forankret i bevisstheten om at sosialantropologen er en feltarbeider, om at han eller hun nytter deltakende observasjon. Noen vil kanskje hevde at refleksjoner rundt forskerens rolle i former for intersubjektiv kunnskaping gjennom forskningssamtalen, ikke hører hjemme i sosialantropologien fordi fokuset ligger på verbale data og ikke på samhandlingsdata og observasjoner over tid. Men forskningssamtaler basert på dialog, utendørs i personenes nærmiljø, er ikke bare et intervju definert som «retrospektive beskrivelser som informanten presenterer» (Thagaard 1998). Ved å bringe forskningssamtalen ut i nærmiljøet og dermed inn i fenomenet som undersøkes, gis muligheter både til handlingsobservasjon og dialog. Unni Wikans (1992) bruk av uttrykket «Beyond the words» illustrerer forskerens behov for å strekke sin oppmerksomhet ut over hva personer sier. Siktemålet bør være å forstå *hensikten* med at ting uttrykkes på den måten de gjør, mer enn å famle

etter en større forståelse av de spesielt uttalte ordene. Ordene forteller ikke alt. Samtalepartnerenes kroppsspråk når de ferdes i naturen er en viktig uttrykksform; dette er et uttrykk for deres erfaringer med bruk av naturen, for deres forankring i ulike friluftslivstradisjoner og ikke minst for deres opplevelse av naturen som omgir oss. Mine erfaringer som friluftslivsforsker og utøver avsløres gjennom mitt kroppsspråk, min bekledning og min begrepsbruk og er med på å forme både dialog og handling. Det å bevege seg sammen i et felles naturlandskap bør være et viktig bidrag til å utfylle de verbale uttrykk. Det å samtale i og om en felles naturopplevelse gir et utgangspunkt for en forsterket dialog – og også resonans (jf. Wikan 1992).

Wadel (1991) hevder at feltarbeid i egen kultur gjør det vanskeligere å sette spørsmålstegn ved forhold som synes selvsagte, eller å få innsikt i sider av kulturen som tas for gitt, på grunn av den felles erfarings- og kunnskapsbakgrunn som informant og forsker har. Men passieren som omhandler samtalepartnerens dårlige samvittighet for ikke å vite nok om naturen, burde illustrere at forskerens aktive bruk av sin erfarings- og kunnskapsbakgrunn faktisk kan gjøre det mulig å sette spørsmålstegn ved tattfor-gitt- heter. Samtalen om Karis emosjonelle tilknytning til naturen bidro utvilsomt til en rekonstruksjon av både informantens og forskerens forståelser.

I dette essayet har jeg tatt utgangspunkt i naturopplevelsen som noe kroppslig, spontant og umiddelbart. Dette står like fullt ikke i motsetning til et syn på naturopplevelsen som erfaringsbasert og kulturelt konstruert. Menneskers møter med natur vil alltid være både kroppslige og kognitive, både kroppslige og kulturelle – og uttrykket «barndommens grønne dal» viser hvordan emosjonelle relasjoner bevares og innhentes som positive minner i den voksnes preferanser for, og tenkning om, naturen (se Broch 2004).

Essayets syn på naturopplevelsen som både spontan og erfaringsbasert blir nødvendigvis i mindre grad ivaretatt i studier der informasjon innhentes i etterkant av opplevelser. Dette er ikke det samme som å si at kvantitative spørreundersøkelser ikke bidrar med viktig kunnskap om friluftslivet. I våre hverdagslige friluftsliv veves hverdagsliv og naturopplevelser sammen. I dette samspillet er det som kan kvantifiseres like viktig som det som ikke så lett kan kvantifiseres, og ulike metodiske tilnærminger kan til sammen bidra til et bredere syn på hva natur betyr for oss.

Jeg takker to anonyme fagfeller, Erling Krogh, Ketil Skogen, Hogne Øian, Trude Eide og Odd Inge Vistad for gjennomlesning og nyttige innspill til tidligere versjoner av essayet. Takk til «Kari»!

Referanser

- BOURDIEU, PIERRE
1996 *Symbolisk makt* (oversatt av Annick Prieur). Oslo: Pax.
- BROCH, HARALD B. & ARNE KALLAND
2004 Introduksjon: Om holdninger og handlinger med hensyn til naturen. *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 15(1–2): 7–17.
- BROCH, HARALD B.
2004 Barndommens grønne dal. Om betydningen av barns naturopplevelser. *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 15(1–2): 101–113.
- BRÅTEN, STEIN
2008 *Kommunikasjon og samspill fra fødsel til alderdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- CLIFFORD, JAMES & GEORGE E. MARCUS (RED.)
1986 *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- FOG, JETTE
1995 *Med samtalen som utgangspunkt*. København: Akademisk Forlag.
- GEERTZ, CLIFFORD
1973 *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Grimstad Klepp, Ingun
1995 På stier mellom natur og kultur: turgåeres opplevelser av kulturlandskapet og deres synspunkter på vern. Dr.art.avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- GULLESTAD, MARIANNE
1996 *Hverdagsfilosofer: Verdier, selvforståelse og samfunnsyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- GULLESTAD, MARIANNE
2002 Kunnskap for hvem? Refleksjoner over antropologisk tekstproduksjon, formidling og tilbakeføring, i *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i*

MARGRETE SKÅR

- Norge, Marianne Rugkåsa og Kari T. Thorsen (red.), 233–260. Oslo: Gyldendal.
- HASTRUP, KIRSTEN
1995 *A Passage to Anthropology: Between Experience and Theory*. London: Routledge.
- HEIDEGGER, MARTIN
2007 *Væren og tid*. Oversatt av Lars Holm-Hansen. Oslo: Bokklubben.
- HOLSTEIN, JAMES A. & JABER F. GUBRIUM
2005 Interpretive practice and social action, i *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Third edition, Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (red.), 483–505. London: Sage.
- HOWELL, SIGNE
2001 Feltarbeid i vår egen bakgård: Noen refleksjoner rundt nyere tendenser i norsk antropologi. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 12 (1–2): 16–24.
- JACKSON, MICHAEL
1989 *Paths Toward a Clearing: Radical Empiricism and Ethnographic Inquiry*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.
- JENSEN, FRANK S.
2003 *Friluftsliv i 592 skove og andre naturområder*. Skovbrugsserien Nr. 32. Hørsholm: Skov & Landskab.
- JENSEN, FRANK S. & N.E. KOCH
1997 *Friluftsliv i skovene 1976/77–1993/94*. Forskningsserien nr. 20. Hørsholm: Skov & Landskab.
- JOHANSSON, ANNA
2005 *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- KAPLAN, RACHEL & STEPHEN KAPLAN
1989 *The Experience of Nature: a Psychological Perspective*. Cambridge: University Press.
- KAPLAN, STEPHEN
1995 The restorative benefits of nature – toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15: 169–182.
- KRAMVIG, BRITT
2005 *Fleksible kategorier, fleksible liv*. *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 15(2–3): 95–108.
- LINDHAGEN A.
1996 *Forest Recreation in Sweden. Four Case Studies Using Quantitative and Qualitative Methods*. Dissertation, Swedish University of Agricultural Sciences, Report no. 64.
- MERLEAU-PONTY, MAURICE
1994 *Kroppens fenomenologi*. Oversatt av Bjørn Nake. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- MILTON, KAY
2002 *Loving Nature. Towards an Ecology of Emotion*. London: Routledge.
- MISHLER, ELLIOT G.
1986 *Research Interviewing: Context and Narrative*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Pedersen, Kirsti
1999 *Det har bare vært naturlig* Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger. Dr.scient.avhandling. Oslo: Norges Idretts-høyskole.
- RABINOW, PAUL
1977 *Reflections on fieldwork in Morocco*. Berkeley, Calif: University of California Press.
- SKOGEN, KETIL
1999 *Cultures and Natures: Cultural Patterns, Environmental Orientations and Outdoor Recreation Practices among Norwegian Youth*. Dr. polit.avhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- SYSE, KAREN
2000 *Lende og Landskap*. Hovedoppgave. Oslo: : Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo.
- THAGAARD, TOVE
1998 *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- TORDSSON, BJØRN
2002 *Å svare på naturens åpne tiltale*. Dr.scient.avhandling. Oslo: Norges idrettshøyskole.
- ULRICH ROGER S.
1984 *View through a window may influence recovery from surgery*. *Science*, 244: 420–421.
- ULRICH, ROGER & E.A. SIMENS
1991 *Stress recovery during exposure to natural and urban environments*. *Journal of Environmental Psychology*, 11: 201–230.
- WADEL, CATO
1991 *Feltarbeid i egen kultur: En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.
- WIKAN, UNNI
1992 *Beyond the words: the power of resonance*. *American Ethnologist*, 3: 460–482.

Margrete Skår
Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB),
Seksjon for læring og lærerutdanning, og
Norsk Institutt for Naturforskning (NINA),
avdeling for naturbruk, Lillehammer.
Margrete.skar@nina.no

Paper II

Paper publisert i Children's Geographies Vol. 7(3) pp. 339-354.

Changes in children's nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities

Margrete Skår^{a*} and Erling Krogh^b

^a*Section for Learning and Teacher Education, Department of Mathematical Sciences and Technology, University of Life Sciences, NO-1432 Aass, Norway and Norwegian Institute for Nature Research (NINA), Fakkellaarden, NO-2624 Lillehammer, Norway;* ^b*Section for Learning and Teacher Education, Department of Mathematical Sciences and Technology, University of Life Sciences, NO-1432 Aas, Norway*

A qualitative case study from Brumunddalen, Norway, indicates that children's use of nature areas near their homes have changed substantially from being spontaneous and self-initiated to being part of planned, organised and adult-controlled activities. This study explores the association between changes in outdoor play and wider patterns of change in childhood today, as increasing amounts of play time is spent in institutions and organised activities, or occupied by computer and internet usage. The paper discusses these effects in terms of social relations as well as children's identity formation. The subject was investigated through adults' memories of their own childhood and their observations of children's practices.

Keywords: outdoors; play; nature near home

Introduction

Outdoor recreation in Norway is commonly perceived as a means of getting away from everyday life and 'out into nature'. Recreation in magnificent natural surroundings has been the focus of the marketing of the country and of writing about outdoor life. But what is the meaning of such recreation in the context of Norwegian everyday life? In recent years, several researchers have explored this concept (see Gaasdal 1995, Pedersen 1997, Vorkinn *et al.* 2000, for example). Odden (2008) and Vaage (2004) have shown that nature areas within a moderate walking distance from people's homes are the most frequently used arenas for outdoor recreation in Norway, with forest walks being the most common outdoor recreation activity among adults. However, there is still limited research on children's usage and experience of natural surroundings in their daily lives in Norway.

This paper focus on the topic of children's nature-based experiences which is part of a larger case study undertaken in Brumunddal, a semi-urban community in Norway, on people's

*Corresponding author. Email: margrete.skar@nina.no

experiences of nature near their homes. Initial fieldwork in this study revealed that children were the age group in which the amount and character of nature contact had potentially changed the most, and we chose therefore to give focus specifically on this topic. The subject was investigated through adults' memories of their own childhood and through their observations of children's practices throughout the last decades. Adults interviewed noted that not only is spontaneous play competing increasingly with more indoor-based play, television viewing and virtual games, but that children's use of nature near home has also changed character, turning from being self-initiated play into more planned, organised, more time-limited and adult-controlled activities. It is particularly significant that this decreased contact with nature among children is occurring in Norway, where 40% of the country is wooded and where there are traditionally strong cultural connections and associations with nature. This study thus challenges traditional views suggesting that a happy childhood is necessarily associated with a 'good' outdoor life, self-governed play and the chance to wander freely in forests and nearby neighbourhoods, as highlighted by Gullestad (1997), Lidén (1999) and Nilsen (2008). It is possible that the self-image of Norwegians as inhabitants of a 'Country of Nature' has contributed to the fact that the decline in children's contact with nature has been less investigated and documented compared to other Western countries.

The town of Brumunddal, chosen for this case study, is located in an area with good access to a variety of nature areas, all within a short distance of residents' homes. Despite this, considerable changes in children's outdoor play have taken place. This should indicate that a shift away from spontaneous nature-based play towards organised and adult-controlled activities is not only an urban phenomenon, and does not necessarily relate to specific physical circumstances or changes in particular areas. Rather, these changes seem to form part of a more general western trend which has been well documented (see, for example, Postman 1994, Holloway and Valentine 2000, Karsten 2005, Risotto and Guiliani 2006, Louv 2006, Zaradic and Pergams 2007). Some authors have explored the consequences of children's increasing participation in organised and planned activities (Midjo and Wigen 1997, Lidén 1998, Mjaavatn 1999, Larson 2000, Sandseter 2000, Shernoff and Vandell 2007, Laureau and Weininger 2008). But limited research has been undertaken on the significance and impact of planned and organised everyday life in relation to children's nature experiences. This paper therefore seeks to explore this topic using the theoretical framework of phenomenology, focusing on both children's actual nature-based experiences as well the way in which nature experiences are shaped and influenced by the social context of children's everyday lives on a more general level.

Data in our case study were derived from qualitative lifecycle interviews undertaken during walks with respondents in the Brumunddal area. Twenty residents between the ages of 18 and 72 years old were interviewed. Respondents revealed details related to lifecycle changes in their nature-based experiences, as well as historical changes in childhood outdoor play. The study focused upon the following key questions:

- How do adult informants describe changes in children's usage of nature areas near their homes in the period since 1945?
- How does the changing socio-cultural context during this time contribute to explaining these changes?
- What challenges do changes in the patterns of children's outdoor life pose?

Background

International research has documented a reduction in the mobility of children within their own neighbourhoods and indicates that this is related to a number of factors, including: increased

traffic; the disappearance of green areas; increased distances between villages and nature areas; the weakening of bonds with neighbours and with wider social networks; the loss of spaces suitable for unstructured natural play; stress related to family schedules; and increased anxiety among parents about crime and accidents (Hillman 1991, Karsten 2005, Rissotto and Guiliani 2006, Karsten and Vliet 2006).

In a national study of 1750 parents and children aged between 6 and 12 years, Fyhri and Hjorthol (2006) showed that approximately half of the children played outside alone every day; but large seasonal variations were also noted, with only 20% of children playing outside alone in the winter period. Midjo and Wigen (1997) have shown that 25% of children between 4 and 12 years old do not go outside to undertake unorganised physical activity or play. Fyhri and Hjorthol (2006) found that children of parents with low levels of education spend more time outdoors alone than children with highly-educated parents, who tend instead to participate more in organised activities.

In their study of participation in sport and outdoor recreation activities among teenagers in Norway, Krange and Strandbu (2004) found that the most pronounced differences in levels of participation occurred between teenagers from the majority population and those from non-western minority communities. These were reflected, for instance, in levels of membership in sports organisations, with girls with parents from non-western countries participating least in organised sport. In 2000, Statistics Norway's survey of time use first included children within the age group 9–15 years old (Vaage 2004), and noted that as many as 40% of children in this age group participated in sport or outdoor activities each day. However, in a national survey of teenagers between 13 and 19 years old, Krange and Strandbu (2004) found that while the same number of teenagers participated in sports in 2002 as compared to 1992, there had been a decrease in the levels of participation in traditional outdoor recreation activities such as forest walks, berry picking, fishing and cross-country skiing. Unorganised and unplanned play outdoors was not included in any of the studies cited here. Knowledge concerning the exact location of children's spontaneous outdoor activities, as well as the nature of these activities, is thus still very limited.

Fyhri and Hjorthol (2006) indicated that Norwegian boys are less dependent than girls on their parents in terms of access to, and organisation of, outdoor play, but the degree to which this was determined by a bias in parental attentiveness towards daughters rather than sons, was not explored. The same survey indicated that variations in the amount of outdoor play between urban and rural areas were quite small. Children in urban areas walked and cycled more often than children in rural areas, because the urban children participated in more organised activities closer to their homes. Urban children typically used their surroundings more than rural children because they relied less on motorised transport.

Childhoods surrounded by institutions, organised activities and a virtual reality

Changes in the societal organisation of everyday life influence both the physical environment in which children play as well as children's comprehension, connection to, and use of, nature. Thirty years ago, many mothers did not work outside the home, only a minority of children went to kindergartens, and there was only one television channel in Norway. Today, 84.2% of Norwegian children in the age group 1–5 years attend kindergartens, and 75% of children aged between 6 and 9 years make use of before- and after-school care (SSB 2008). After-school care is not primarily an educational facility, but organised activities are offered to varying degrees. Changes in institutional structures have also impacted children's use of their nearby surroundings. Lidèn (1999), for instance, observed that neighbourhood areas which were once occupied by children after school hours are now deserted as many children now participate in after-school care. Many spend the afternoons at home doing indoor activities before

attending organised activities which are managed not by schools but by the voluntary sector, such as sport or scout meetings.

Children spend an increasingly large part of their days in organised care and activities, as well as at educational institutions. In addition the use of game consoles and computers, and DVD and television viewing are increasingly common in children's free time and everyday lives. Today, 89% of Norwegian families with children have internet access at home (SSB 2007). In 2007, 25% of Norwegian children between 3 and 7 years of age played computer games, with the average time ranging from 40 to 50 minutes per day. The percentage of children aged between 12 and 13 who play computer games every day has raised to 79% (Ministry of Culture and Church Affairs 2008).

Hjorthol *et al.* (2006) describe how everyday life for families with children in Norway is characterised by a large number of activities. The growing dependence on the use of cars has made activities outside local neighbourhoods easily reachable for more people, but this change has also led to increased traffic which has made some neighbourhoods more dangerous for children's play and activities. The same study shows that mobile telephones allow for parental coordination of complicated daily logistics. This picture of an increasingly organised everyday life is borne out by a survey of physical activity levels among children and young people in Norway, which shows that both boys and girls are more active on weekdays than on weekends (Norwegian Directorate of Health 2008). Midjo and Wigen (1997) and Nilsen (1999) found that the majority of parents with young children felt that their own children had insufficient time for spontaneous, unplanned physical activity and play, because of the amount of time they spent sitting in front of screens and being involved in structured activities. Similar findings were made by Lidèn (1999, 2003) and Wilhelm (2002) whose studies of children's movements in their neighbourhoods in Oslo revealed that the main obstacles preventing free play were not traffic or actual obstacles in the physical environment, but restrictions in the time and geography of their social life.

Why is outdoors play important for children?

According to Kahn and Kellert (2002), three important theoretical approaches can be found in research related to children and nature. The first is a socio-cultural perspective which aims to shed light on the connections between qualitative and quantitative changes in children's nature experiences and general trends in modern society (Holloway and Valentine 2000, Zaradic and Pergams 2007). Secondly an adaptive perspective emphasises the adaptation of children to their environment based on a view of children as biological beings (Kaplan and Kaplan 1989, Kahn 1997, Heerwagen and Orians 2002). The third approach is a psychological perspective, which focuses on how children acquire values and sensitivity towards nature, and how contact with nature influences the physical and mental development of children (Kellert 2002). In this study, we have used a phenomenological approach to both supplement and integrate the perspectives highlighted above. Heidegger's (1927/2007) existential view of children's play as a fundamental exploration of the environment is highly appropriate for studying children's spontaneous play activities in nature areas, when combined with Merleau-Ponty's (1945/1994) focus upon the sense-perceiving bodily subject, a perspective which we will return to.

Literature related to the development of children's identities includes a range of psychological as well as geographical approaches (Taylor and Kuo 2006). Many psychological studies are characterised by a focus on children's experiences in terms of their varying relationships to their physical environment, and how these affect learning, social development, the actual type of play, and variations in their awareness of their environment (Chawla 1998, Derr 2006). Similarly, geographical studies concerning children's play in areas near their homes often include psychological components examining the spatial cognition of children and their mapping

abilities (Spencer *et al.* 1989, Blaut 1991). An important quality and characteristic of nature is the way in which it facilitates the opportunity for children to explore and create their own play spaces as a sense of places that belongs to them, and nature also offer children a secure place and refuge from more stressful indoor life (Hart 1979, Chawla 1991, 1992, Jones 2000). Derr (2006) shows that outward exploration, freedom and room for trial and error are vital for the development of creativity, social development and the development of independence and identity, while Fjørtoft and Sageie (2000) document how play in nature contributes to children's motor development. Several qualitative studies have also indicated that childhood experiences in nature lay the foundation for both shaping later preferences for particular landscapes and for people's relationships to places (Manzo 2005, Lidén 1999) besides influencing adult patterns of nature use (Thompson *et al.* 2008).

Phenomenology – an integrated and deepening approach

A central focus of Merleau-Ponty's (1945/1994) theory of phenomenology is how people identify with their physical surroundings through the sense-perceiving bodily subject, rather than through pre-disposed cognitive functions. This means that children, as phenomena, have to be seen as embodied subjects in their encounters with their surroundings. Children's connections with nature, according to Merleau-Ponty, are relational, dynamic and characterised by their experiences in an everyday life-world. The identity of children is shaped through their dialogue with their surroundings and in accordance with the distinctive and individual character of each child. Children structure their experiences based on their own socialisation and on earlier encounters with their surroundings. Both mentally and physically, unique landscape experiences form the basis of children's individually constructed landscapes. Heidegger (1927/2007) focuses upon the creative and transgressional qualities inherent in children's play, using the metaphor of 'irrational play' in developing the concept of 'being of play'. In his writings, Heidegger attempted to examine the meaning of life on a broad existential level, whereby people allow things to come to them instead of striving to conceptualise and categorise the world around them. According to this approach, human nature is associated with being open to what is happening during, for instance, children's play. Play, according to this approach, is thus characterised by the exploration of that which happens, and can be termed a 'space' of possibilities.

Method

The study area

Many people in Norway, including people in most urban areas, have good access to nature. Despite this, even in semi-rural areas many people make little or no use of nature areas. This made the selection of Brumunddal, a small town of approximately 8000 inhabitants, an ideal study area for investigating this apparent trend. Situated on the eastern shore of Mjøsa, Norway's largest lake, the town is situated at the end of the river Brumunda, which runs from the Norwegian highlands into the nearby lake.

In addition to farming, Brumunddal has been an industrial area for several decades. The diverse cultural backgrounds of the inhabitants and variations in income levels made it possible to develop and capture what could be termed 'a representative everyday extract' from the informants, that fulfilled the study's objective of providing a comprehensive approach to everyday life in Norway. Two housing areas were chosen for this research. One had greater physical barriers limiting access to nature areas from the nearby houses compared to the other (like a

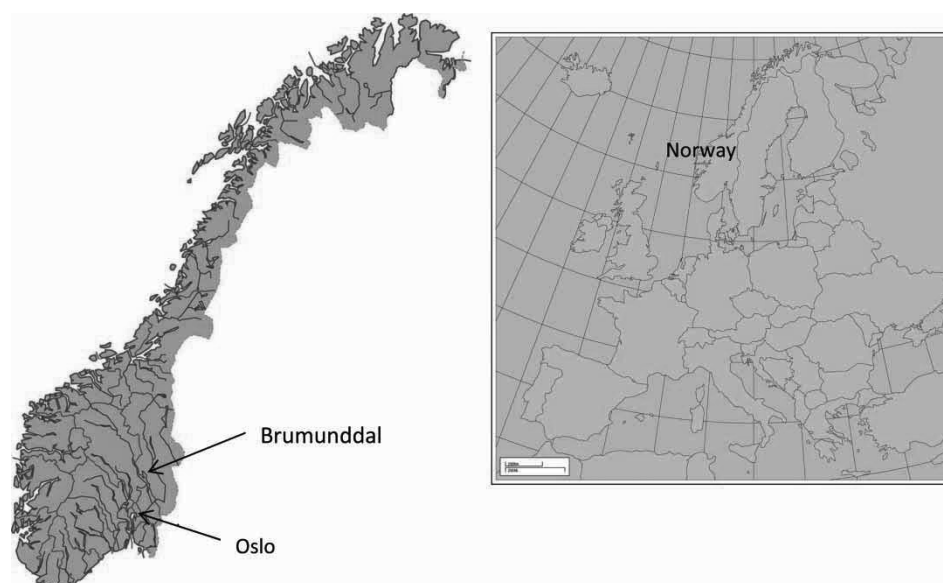

Figure 1. Brumunddal on the map.

motorway and a railway), and both housing areas were close to different kinds of nature areas as the lake, forests, hills and the river.

Sample

Interviews were undertaken with 20 residents between 18 and 72 years of age. The selection of informants was based primarily on age, in order to highlight changes both in individual life courses and between different generations. Both genders were represented equally. The selection of informants was shaped by the need for the overall sample in the case study to represent different ways in which people used nature areas near home, and different levels of use. ‘Snowball-sampling’, whereby potential new respondents were recommended by others, made this possible. The first potential informants were recommended by two colleagues with local knowledge. Later informants were neighbours of people already interviewed, and were contacted by phone and asked to participate in the study after being given information about the study’s objectives and sample questions from the proposed interview. The study focused on the age group between approximately 5 and 11 years. Children aged 5–6 years should ideally be able to play outdoors without adult supervision, while children aged 11 years should represent a demarcation to adolescence. Six parents of the 20 informants had children aged between 5 and 11 years, while all members of the informant group were asked to describe memories of their own childhood.

Interviews and analysis

All research conversations for this study were recorded. Most took place in nature settings or were supplemented with conversations at informants’ homes. The ‘walking interviews’ had many benefits: firstly, they helped to establish a common experience of, and relationship to, the places about which the informants spoke. Both the researcher and the conversation partner felt more at ease outdoors: the atmosphere was open and positive and conversation felt more relaxed. At the same time, during the walks outside in nature it was also easier to be silent.

There were opportunities therefore to pause, reflect and think things over. Being outside in nature also provided associations and stimuli that aided reflection on the themes of the conversations. In this way, the positive effects of being in nature became apparent within the research process.

In the analysis undertaken, descriptive practices as basis for clarification of meanings were emphasised according to Giorgi (1992), and thereafter analysed according to two themes: (1) the use of nature near home in the informant's childhood during three periods after 1945 and (2) perspectives on changes in children's outdoors play and activities.

According to Haraway (1988), academic knowledge will always be 'situated', its nature is contextual and partial. Some academics such as Jones (2003) have questioned whether adult researchers can truly understand childhood and children's lives, given that adult's cognitive understanding is informed by a range of later-life experiences as adults. However, as Philo (2003) argues, it is possible for people to take advantage of the fact that all adult researchers were once children, and this enables the building of a bridge between adulthood and childhood. Steedman (1995) notes that there is a risk that researchers may embark on a nostalgic search for their own lost childhood, that which is lost and gone, or may never have really existed at all. This study emphasised the researcher's reflections on their own life histories related to outdoor play and outdoor recreation as part of the research process (Skår, submitted), for in this way obtain a greater degree of openness towards other people's different 'outdoor life histories' and various relationships to landscapes.

The potential for people to 'misremember' is an important consideration in studies based on adult memories of childhood, and Jones (2003) has questioned the extent to which adults are able to imaginatively 're-enter' childhood. The phenomenological approach used in this study required a descriptive emphasis to the interviews. The informants descriptions of the actual nature-based experiences near their homes through the life course was seen as a way of helping to minimise the risk of childhood presentations being overshadowed by particularly negative or nostalgic memories. However, a significant dimension of memories of childhood is the role of emotions. This is because adult recollections of childhood are inevitably emotionally charged, but also because children's lives contain a high degree of emotion (Jones 2003). In this regard, Philo (2003) provides a particularly interesting method of examining the role of emotions by emphasising the importance of investigating and understanding the relationship between memory, imagination and emotion in the context of children's geographies, and the importance of reveries. In this case study, nature was seen as an ideal arena for the interviews undertaken and as a potentially inspiring source of context for childhood-related memories of experiences in nature. Despite the fact that adult impressions of children's relationships to nature are necessarily 'second-hand', we contend that the closeness and care the informants had for their own children and grandchildren provided sufficiently differentiated and comprehensive knowledge concerning children's everyday lives. Moreover, common characteristics of children's historical and current nature-based play near their homes were supported by the statistical information cited earlier.

Narratives related to nature experiences in nearby areas during childhood

The period 1945–1960

Nearly half of the informants were children during the period 1945–1960. Their memories of their use of natural surroundings included details related to both duties and play; being together with others was an important aspect of both types of activities. Picking berries was frequently mentioned as a summer activity by these respondents. Work and duties also included helping their fathers with woodcutting, weeding vegetable gardens and looking after animals. Private cars were rare during this time and most transport was by foot, bicycle, ski or chair sledge.

None of the informants mentioned their recreation in nature being shared with adults, but some remembered that children of several age groups played together and that both boys and girls were included. Children were not transported to any activities, and playmates came from the immediate neighbourhood. The general impression of the adults' memories of this period was that nature near home was associated with something useful and productive, but also something that simply 'was there'.

From 1960 to 1980

Compared to the older cohort, this group of informants recalled a time characterised by more leisure time and fewer duties, with play being more dominant. The informants remembered little time being spent indoors in the afternoons. Some recalled running across the railway line to play in the nearby forest, building tree-houses, or swimming in the lake. Local fields were in continuous use for football and other ball games. Outdoor play was still characterised by the participation of several age groups, with girls and boys playing together. Like the previous generation, either not memories about this period tell of childhoods where adults were together with their children in their activities outdoors, but some informants mentioned that their families went for walking tours or ski trips in weekends. All informants remembered several local ski trails being in frequent use. The overall impression of the memories of this period was that the range of children's activities, as well as the geographical range, expanded as children grew older and gradually mastered the natural surroundings through greater technical skills, leading to a greater sense of security in the natural environment.

Parents' accounts of their own children's experiences in nature near home

The main factor that distinguished parents' accounts of their children's activities today from their own was that the geographical range of play today is no longer determined by age and physical ability. Instead, the mobility of their children is largely dependent on parents providing transport. As one mother observed:

... Yes, we drive back and forth. When I was a kid, I was in the scout group, I did gymnastics and everything, but we had no transport. Then we had to cycle. But now we have another situation. Now I feel more time pressure. We have to be on the alert, so to speak. ... Many families have several activities on the same day ... (Mother, 43).

Similarly, one informant noted how an over-subscribed family life influenced children's free time.

... I think that too much is happening on the weekdays, so on the weekend we need to relax. Then many use the time to rest, to recover. Then, the children get less socialising and less activity (Father, 44).

Combined with restrictions in the form of social norms that render it unacceptable to leave children outside alone for longer periods, children's free time instead is easily occupied by watching DVDs and playing virtual games, rather than spontaneous outdoor play. As the Norwegian Directorate of Health (2008) has noted, Norwegian children are more physically active on weekdays than on weekends.

One of the informants grew up in Kosovo, but has lived in Norway for 13 years. He and his family make regular use of the forest and river near their home, and go for short family walks in the summer. These activities are similar to those he recalled from his own childhood in Kosovo. But when asked to describe the main difference between Norwegian outdoor life and his own childhood experiences, he replied: *'In Norway it is so much more organised'* (Father, 35). This finding supports one of our main conclusions: parents' descriptions indicated that families live under strong normative demands to participate in many activities aimed at increasingly

younger age groups. Several of the parents expressed their dilemma: on one hand they wanted to slow down the tempo of their children's daily lives because they could see that it might be stressful, but, on the other hand, they wanted their children to participate in activities they perceived as healthy and good for their development, and which they themselves had frequently helped their own children to 'choose'.

Another important characteristic of outdoor play today which was revealed by informants' descriptions of their children's lives, was the presence of well-meaning parents who spend substantial amounts of time watching and supervising their children. One mother, for example, referred to a field in her neighbourhood and observed that when she was growing up, children often cycled or walked there for football or other ball games. Today, she noted, it was seldom in use, except on Wednesdays at six o'clock, when parents brought their children there by car and spent the time watch their children play.

Another mother described how social norms related to participation in outdoor recreation activities had influenced both family life as well as people's experiences of nature:

My impression is that those busy families who go cross-country skiing 'from eleven o'clock to twelve o'clock', they are very much preoccupied with social status . . . Then they feel active, since focusing on nature is supposed to be a good thing. (. . .) But the nature experience is then not so much about the moment, since you have to think about what you need to do afterwards. Such things are more common now. And it seems difficult to say 'no', [if you don't go skiing] you become an outsider, one who never is 'out in nature'. (. . .) So [these norms] contribute to forcing parents to fill the everyday life with still another thing (Mother, 38).

Changes in children's outdoors play

Less free play outdoors

This study did not quantify changes in the amount of nature experiences near home. However, the informants provided a number of examples which highlighted a decrease in the use of nature areas, especially with regard to free play – as illustrated by informants' descriptions of small playing fields that had become overgrown. Some of the informants, for example, had lived just a few hundred meters from the small field *Kvennstugulokkja* in the forest (see Figure 2) and one grandfather expressed his attachment to this field, and his sadness at its current overgrown state:

We had a green field down here, which we used. It has been in use through generations. My own children have even used this field. But now it's becoming overgrown . . . (. . .) Yes, we really spent a lot of time down there. So many children used it, from the other side of the river and from here . . . (Man, 64).

Today, the area is used sporadically by the local kindergarten, but seldom by other children, according to the informants. It was evident that several activities which used to take place in the small, local fields now occur in specially designed facilities or in sport halls (see Figure 2).

A further example provided by the informants of the declining use of nature areas near to home was the abandonment of the local ski tracks following the construction of a larger skiing facility ten kilometres away. Informants noted that parents now drive their children there instead, especially for the popular weekly competition on the floodlit track. The local ski jumping hill, they said, was now in a state of decay.

Several parents noted that they no longer saw children building tree-houses in the forest. On the general decline in outdoor play, one of the informants commented:

. . . We don't hear the children in the forest anymore, we don't see them, either (Father, 42).

Some parents further noted that it was their impression that there is more school homework today than when they were children. It was evident that homework, in combination with organised activities, had resulted in a tight time schedule for many of the families interviewed. Because of this, free time for spontaneous play outside appeared to be limited.

Figure 2. The green field 'Kvennstugulokkja' has been in use through generations until 1980s, but now it is becoming overgrown and replaced by specially designed facilities or sport halls.

... Our youngest girl has problems with reading and writing, she has dyslexia, and must be followed up extra (. . .) and I must say that I have a bad conscience on sunny days like this and we have to sit down with homework because she has ballet afterwards, but she wants to go out and play. But this is something we just have to do, since we must have school as a first priority . . . (Mother, 43).

From children meeting informally in nature to a life of appointments

Both older and younger informants stressed the social dimensions of their childhood outdoor activities, both related to chores and play. We contend that a reduction in the level of use of

natural surroundings must therefore have had an impact on the social life of children. One couple who had grown up in the area compared their children's use of nearby nature areas to their own childhood experiences:

At home they said 'Can't you just go down to the playground!', because there was always someone there. But now there isn't anyone who kicks a football, there is no one who . . . you've got to call and make an appointment to meet. And if there is one visitor already, it's unlikely that two or three are allowed to come (. . .) . . . Previously you just went over to friends. And if there were four there already, everyone went out and found something to do. Now they call each other first, they are always making arrangements (Mother, 39).

We had appointments in my childhood too, but then it was more like 'we meet here or there'. It isn't like that now (Father, 44).

The same parents also noted that internet networking was now part of their children's lives, especially for their 11-year-old daughter. Instead of meeting with friends outdoors, she preferred to chat on the internet. A general impression from the interviews with parents was that they had typically spent a lot of time in large groups outdoors when they were younger, while their own children today met with just a few friends at a time, and usually indoors. This finding is similar to those noted by Lidén (1999) who showed that contact between children in organised events seems increasingly to be replacing informal gatherings of children outdoors, with a corresponding impact on children's friendships and social life. As highlighted by Karsten (2005) and Lidén (2003), children's usage of their neighbourhood today is influenced by parallel and diverse new types of childhoods, individually separated and segregated in terms of the organisation of time and space.

A few informants also noted that a number of their children's friendships had ended because of changes to their organised activities, which had meant that there were fewer opportunities, and less time for them to meet other children. Parents also observed that smaller children now generally played nearer their homes than their parents or grandparents remembered doing. A probable cause seems to be that the supervision of younger children by older children has been replaced by parental supervision or supervision within organised activities.

Increasing insecurity

According to the parents, many children no longer cross the train tracks or the highway to reach the nearby lake. While children previously took shortcuts on foot, parents noted that they now have to drive them because of the increased train and road traffic. And, in addition to the increasing number of such physical constraints and barriers, social fear was also apparent. Some parents expressed concern that their children could be subjected to frightening encounters or be subjected to feelings of insecurity if, for example, they met people with mental disorders, drug addicts or people in the neighbourhood who may have social handicaps. Several of the parents in the study, as a result, had put limits on where their children could go. One mother noted the paradox in denying her daughter the opportunity to walk through a small nearby forest, when the parallel asphalt road that she now walked on was probably more dangerous.

Other fears expressed by informants connected to nature-related risks such as lightning, snake and insect bites, and a fear of dark woods, are by no means new. But for several of the informants it was apparent that it was unacceptable to admit to the existence of such concerns, especially amongst male informants. Gullestad (1990) notes that Norwegians have strong traditional values associated with visits to natural areas that encourage a sense of independence and self-sufficiency in nature. Our study indicated that these standards are changing, with social norms moving away from an emphasis on independent children to norms that stress the importance of protective parents. These changes are reflected in statistics showing a decline in the number of boys who have had accidents while playing, with figures today less than 15% of

the number of such accidents 50 years ago (SSB 2008). Changing social norms related to children's independence are further illustrated by two quotations from a couple responsible for coaching a girl football team.

(...) we got a phone call from some worried mothers this spring, when we arranged the football training quite early in the afternoon. (...) They were worried because the children had to cycle down to Veum [football field] alone. (...) Cycling at three o'clock in the middle of the week, that was scary. Because they were not home from work to take care of their children. (...) 'Shall they put on their gear by themselves', they asked. ... Well, they are eleven years old! (Mother, 38).

... several of the kids show up at training without knowing how to tie their shoes. They are eleven years old! So, we have to do it. It concerns several of the kids (Father, 44).

These data suggest that the decrease in the frequency of experiences in nature, even amongst parents, have led to an increased level of fear or anxiety which in itself is an increasing constraint limiting the use of nature areas. We suggest that this increased degree of anxiety and fear may have contributed to an increased tendency amongst parents to send their children to organised and adult-controlled activities, rather than encouraging them to go out and play with other kids. As one parent stated: '*... to send the children to organised activities is both safe and easy*'. We contend that increased levels of participation in prepared and arranged activities rather than explorative nature-based experiences, have produced uncertainty and insecurity related to self-initiated nature-based activities. The following example related to a kindergarten in Brumunddal illustrates this well:

I remember a small girl in the kindergarten, when we were out on a trip in the forest this spring. She had only been some weeks in the kindergarten, she got so scared, she started to cry, and we didn't understand why. But then she asked 'what are those things coming out of the trees?' And then I said: 'Oh, you mean the leaves', and then we asked her to touch the leaves. We told her parents about this, and they were quite surprised, because they were used to walk in the forest. ... But, as they said, they were always walking on the roads, and the little girl had never touched the trees. But with the kindergarten we went into the forest, and then she felt the leaves on her face... you have some aha-experiences (Mother, 38).

Increasing anxiety and fear in nature, among children as well as parents, is a well known phenomenon and barrier limiting the use of nature, and has been well documented in research in several Western countries (Valentine and McKendrick 1997). It is, however, significant that this same tendency is apparent in a small town in Norway – a country which is commonly seen as having a strong ethos related to nature and the outdoors.

Discussion

The findings in this study reflect similar trends noted in previous research, which show that children are spending increasing amounts of time in institutions such as kindergartens, schools, and before- and after-school care. Much of their free time is now occupied by organised, planned and adult-controlled activities. How do these trends influence children's nature-based experiences? Adults interviewed in the study talked about their own childhood, and parents' descriptions of their children's everyday lives indicated that children today have fewer nature-based experiences, and that these have changed from being spontaneous and self-initiated activities set in natural surroundings to being organised and adult-controlled, often taking place in purpose-built facilities. An important aspect of this trend is that children's nature experiences have become dependent upon adults' own varying interests, priorities and willingness to contribute to supporting outdoor activities, and moreover, the suitability for nature-based play of the nature areas near by the institutions.

A phenomenological approach gathers the threads of different perspectives by emphasising children's creative capabilities as well as the reciprocal influence which occurs between

society/culture, children, their experiences and surroundings/nature. The phenomenological perspective describes a relational meeting between children and their environment. In this intersection, children interact with an organised, institutionalised and virtualised reality. Instead of a free, creative and close dialogue with nature through intuitive and embodied experiences, the more structured reality offers controlled and organised nature-based experiences, and thus a more distanced than a dialogue-based relationship with nature. According to Shernoff and Vandell (2007), engagement in organised activities such as after-school programs seems to combine constructively the focused, disciplined aspects of work with the enjoyable aspects of leisure. But, as indicated in this study, children's lack of intuitive, embodied experiences in nature can in itself create a sense of alienation from nature and become an obstacle to getting children to use nearby areas for creative, expansive free play. Fear and anxiety lead to children avoiding free or spontaneous encounters with nature, a change apparent, for example, in a comment made by a parent who described organised activities as 'safe and easy'. This, we argue, highlights the connection between anxiety about free encounters with nature, with stronger preferences for organised and planned activities.

As informal social contact among children near home is replaced by increasingly organised activities further away, and participation becomes more dependent on car transport, it is inevitable that access to different types of nature-based experiences, will be shaped far more by social status. Why some families are able to prioritise outdoor life and outdoor play, while others are not, is an important research question requiring further investigation.

Nature can promote children's development through a process which Grahn (1997) terms 'soft fascination' – an unstructured situation or context where an individual's thoughts are able to wander freely. These internal states which are generated by peaceful natural settings can be seen in contrast to many situations today, even in children's lives, which are characterised by rapid change. Kaplan and Kaplan (1989) and Wells and Evans (2003) raise the possibility that time spent in nature may help to reduce stress in children, in much the same way that it is having restorative effects on adults. This is an additional topic which requires further research, rooted particularly in experience-based phenomenological perspectives. Are there connections between the different experiences children have in nature, such as the feeling of being secure in nature and the overall sensation of relaxation? What kind of effects do organised and adult-supervised nature experiences have on children compared to more spontaneous and play-like nature activities? Further research involving participant observation and conversations with children are necessary to develop and refine our understanding of the negative effects – as well as the potential benefits – of these newer forms of nature experiences among children.

Our study clearly indicate that children now spend more time in organised activities both outdoors and indoors, with a corresponding reduction of spontaneous play outdoors. The study highlights the particular qualities of spontaneous play outdoors that promote the wellbeing of children, their development and identity formation. Re-creating or inventing green natural meeting places outdoors for children is an important means of developing spontaneous play opportunities within a safe framework. Such meeting places need to be appealing and easily accessible in order to compete effectively with the attractive facilities further away or with the digital distractions available at home. This requires an increased awareness of the importance of nature-based activities within society, rather than the current destruction of green play areas caused by construction projects (Guttu and Schmidt 2008).

Adults play an important role as facilitators that shape the way children use nature near home. The current context of childhood activities therefore presents a particular challenge: many teachers, parents and other adults lack sufficient experience in the active use of nature and may thus be contributing to a sense of uncertainty or unease in this context. Adults should be encouraged to build their confidence and competence with regard to direct nature-based experiences. Similarly, establishing a sense of safety in nature amongst adults could potentially lead to

children, in turn, being given greater encouragement to play outdoors, to leaving children alone outside, and alternatives to participation in organised activities being provided. At the same time, it is necessary to engage children – even in organised and institutionalised frameworks – in self-directed and play-like activities (Rasmussen 2004). In this way children can gain experiences that promote a feeling of security in their natural surroundings – experiences gained on their own terms.

Acknowledgements

The support of the Research Council of Norway and Norwegian Institute for Nature Research is gratefully acknowledged. Thanks to all the informants who have shared their life experiences with us, and for their genuine engagement in children's everyday life. Thanks to Ketil Skogen for useful comments and suggestions. Thanks to Linda Jolly and Simon Goudie for comments and language editing.

References

- Blaut, J.M., 1991. Natural mapping. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 16 (1), 55–74.
- Chawla, L., 1991. Ecstatic places. *Children's Environments Quarterly*, 7 (4), 18–23.
- Chawla, L., 1992. Childhood place attachments. In: I. Altman and S. Low, eds. *Place attachment*. New York: Plenum Press, 63–86.
- Chawla, L., 1998. Significant life experiences revisited: A review of research on sources of environmental sensitivity. *Journal of Environmental Education*, 29, 11–21.
- Derr, T., 2006. 'Sometimes birds sound like fish': Perspectives on children's place experiences. In: C. Spencer and M. Blades, eds. *Children and their environments*. Cambridge: University Press, 108–124.
- Fjørtoft, I. and Sageie, J., 2000. The natural environment as a playground for children – Landscape description and analyses of a natural playscape. *Landscape and Urban Planning*, 48 (1–2), 83–97.
- Fyhri, A. and Hjorthol, R., 2006. *Barns fysiske bomiljø, aktiviteter og daglige reiser*. Rapport 869, Oslo: TOI.
- Giorgi, A., 1992. Description versus interpretation – competing alternative strategies for qualitative research. *Journal of Phenomenological Psychology*, 23 (2), 119–135.
- Grahn, P., 1997. *Ute paa dagis: hur använder barn daghemsgaarden?* Stad och land. Rapport nr. 145, Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Gullestad, M., 1990. Naturen i norsk kultur. In: T. Deichmann Sorensen and I. Frones, eds. *Kulturanalyse*. Oslo: Gyldendal.
- Gullestad, M., 1997. A passion for boundaries. Reflections on connections between everyday lives of children and discourses on the nation in contemporary Norway. *Childhood*, 4 (1), 19–42.
- Guttu, J. and Schmidt, L., 2008. *Fortett med vett. Eksempler fra fire norske byer*. Bergen: Husbanken region vest.
- Gaasdal, O., 1995. *Deltakelse i friluftsliv – sosiale maal og fysiske hindringer*. Thesis (PhD). University of Trondheim.
- Hart, R., 1979. *Children's experience of place*. New York: Irvington Publishers.
- Haraway, D., 1988. Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14 (3), 575–599.
- Heerwagen, J.H. and Orians, G.H., 2002. The Ecological world of children. In: P.H. Kahn and S.R. Kellert, eds. *Children and nature: Psychological, socio-cultural, and evolutionary investigations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Heidegger, M., 2007. *Vaeren og tid*. Oslo: Bokklubben. [Sein und Zeit, 1927].
- Hillman, M., 1991. *One false move: A study on children's independent mobility*. London: Polity Press.
- Hjorthol, R., Jakobsen, M.H., and Ling, R., 2006. *Paa farten – i bilen – med mobilen: en studie av kommunikasjon og mobilitet i barnefamiliers dagligliv*. Oslo: TOI-rapport 820.
- Holloway, S.L. and Valentine, G., 2000. Children's Geographies and the new social studies of childhood. In: S.L. Holloway and G. Valentine, eds. *Children's geographies. Playing, living, learning*. London and New York: Routledge.
- Jones, O., 2000. Melting geography: Purity, disorder, childhood and space. In: S.L. Holloway and G. Valentine, eds. *Children's geographies. Playing, living, learning*. London and New York: Routledge.
- Jones, O., 2003. 'Endlessly revisited and forever gone': On memory, reverie and emotional imagination in doing children's geographies. An 'Addendum' to 'go back up the side hill: Memories, imaginations and reveries of childhood', by Chris Philo. *Children's Geographies*, 1 (1), 25–36.
- Kahn, P.H., 1997. Developmental psychology and the biophilia hypothesis: Children's affiliation with nature. *Developmental Review*, 17, 1–61.
- Kahn, P.H. and Kellert, S.R., 2002. Introduction. In: P.H. Kahn and S.R. Kellert, eds. *Children and nature: Psychological, socio-cultural, and evolutionary investigations*. Cambridge, MA: The MIT Press.

- Kaplan, R. and Kaplan, S., 1989. *The experience of nature: A psychological perspective*. Cambridge: University Press.
- Karsten, L., 2005. 'It all used to be better? Different generations on continuity and change in urban children's daily use of space'. *Children's Geographies*, 3 (3), 275–290.
- Karsten, L. and Vliet, W., 2006. Increasing children's freedom of movement: Introduction. *Children, Youth and Environments*, 16 (1), 69–73.
- Kellert, S.R., 2002. Experiencing nature: Affective, cognitive, and evaluative development in children. In: P.H. Kahn and S.R. Kellert, eds. *Children and nature: Psychological, socio-cultural, and evolutionary investigations*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Krange, O. and Strandbu, A.A., 2004. *Ungdom, idrett og friluftsliv*. Rapport 16. Oslo: NOVA.
- Laureau, A. and Weininger, E.B., 2008. Time, work, and family life: Reconceptualizing gendered time patterns through the case of children's organized activities. *Sociological Forum*, 23 (3), 419–454.
- Larson, R.W., 2000. Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55, 178–183.
- Lidén, H., 1998. Den organiserte barndommen. In: E.M. Skaalvik and O. Kvello, eds. *Barn og miljø*. Oslo: Tano Aschehoug, 130–148.
- Lidén, H., 1999. Endringer i barns uteliv, Oslo: *Barn* nr. 1.
- Lidén, H., 2003. Common neighbourhoods-diversified lives. Growing up in urban Norway. In: K. Olwig and E. Gullov, eds. *Children's places. Cross-cultural perspectives*. London: Routledge.
- Louv, R., 2006. *Last child in the woods. Saving our children from nature-deficit disorder*. New York: Workman Publishing.
- Manzo, L., 2005. For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 67–86.
- Merleau-Ponty, M., 1994. *Kroppens fenomenologi*. Frederiksberg: Det lille Forlag (Phenomenologie de la perception, 1945).
- Midjo, T. and Wigen, K., 1997. *Barn, fysisk aktivitet og fysiske omgivelser*. Rapport nr. 46. Trondheim: Norwegian center for child research.
- Ministry of Culture and Church Affairs, 2008. *Bruk av dataspill*. Stortingsmelding nr. 14 (2007–2008), Oslo.
- Nilsen, R.D., 1999. *Fysisk aktivitet, helse og oppvekst*. Trondheim: Norwegian Center for Child Research, Rapport nr. 53.
- Nilsen, R.D., 2008. Cultural ideas and social practices in Norway. In: A. James and A. James, eds. *European childhoods. Cultures, politics and childhoods in Europe*. New York: Palgrave Macmillan, 38–61.
- Norwegian Directorate of Health, 2008. *Fysisk aktivitet blant barn og unge i Norge*. Rapport 1533. Oslo.
- Odden, A., 2008. *Hva skjer med norsk friluftsliv? – en studie av utviklingstrekk innen norsk friluftsliv 1970–2004*. Thesis (PhD). University of Trondheim.
- Pedersen, K., 1999. *Det har bare vært naturlig*, Thesis (PhD), Norwegian University of Sports and Physical Education, Oslo.
- Philo, C., 2003. 'To go back up the side hill': Memories, imaginations and reveries of childhood. *Children's Geographies*, 1 (1), 7–23.
- Postman, N., 1994. *The Disappearance of Childhood*. New York: Vintage Books.
- Rasmussen, J., 2004. Places for children – Children's places. *Childhood*, 11 (2), 155–173.
- Rissotto, A. and Guiliani, M.V., 2006. Learning neighbourhood environments: The loss of experience in a modern world. In: C. Spencer and M. Blades, eds. *Children and their environments*. Cambridge: University Press, 75–91.
- Sandseter, E.B., 2000. Barn i fysisk aktivitet. *Barn*, Nr. 2.
- Shermoff, D.J. and Vandell, D.L., 2007. Engagement in after-school program activities: Quality of experience from the perspective of participants. *Youth Adolescence*, 36, 891–903.
- Skår, M., in press. Min, din og vaar friluftslivshistorie. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*.
- Spencer, C., Blades, M., and Morsley, K., 1989. *The child in the physical environment: The development of spatial knowledge and cognition*. Chichester: Wiley.
- SSB, 2007, Norwegian Statistics, KOSTRA.
- SSB, 2008, Norwegian Statistics, KOSTRA.
- Steedman, C., 1995. *Strange dislocations: Childhood and the idea of human interiority*. London: Virago.
- Taylor, F.A. and Kuo, F.E., 2006. Is contact with nature important for healthy child development? State of evidence. In: C. Spencer and M. Blades, eds. *Children and their environments*. Cambridge: University Press, 124–141.
- Thompson, C.W., Aspinall, P., and Montarino, A., 2008. The childhood factor. Adult visits to green places and the significance of childhood experience. *Environment and Behavior*, 40 (1), 111–143.
- Valentine, G. and McKendrick, J., 1997. Children's outdoor play: Exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum*, 28 (2), 219–235.
- Vaage, O.F., 2004. *Trening, mosjon og friluftsliv: Resultater fra levekaarsundersøkelsen 2001 og Tidsbrukundersøkelsen 2000*. Oslo: Rapport 13 Statistisk Sentralbyrå.

- Vorkinn, M., Vitterso, J., and Riese, H., 2000. *Norsk friluftsliv – paa randen av modernisering?* Lillehammer: Ostlandsforskning, OF rapport; no. 2.
- Wells, N.M. and Evans, G.W., 2003. Nearby nature: A buffer of life stress among rural children. *Environment and Behavior*, 32 (6), 775–795.
- Wilhjelm, H., 2002. *Barn og omgivelser: Virkelighet med flere fortolkninger*. Thesis (PhD). The Oslo School of Architecture and Design.
- Zaradic, P.A. and Pergams, O.R.W., 2007. Videophilia: Implications for childhood development and conservation. *The Journal of Developmental Process*, 2 (1), 130–144.

Paper III

Paper under referee-vurdering i Landscape and Urban Planning.

Forest Dear and Forest Fear: Dwellers' relationships to their neighbourhood forest

Margrete SKÅR

Norwegian Institute for Nature Research (NINA), Fakkeltaarden, NO-2624 Lillehammer, Norway and

Section for Learning and Teacher Education, Department of Mathematical Sciences and Technology, University of Life Sciences, NO-1432 Aas, Norway.

E-mail address: Margrete.skar@nina.no

Corresponding author: Margrete Skår

Abstract

This article shows that a deeper understanding of human-nature relationships needs to form a key part of research related to outdoor recreation, and include both positive and negative emotions and responses. The purpose of this study is to identify and explore the characteristics of nature experiences as dynamic, variable and situational, and to examine them as existential elements within human-nature relationships. It aims to build an holistic theoretical framework by complementing theories related to evolutionary biology with more experience-based phenomenological approaches. Findings are based on a qualitative case study undertaken in the semi-urban Norwegian town of Brumunddal, and specifically amongst those living near the small neighbourhood forest of *Buttekvernskogen*. Based on interviews related to people's experiences in this forest, the article describes their forest experiences not as uniform or stable, but as dynamic, socially constructed and changeable, and shaped according to people's lived experiences. These findings indicate that if landscape preference studies are to be successful, they need to be informed by methodologies that appreciate and reflect the nuanced and dynamic character of nature preferences. Knowledge about people's everyday lives and conditions is necessary as a prerequisite for understanding the everyday context and conditions that may hinder or limit people's usage of neighbourhood forests or nature areas. The article also examines the topic of the feeling of fear in nature areas in terms of gender, and explores how men and women experience – and respond to – feelings of fear and anxiety in nature, specifically in the context of *Buttekvernskogen*.

Keywords

Forest experiences, emotions, phenomenology, gender

Forest Dear and Forest Fear:

Dwellers' relationships to their neighbourhood forest

... No, I think that forest is a bit dark, a bit gloomy. I like it to be more open, like here... (...).

Woman 43, speaking about the forest of Buttekvern (*Buttekvernskogen*).

... I like to stay in this forest, it is safe and good, you feel that you are a bit enveloped... (...).

Woman 34, speaking about the forest of Buttekvern (*Buttekvernskogen*).

Introduction

In Norway, forests are a common element in the lives of many, given that woods occupy 38% of the landscape (Statistics Norway, 2007a). As a country in which there is a strong cultural emphasis on nature and outdoor life, many traditional values associated with nature and forested landscapes are linked to instilling and promoting independence and self-sufficiency (Gullestad, 1990). However, this preoccupation may have contributed to less attention being given to those elements of outdoor experiences that are negative. Feelings of fear in nature, for instance, do not fit well with the traditional Norwegian image and purpose of independent outdoor recreation and make it largely socially unacceptable to discuss or admit to them. In part, this may explain why issues such as the experience of fear in nature have been under-investigated and documented compared to research in other Western countries, where the topic also forms part of public debate (see, for example, O'Brian, 2004; Louv 2006).

This emphasis is important given that several studies have called for a deeper understanding of the emotional relationship between people and places, particularly with regard to negative and ambivalent feelings which are often omitted in research (Bixler and Floyd, 1997; Hertzog and Kutzli, 2002; Manzo, 2003, 2005). The use of outdoor areas near people's homes in Norway has changed over the years: Skår and Krogh (2009) show, for example, how earlier generations *had* to go into neighbourhood forests in order to travel to places, for food collecting, woodcutting, play etc., as part of everyday life. These days, the use of forests near people's homes in Norway is characterised by more occasional use: people *choose* to go on a forest walk rather than travel by car, and children may prefer indoor, virtual games instead of nature play, or undertake leisure activities that are specifically organised and planned. To

understand these changes, an understanding of the full range of nature experiences should be developed. It is essential that negative feelings, such as a sense of fear in nature should form part of research related to outdoor recreation, particularly in the Norwegian setting.

This article is based on a qualitative case study from the semi-urban Norwegian town of Brumunddal (Figure 1) and *Buttekvernskogen* (Figure 2 and 3). My interest in this small forest was triggered during the initial phases of a larger study of people's experiences of nature near their homes. Several of the informants expressed strong, emotional, and often negative relations to this forest, while others expressed a sense of profound love for this forest area, regarding it as a kind of expansion of their own homes. These very different ways of relating to the same forest aroused my curiosity. What were the implications of these different responses, and how did these different emotional relationships and responses to nature arise? The main purpose of this study is to identify and explore the characteristics of nature experiences as dynamic, variable and situational, and to examine them, at the same time, as existential elements within human-nature relationships.

Research has consistently shown that women express far greater levels of fear related to crime than men (e.g. Ferraro, 1996; Pain, 1997; Starkweather, 2007), and that gender-related feelings of objectification, vulnerability and fear seem to limit women's participation in many outdoor recreation activities (Henderson et al., 1996; Nasar and Jones, 1997; Koskela, 1997; Coble et al., 2003; Henderson and Hickerson, 2007). A fear of the outdoors therefore necessarily affects women's quality of life, but not only because so many people are denied the healing benefits of nature. It is also problematic because they are also denied the empowering opportunities that participation in outdoor nature recreation provides. Pohl et al. (2000) and Wesely and Gaarder (2004), for example, have shown that such participation plays a part in deconstructing gender roles and can improve the status and empowerment of women in society. The experiences of women in outdoor activities form part of this paper's wider account of both men's and women's relationships to forest areas. To understand the dynamic character of human-nature relationships, this paper bases on the phenomenological approach of Heidegger (1971, 2007) and Merleau-Ponty (1994). Such approach facilitates a dynamic and open perspective when attempting to understand embodied, social and cultural constructed experiences related to nature. It also serves to highlight the importance of ensuring that local planning processes are in constant dialogue with people, making visible dwellers' experiences and practices – and thus their relationship to the local landscapes.

Biology and phenomenology: Complementary theoretical perspectives

The complex character of human-nature relationships is mirrored in the wide range of associated theoretical approaches. The field of behavioural psychology, for instance, has a strong tradition of exploring human preferences for – and perceptions of – landscape. As Kellert and Wilson (1993) show, behavioural psychology highlights the complementary link

between evolutionary biology and cognition by exploring how humans, through their evolutionary development, have developed both positive and negative feelings towards nature..This stimulus-response based approach has long been an important basis for landscape planning and forest design, and provided an essential contribution to the understanding of human perception of the environment.

Inspired by Appleton's (1975) prospect-refuge theory, Ulrich (1986) in his theory of stress reduction argues that certain landscapes provoke stress reactions in humans because they constitute a threat to their wellbeing and survival, and that this, in turn, leads to 'fight or flight' reactions. More positive, restorative processes occur only when people are exposed to landscapes that pique their interest, provide a sense of wellbeing and peace, and in which they do not need to be on guard. Several studies attest to the validity of Ulrich's 'fight or flight' interpretation, by showing that a fear of crime is highest in those areas in which potential offenders are able to find refuge and in which potential victims have a low prospect of escaping (see, for example, Fisher and Nasar, 1992; Nasar and Jones, 1997; Bixler and Floyd, 1997; Herzog and Kutzli, 2002; Herzog and Kirk, 2005).

Independent of an understanding of the landscape as creating fear or safety, biological approaches seek to explain landscape preferences by emphasising genetic predispositions. According to these approaches, fear can potentially be mitigated in two ways. Firstly, by designing landscapes in ways that do not trigger fear responses in people. This could be done, for example, by designing and placing natural elements or lighting features in accordance with specific preferences that enable both clear visibility and refuge (Nasar and Jones, 1997; Herzog and Kutzli, 2002). Secondly, fear may be reduced through focusing on ways which seek initially to minimise intra-psychological constraints as stress, anxiety and perceived self-skill. According to Samdahl (2005), too much of the research field of leisure constraints is focused on intrapersonal, psychological processes instead of concepts and approaches that better reflect the complex factors associated with social interactions and wider structural issues. Without denying the relevance of 'biological perspectives' in landscape preference studies, it could be argued that works in the tradition of phenomenology enables complex human-nature relationships to be explored in a more dynamic, contextualised and holistic way that complements the behavioural traditions (see Heidegger 1971, 2007; Merleau-Ponty 1994; Krogh 1995; Ingold 2000; Crossley 2001 and Franklin 2002).

The existential philosophy and research approach developed by Heidegger (1971, 2007) and Merleau-Ponty (1994), sees human beings fundamentally as relational and interactive beings in contact with the surrounding world. Nature, from a phenomenological perspective, is not so much a concept in our minds, as a presence we encounter in the life-world. Through this 'being-in-the world', humans are able to bring their lived experiences into each and every

encounter with the environment. Thus, human-environment contact becomes a source for the construction of meaning, in which it is not possible to set our lived experiences aside, for example, in interpretations of the nature surrounding natural environment. An essential element of Merleau-Ponty's philosophy is that a human presence in the world takes place through the body or 'the body subject'. Without the body, there can be no experience. Perception, therefore, represents the concerted activities of all the body's senses as they function and flourish together (Abram 1997, 59).

Most landscape perception studies however are located within the Cartesian tradition, in which there is a separation between the body and the mind, and between the subject and the material world. Merleau-Ponty transgresses this dualism by seeing the body as the acting subject in the world – it is the *body* which describes things as we spontaneously experience them *prior* to conceptualisations and definitions. This approach differs from the idea that cognition is a one-sided process that can be understood as a mental adaptation to visual impressions, with embodied skills developing later. While landscape perception in the tradition of psychological behaviourism emphasises perception in *visual* terms, a phenomenological approach emphasises perception as *participation* and *practice* (Abram 1997). The term 'dwellers' as used in the title of this paper reflects this approach, and is rooted in Heidegger's (1971) concept of the 'dwelling' – the *relationship* between humans and their surroundings, through which they connect with places and landscape through active, dynamic processes. Manzo (2003, 2005) uses this phenomenological tradition to describe people's relationships to places as ever-changing, dynamic phenomena, and as conscious processes in which people are active shapers of their own lives. She found that the different relationships that people had to particular places were associated with significant experiences rather than simple descriptions of the physical settings themselves, illustrated by the concept "experience-in-place".

According to Merleau-Ponty, the multi-sensing body is always situated within the world, and acts by entering into a relationship with its surroundings. Humans therefore have to adjust themselves to a world and to terrains, that are themselves continually shifting. The 'lived body' therefore finds itself in a constant interaction between individual life-worlds and the wider socio-cultural context. Merleau-Ponty, as Crossley (2001) contends, is placed firmly within a habit-focused concept of agency, arguing as he does that human beings are always situated within the world and anchored by their socially-produced dispositions to act and respond in particular ways in different situations. Indeed, as Crossly (2001, 135) emphasises, Merleau-Ponty's approach suggests that humans transcend the given by way of their own projects, because they are capable of both creative action *and* choice. This transgressional, inherent characteristic of humans is of particular importance, and should necessarily have consequences for how we assess and respond to negative emotional relationships and responses to nature, particularly in the field of planning. This potential for transgression serves to highlight how negative feelings may be illuminated and challenged – it does more

than just focus on alternative ways to change landscapes as a way of addressing such negativity. At the same time, a phenomenological, experiential approach implies that possibilities for emotional changes should not only be directed inwards, into a separated mind, but through a body in its entirety and outwards, into the intersubjective field of experience. In this way, the social body also becomes open to transformation.

Fear, gender and culture

Gender is a topic where the divide between biological and social constructivist approaches is often highlighted most clearly, and regarded almost as intractable: distinctions are often drawn between gender as an inherited, biological factor, and gender as something that is social constructed. Donna Haraway, the feminist biologist, has challenged this division, seeing it as an artificial distinction that effectively reproduces the fundamental Western dualism between nature and culture (Haraway, 1989). According to her view, biological gender will always be constant and unchangeable but she is critical of seeing inherited predispositions as something static. Instead, she focuses on gender as a point of departure for social change, both socially and individually. If, for example, a greater perception of fear in nature amongst women can only be explained by (unchanging) biological factors and to 'biological gender', it would be easy to argue that such fears would be unlikely to ever change and therefore can only be rectified or minimised on the individual level. However, if one argues that feelings of fear in nature are also socially contextualised, it becomes possible to highlight and challenge the underlying causal factors instead – an approach which has important implications for planning strategies and initiatives taken to mitigate such negative elements of everyday life.

According to Statistics Norway (2007b), an average of approximately 14 % of both men *and* women were exposed to violence, threats or thefts in the period between 1983-2007. While women are more exposed to violence at home and by people known to them, men are most at risk in public spheres where violence is committed mostly by occasional acquaintances or people unknown to them. Consequently, public concern and initiatives are typically most focused on violence within families and similar close relationships (Ministry of Justice and the Police, 2004). But women *also* experience higher levels of fear in outdoor settings, a finding that has been explained in several ways. Fisher and Sloan (2003) and Ferraro (1996), for example, have documented how previous violent experiences and private violence influence women's sense of fear in public spaces. A woman's fear of rape, for instance, is understood to heighten fear of *all* crime. Valentine (1992), too, shows how parental, societal and media warnings influence the level of fear of being attacked in public spaces, while Coble et al. (2003) discuss how stereotypical patterns of sex roles contribute to legitimising women's expressions of fear and anxiety as well as to less attention being given to men's experiences of fear. The legitimisation of women's expressions of fear (Hollander, 2001) may imply that the greater levels of fear outdoors as expressed by women might, in fact, be

exaggerated. But many violent incidents experienced by women, as Madriz (1997) contends, are not adequately reflected in official statistics related to crime, suggesting that the greater level of fear experienced by women when outdoors is *not* exaggerated. As indicated earlier, a fear of nature in Norway is often regarded as culturally unacceptable, a kind of taboo ‘non-topic’. Given that both men and women use outdoor spaces, it is clear that any discussion of human-nature relationships and fear should encompass both genders. This broader perspective is important given that, as Coble et al. (2003) have argued, there is an absence of research related to men, and their sense of fear in outdoors settings. It is often argued, for example, that it is less social acceptable for men (Goody, 1997; Sutton and Farrall, 2005) to express fear about crime and inconsistent with typical notions of masculinity. This, in turn, leads to insincerity in reporting and probably an underestimating even of men’s fear of crime.

Methods

Buttekværnskogen

Figure 2 (Map) +Figure 3 (pictures)

The forest known as *Buttekværnskogen* is located in the community of Brumunddal (Figure 1), a middle-sized Norwegian town with approximately 8,000 inhabitants. It is a small swampy forest of 4.9 hectares, and is located between two roads in the middle of a residential area. Different vegetation types are represented including, among others, the European black alder (*Alnus glutinosa*), and Norwegian spruce, birch and pine. The black alder is a very tall tree with high top layers, and contrasts the character of the conifer forests that are more common to the area. Because of the variations in tree types within the Buttevern forest, it is characterised by seasonal variations with many white anemones in the spring and a spectrum of later autumn colours. It is also possible to find cloudberries just within the forest, which are coveted but very seldom found in an urban forest of this kind. Other berries found in the forest include blueberries, cranberries and raspberries. Only 0.4 hectares of the forest is defined as an alder-swampy forest but because this is the northernmost occurrence of this forest type, it is the key reason for the protection status given to this nature reserve in 2000. This protection does not restrict walking, the picking of berries or mushrooms, or traffic when it is related to education or kindergarten activities. Sporting arrangements, motorised traffic and fires are, however, forbidden. As in other nature reserves in Norway, no wood or timber may be taken from the forest.

Sample

The fieldwork was completed in two phases. The first phase was undertaken in the summer of 2006. Twenty people aged between 18 and 72 years were interviewed, and both genders were represented equally. Ten of these informants lived within a short walking distance to *Buttekværnskogen*, while the others lived further away. All of the participants knew about this

forest and were asked about their relationship to it. The selection of informants was based primarily on age, in order to highlight changes in their nature experiences, both in their individual life courses and between different generations. The selection of informants was shaped by the need for the overall sample in the case study to represent different ways of how people used nature areas near home, and by different levels of use. ‘Snowball-sampling’, whereby potential new respondents were recommended by others, made this possible.

Phase two of the fieldwork was undertaken in the autumn of 2008, and took the form of 7 walking interviews in *Buttekvernskogen*. Three of the participants were single (two women and one man), two were couples, and one walking interview took place as a daytrip with a local kindergarten. In addition, a local administrative authority was interviewed in their office. All informants were contacted by phone. The informants in phase two of the study were selected from those houses in the town within the shortest distance to the forest.

Walking interviews

This article is chiefly based on the results obtained during the ‘walking interviews’ in *Buttekvernskogen* undertaken during phase two of the research, but is also informed by similar forest walks and methodologies undertaken near the homes of the informants during phase one. There has been increasing interest in various kinds of ‘mobile’ research conversations among social scientists, and walking interviews are regarded as an ideal technique for exploring issues of people’s relationship with space (Jones et al., 2008).

Participant observation has a long tradition in anthropological fieldwork, and is seen as an important way to reduce the distance between the observer and ‘the other’. To *be* in the topic is seen as important because it is associative, and this was a key reason why this method was chosen for this study. Walking interviews are also important because they leave room for natural pauses in conversations. They are typically relaxing and allow time for thinking, opening up spaces for reflection, and for picking up topics of conversation again later on. As Skår (2009) shows, being in a forest when undertaking interviews allows for a more open and reflective dialogue than can be achieved when sitting over a table indoors. These benefits are closely linked to the documented restorative effects of being in nature including stress reduction, the promotion of a positive state of mind, and the alleviation of mental fatigue (Kaplan, 1995).

An interview guide was prepared and used as a checklist towards the end of each interview. The interview guide included questions about the participants’ use of nature areas near their homes through their different life phases; questions about everyday framework conditions

shaping their use of the forests and other nature areas near their homes; and their experiences related to their use of *Buttekvernskogen*. This descriptive introduction to the interview was useful given that a sense of fear in nature is a topic that the majority of people seldom articulate – and may not necessarily be able to consciously reflect on – relying instead on unconscious adaptations and negotiations through fearful experiences. This study showed, for instance, that men more than women, talked indirectly about their feelings of insecurity and fear in the descriptions of their relationships to nature. All the interviews were recorded and then transcribed. The interviews lasted between one and a half to four hours. In the analysis undertaken, participant descriptions of practices were emphasised to clarify construction of meanings according to Giorgi (1992).

Results

The same forest – different uses

The tracks in *Buttekvernskogen* are quite distinct rather than overgrown, and all the informants had the impression that although people walk on them, the level of track use is, nevertheless, quite low. The informants noted that when they are in the forest they seldom meet anybody else. Some informants used the forest for walking their dogs or else used the longer track loops through the forest for jogging. Several of the informants said that they – and others – used the forest as a ‘silent’ alternative form of transport (the journey distance is the same) when on the way to the town centre or to the bus station, instead of using the parallel asphalt road. Several of the informants appreciated the presence of berries in this forest, especially the cloudberries, and being able to go into the forest to find the berries associated with the different seasons. Some of the informants spoke of how they used the forest with the conscious intention of improving their mental health, or that they knew of other people who had also used the forest for this purpose. Others said that they went for forest walks to clear their thoughts, to de-stress, to relax, to find silence, and for general recreation.

Some of the informants had grown up in this area. They remembered the forest from childhood as a place to play cowboys-and-Indians, a place to play in the dark, a place to build tree huts, or as a more varied cycle route. Today, very few children play in *Buttekvernskogen*, and when they do, they do so spontaneously and usually accompanied by adults. The kindergartens nearby use the forest occasionally, but often they walk through this forest to reach another, drier forest where they have built a permanent tree tent. When adults were asked about why they thought so few children played in this forest today, they commented on its ‘closed’ character, but several also focused on the many other alternative activities and distractions that are available for children today (see Skår and Krogh, 2009). Others emphasised the lack of nature-related experiences amongst children in general as a factor that

limited their motivation to play in the forest. Several parents also expressed an unwillingness to leave their children alone in the forest area.

The same forest, different experiences

When I walked into *Buttekværnskogen* for the first time, I had an immediate feeling of contrast. Just a few seconds before I had been on a hard, dry and crowded asphalt road, but suddenly I was surrounded by high tree crowns and diffuse, slanting sunbeams. I could feel the moisture and the sour smell of cloudberry leaves. Only the noise from the nearby cars and the gleams of the houses reminded me that I was just some ten meters away from roads and development. I felt as if I were in the middle of an exotic rain forest experience within the middle of a residential area! But, as the interviews revealed, my euphoric forest experience was not shared by all of the others informants in the study.

Some informants frequently described the forest as dark and compact, using words such as *ugly, rotten, cheerless, gloomy, swampy, shabby* and *messy*. Others focused positively on the varied character of the forest talking, for example, about the many different types of trees. The variations in forest type, they said, provided opportunities for both children and adults to explore. Further, some non-users referred positively to the fact that the forest divided and fragmented the otherwise developed area. Only two informants appeared were indifferent to the existence of the forest. For several of the informants, the forest seemed like an extension of their home and a substantial part of their everyday lives.

The following two quotations reflect the kinds of negative perceptions expressed, and factors shaping non-use amongst the respondents:

Woman 43: ... I have hardly been there, but it is quite swampy, so I don't go there.

M: So you don't like that?

Woman 43: ... No, I think that it [the forest] is a bit dark, a bit gloomy. I like it to be more open, as here... (...).

Woman 64: ...If I remember this forest right, I think you find more decayed wood down there. (...) Yes, rotten. I think it is ugly! (...) I think that I saw some overturned trees along the track, and I think that is ugly. ...

M: You would like it more orderly?

Woman 64: Yes! Those who own the forest or the municipality should do something to clear it up. When the wood just lies there and

decomposes, that's not right. The timber represents economic resources... (...) But, maybe it is good for the forest. I don't know....

But not all the respondents perceived the presence and experience of the closed and compact character of the forest as necessarily negative, as the following quotation from a female respondent indicates:

Woman 34: ... I like to be in the forest, it is safe and good ... you feel that you are a bit enveloped, for some reason... Not much is happening around, you hear that there are cars, but you don't see them. And there aren't people hurrying forwards and backwards, so it is like its own little world in here. ... Because it is a bit closed in here, it gives me a bit of rest and tranquillity. Indeed you find much noise outside [but] you manage to cut it out, in a way...
(...) I think it is good to *walk* in the forest, the substratum is good for walking. I think it is alright that the track is a bit uneven, so you have to lift your feet, that there are branches and logs [on the track]. ... that you hear birds... and there is something about these trees, like they are safe... I don't know, they stand there and protect me, a kind of peace, I think.

This feeling of being 'far away' in the forest as highlighted by the respondent above was shared by several other users, and some informants expressed a real appreciation of the untouched character of this small forest. Several informants also described their experiences in *Buttekvernskogen* as providing them with "a small feeling of wilderness" and spoke positively of their appreciation of "its character as an untouched forest". Collectively, these examples, both positive and negative, clearly reflect the diversity and variation of the dwellers' experiences.

Experiences of fear and insecurity

When informants were asked to describe the asphalt road surrounding the forest, they referred to it as hard, noisy, and stressful, and noted that it carried a great deal of traffic. Footpaths, they also noted, had not been built alongside the road. But when talking about the forest, several of the informants also mentioned well-known negative incidents that had occurred in the forest, including an arson attack and a shooting that had involved a teenager. Overall, however, the impression of respondents was that these were isolated incidents. Apart from these episodes, respondents noted that there were very few negative incidents associated with the forest. It is not known as a meeting place for teenagers to smoke, or for drunkards or criminals. Instead, the most frequent cause of insecurity amongst respondents was encountering stray dogs.

One mother (Woman, 34) described the satisfaction she felt in experiencing “*a forest that envelop[ed] her in*”, “*a little world by itself*”. She and several others of the informants felt safe in *Buttekvernskogen*, at least during daylight hours. But, despite this, and probably like other parents in the area, this mother would not allow her eight year old daughter to stay alone in this forest. The mother noted how paradoxical her worries were, because the forest, as she recognised, although isolated, is, in fact, safer than the asphalt road:

Woman, 34: (...) ... If it had been more open, if people could see in, if you could see what was inside here, then perhaps I could have sent her myself.
(...) Now, nobody can see inside here... So...

M: ... and then you don't think about dogs....

Woman, 34: No, then I think about scary, sinister people.

M: Mmm ... but you are not afraid ugly customers yourself?

Woman, 34: No. No.

M: Have you heard that something has happened here?

Woman, 34: No.

M: No, I haven't either... ... But you are a bit anxious about that?

Woman, 34: ... Yes, I am.... Yes, I am anxious about that.

M: ... It seems hypothetical, but.... A boy between eight and ten years?

Woman, 34: I think that would have been a different situation. Then I wouldn't be so hesitant.

M: Mmm. ... So, that is a genuine constraint one has to deal with?

Woman, 34: Yes, actually. Unfortunately, it is like that. You think about it.

In this study, women generally expressed greater anxiety related to *Buttekvernskogen* than men. Frequently mentioned factors that engendered feelings of fear included a fear of the dark, anxiety about stray dogs, a fear of vipers and spiders, and – more seriously – a fear of rapes and assaults by men and gangs of youths. In contrast, no male informants expressed fear related to assaults. Men did, however, describe their feelings of insecurity more indirectly when noting, for example, that they felt safer in nature settings when they were accompanied by a dog, that they walked on tracks because they felt safer, and that they felt safer when going to familiar places. Other barriers limiting the use of the forest by both men and women that were not necessarily connected to fear specifically, were the enclosed character and small size of the forest, the icy conditions in the winter time and the presence of dog waste which made some of the adults reluctant to let their small children play freely off the tracks.

The winter season is long and dark in Norway, and the darkness in the forest was highlighted as a reason for a sense of fear in the forest and a constraining factor among the female

informants. The men who were interviewed did not admit to having a fear of darkness, but when asked about what time of day they walked in *Buttekværnskogen*, most of the male informants said that they never walked in the forest when it was dark. A woman described her feelings of fear in the dark in this way:

.... It is just like ... you stop breathing, you get stiff, physically stiff, you feel that something is gonna happen, you think ahead, that something negative will happen, so you get tensed up... (...) I think more about the supernatural ... I don't think about someone who might come to abuse me or something like that, but quite simply, it is in my fantasy... so shocking! (...) Regardless of where I am, if I feel alone, then I am very sensitive, and, when my fantasy has begun to work, I may be in the centre of my living room, then it is such 'u-hu-huuu' (laughing)... (...) It is something you don't see, but just suspect... (Woman, 56).

In addition to highlighting her fears of the dark, this female respondent's comments also pointed to another important barrier limiting the use of nature, namely the absence of walking company.

M: Do you find something good about solo walking?

Woman, 56: ...Yes ... you can have your own thoughts, without being disturbed... and you can prepare thoughts, you move, and still your thoughts are working...but, I can also be a bit melancholy, feeling that I am alone, and that I need someone to walk with me, and maybe I haven't done anything to have walking company, and so it becomes such a feeling of loneliness. That situation can arise sometimes.

M: ...to be outside in nature, it is something that in general draws you a bit down, or does it lift you up in mood?

Woman, 56: ...njaaa ...Sometimes it can be as the first, and then I ought to do something else, actually. If the mood is like that, then it defeats its own purpose, really, and I should have taken a walk [in] another place, where there were people... a visit to someone, or... It is very varied.

The documentation of the importance of interpersonal constraints such as a lack of walking company is seldom evident in Norwegian studies, and we suggest that this should be an important topic for further research. This is particularly important given the increasing number of people who live alone and within new social and family structures, which may not necessarily facilitate social opportunities which include adult walking company.

Further, this study supports the claim that human-nature relationships are complex, varying, dynamic, movable and situation-dependent. Despite strong cultural norms, particularly in Norway, in which forest experiences are presented as healthy and an important way of improving human wellbeing, the research conversations showed that forest experiences are not uniformly experienced in this way. They are, in fact, considerably more complex and may even be extremely negative. As the previous quotation (Woman, 56) highlights, forest experiences may not just vary amongst people, but may also be characterised as both positive and negative for the same person in the same forest. Forest and nature experiences are both contextualised and situation-dependent, and we can only state that nature is a *potential* arena for relaxation. Dwellers' relationships to their neighbourhood forest are constructed through their embodied forest experiences, their emotional relationships to the forest, and through their everyday framework conditions, norms and expectations. These factors are woven together in individual and social constructions of meaning – and are in constant change.

From Forest Fear to Forest Dear

Changes in dwellers' relationships to neighbourhood forests illustrate the dynamic nature of human-nature relationships in more general terms. Among my first informants, I interviewed an elderly couple living within a short walking distance from *Buttekvernskogen* whose experiences reflected this dynamism. In general, they loved to go hiking in nature areas, and both had lived active lives in nature. However, they had never walked in *Buttekvernskogen*. When I asked them why not, the male partner told me that “*the only reason to use that forest could be if you needed to piss on the way to town!*” I told them that I was especially interested in this forest, because of people's varying preferences and experiences related to it. I noted their statements about the forest and placed them in the category of negative preferences. But after two years, I heard from their son that my initial interview had made them curious about this forest and that they had since begun to use it. They now regularly told him about their experiences in the forest. I then invited them for a forest walk, during which they enthusiastically recounted details about forest berries, the huge trees, the feeling of wilderness, and their positive feelings towards the lovely, soft substratum in the forest. As with the other informants I interviewed, their body language was relaxed during the walk and spoke of a sense of wellbeing when inside the forest. They told me how they now used the forest as a restorative break away from the stressful traffic on their way to town. On other occasions they would go to the forest just for relaxation, to watch birds or pick berries.

Several of the women in the study were conscious of the sense of fear they felt when in the forest, and some of them had actively worked out strategies to negotiate their way through this constraint. A shared reason for this work among these women was expressed in this way; “*I certainly do not want the fear to be hindering me in walking freely*”. The need to be able to go wherever they wanted, appeared to be a key existential need for several of the women in the study, that was connected closely to their sense of autonomy. Several of the female

informants, for example, described a conscious decision in their minds to “go on”, even when they felt unsafe in the dark forest. By doing this, they gave focus to their own determination and walked in a more directed and purposeful way.

One woman talked about how she wanted to use her family’s holiday cottage more than the other family members, but found it unpleasant to be there alone in the dark. She then followed the advice of a female friend who had been in the same situation: firstly, that she should stay in the cottage alone in daytime, and then gradually spend more and more time there when it was dark. This strategy turned out to be successful for both of them. Another woman talked of how the cognitive therapy that helped to overcome other fearful situations in her everyday life, had also helped her to overcome her anxiety about the darkness in *Buttekvernskogen*, which she now loves. We see that, in different ways, it seems possible to change negative emotional relationships to positive ones. The quotations should illustrate that consciousness about own fear and its social context, combined with embodied, positive forest experiences, are central elements in such processes.

Conclusion

Using a phenomenological approach informed by Merleau-Ponty (1994) and Heidegger (1971, 2007), this article has explored the different emotional relationships that dwellers have to the same neighbourhood forest. This approach has emphasised that people are habituated, embodied subjects in the context of everyday life. This more holistic way of thinking has demonstrated that the sense of fear and insecurity felt by respondents when they are in forest and nature areas, are part of an interactive process between humans as agents – and the world. Inspired of Haraway (1989), this article has argued that feelings of fear in nature are both inherited *and* socially contextualised. Recognising this complexity makes it possible to illuminate and challenge the broad range of causal factors informing and shaping fear, and makes it possible to recognise the wider social responsibilities that extend beyond women or men only as individuals. According to Pedersen (2003), this study indicates that women experience nature in another way than men do, but not because they are women, but because they are social situated in other ways than men are.

Research indicates that Norwegians in the future, like others in the Western world, are likely to have fewer forest experiences in their everyday lives (Odden, 2008). This will probably lead to more remote and ‘distanced’ relationships between people and nature. Since the desire to increase people’s use of nature near their homes is an important element in the Norwegian planning of public health and wellbeing, is it therefore crucial to understand those factors that enable people to make better use of the forest. This case study indicates that the only way to negotiate through leisure constraints such as ‘forest fear’, is by allowing people to acquire actual forest *experiences*. As Merleau-Ponty implies, embodied experiences are crucial opportunities allowing for the accumulation and incorporation of experiences within the

thinking and skills of individuals, layer by layer. While a fear of particular elements in nature may be evolutionarily determined, as Linnell and Bjerke (2002) suggest according to wolves, it is experience and learning that can help to minimise such impacts. Biological approaches and phenomenological approaches are therefore not mutually exclusive. Both approaches focus on experiences as important moments for emotional change. As several of the informants in this study revealed, it is only through positive, embodied experiences within the forest setting, that is possible to transform negative relationships into positive ones.

From a landscape planning and management perspective, this study highlights the need for *variations* in nature areas near people's homes, thereby reflecting the complexity of nature experiences as varying, dynamic, movable and situation-dependent. *Buttekvernskogen* is a protected nature reserve, a status that raises a number of challenging issues related to potential conflicts between the need for protection, on one hand, and the need for recreation on the other. How, for instance can initiatives related to forest care also enable and ensure a better sense of security amongst users? This is not a simple process: this case study has shown that there is no common point of agreement among local dwellers regarding how – and if – the forest should be managed in ways that might increase feelings of security. As this study has shown, some informants felt safe in the enclosed parts of the forest, while others felt less secure. In this study, despite expressing feelings of insecurity, none of the informants expressed a wish to provide electric lighting in the forest or the construction of broader paths which one may have intuitively expected. This indicates that if landscape preference studies are to succeed, they need to be informed by methods that appreciate and reflect the very nuanced and dynamic character of such preferences. Knowledge about people's everyday lives and conditions is necessary as a prerequisite for understanding the everyday context and conditions which may hinder and limit the usage of neighbourhood forests. Such concerns may be more or less independent of those management issues related to the type of forest and its physical form. Planning processes informed by a phenomenological approach will be dependent on the establishment of a dialogue with dwellers, in order to make visible people's experiences, feelings and activities within their local landscapes.

Acknowledgements

The support of the Research Council of Norway and Norwegian Institute for Nature Research is gratefully acknowledged. Thanks to all the informants who have shared their life experiences with me, and for their genuine engagement in their neighbourhood forest. Thanks to Erling Krogh, Ketil Skogen, Vegard Gundersen and Kirsti Pedersen for useful comments and suggestions. Thanks to Simon Goudie for comments and language editing.

References

1. Abram, D. (1997). *The Spell of the Sensuous*. New York: Vintage Books.
2. Appleton, J. (1975). *The Experience of Landscape*. London: Wiley.
3. Bixler, R. D. and Floyd, M.F. (1997). Nature is scary, disgusting, and uncomfortable. *Environ Behav* 29-4, 443-467.
4. Coble, T.G., Selin, S. and Erickson, B.B. (2003). Hiking Alone: Understanding Fear, Negotiation Strategies and Leisure Experiences. *J Leisure Res* 35 (1): 1-22.
5. Crossley, N. (2001). *The Social Body. Habit, Identity and Desire*. London: Sage.
6. Ferraro, K. F. (1996). Women's Fear of Victimization: Shadow of sexual assault? *Soc Forces* 75, 667-690.
7. Fisher, B.S and Nasar, J.L. (1992). Fear of Crime in relation to three exterior site features. Prospect, Refuge and Escape. *Environ Behav* 24 (1) 35-65.
8. Fisher, B.S. and Sloan, J.J. (2003). Unraveling the fear of victimization among college women: Is the "shadow of sexual assault hypothesis" supported? *Justice Q*, 20(3): 633-659.
9. Franklin, A. (2002). *Nature and Social Theory*. London: Sage.
10. Giorgi, A. (1992). Description versus interpretation - competing alternative strategies for qualitative research. *Journal of Phenomenol Psychol*, 23 (2): 119-135.
11. Goody, J. (1997). Boys don't cry - Masculinities, fear of crime and fearlessness. *Brit J Criminol*, 37(3): 401-418.
12. Gullestad, M. (1990). Naturen i norsk kultur (Nature in Norwegian culture). In T. Deichmann-Sørensen and I. Fronnes (Eds.), *Kulturanalyse* (pp. 81-97). Oslo: Gyldendal. [In Norwegian].
14. Haraway, D. (1989). *Primate Visions. Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*. London, New York: Verso.
15. Heidegger, M. (1971). Building Dwelling Thinking. In: *Poetry, Language, Thought*. Translated by Albert Hofstadter (pp. 141-161). New York: Colophon Books.
16. Heidegger, M. (2007). *Væren og tid* (Being and Time). Translated by Lars Holm-Hansen. Oslo: Bokklubben.
17. Henderson, K., Bialeschki, M., Deborah, S., Susan, M. and Freysinger, V. J., 1996. *Both gains and gaps: Feminist perspectives on women's leisure*. State College, PA: Venture Publishing.

18. Henderson, K. and Hickerson, B. (2007). Women and leisure: Premises and performances uncovered in an integrative review. *J Leisure Res* 39 (4), 591-610.
19. Herzog, T. and Kutzli, G.E. (2002). Preference and perceived danger in field/forest setting. *Envir Behav*, 34-6, 819-835.
20. Herzog, T. and Kirk, K.M. (2005). Pathway curvature and border visibility as predictors of preference and danger in forest setting. *Envir Behav*, 37 (5): 620-639.
21. Hollander, J. (2001). Vulnerability and dangerousness: The construction of gender through conversations about violence. *Gend Soc* 15, 83-109.
22. Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*. London and New York: Routledge.
23. Jones, P., Bunce, G., Evans, J., Gibbs, H. and Ricketts H. (2008). Exploring space and place with walking interviews. *Journal of Research Practice*, 4(2): 1-9.
24. Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature – toward an integrative framework. *J Environ Psychol*, 15: 169–182.
25. Kellert, S.R. and Wilson, E.O. (1993). *The Biophilia Hypothesis*. Washington, DC: Island Press.
26. Koskela, H. (1997). ‘Bold walk and breakings’: women’s spatial confidence versus fear of violence. *Gender Place Cult* 4(3), 301-319.
27. Krogh, E. (1995). *Landskapets Fenomenologi (The Phenomenology of Landscape)*. PhD dissertation, University of Life Sciences. [In Norwegian].
28. Linnell, J. and Bjerke, T. (2002). Frykten for ulven. En tverrfaglig utredning (Fear of Wolves. An interdisciplinary study). *NINA Oppdragsmelding 722*, Trondheim. [In Norwegian].
29. Louv, R. (2006). *Last Child in the Woods. Saving our children from nature-deficit disorder*. New York: Workman Publishing.
30. Madriz, E.I. (1997). Images of Criminals and Victims: A study on women’s fear and social control. *Gend Soc*, 11(3): 342-357.
31. Manzo, L. (2003). Beyond house and haven: toward a revisioning of emotional relationship with places. *J Environ Psychol* 23, 47-61.
32. Manzo, L. (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *J Environ Psychol* 25, 67-86.
33. Merleau-Ponty, M. (1994). *Kroppens fenomenologi (Phenomenology of Perception)*. Translated by Bjørn Nake. Det lille Forlag, Frederiksberg. [In Danish].

34. Ministry of Justice and the Police (2004). Handlingsplan for å bekjempe vold i hjemmet (Action plan to combat domestic violence (2004-2007)), Oslo. [In Norwegian].
35. Nasar, J.L and Jones, K.M. (1997). Landscapes of Fear and Stress. *Environ Behav* 29 (3), 291-323.
36. O'Brian, L. (2004). *A sort of Magical Place. People's experiences of woodlands in northwest and southeast England*. Surrey: Forestry Commission.
37. Odden, A. (2008). Hva skjer med norsk friluftsliv? En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004 (What happens with outdoor recreation in Norway?). Phd dissertation, University of Trondheim. [In Norwegian].
38. Pain, R. (1997). Social Geographies of Women's Fear of Crime. *T I Brit Geogr*, 22, 231-244.
39. Pedersen, K. (2003). Discourses on nature and gender identities. In K. Pedersen and A. Viken (Eds.) *Nature and Identity*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
40. Pohl, S.L., Borrie, W.T., Patterson and M.E. (2000). Women, wilderness, and everyday life: A documentation of the connection between wilderness recreation and women's everyday lives. *J Leisure Res*, 32(4):415-434.
41. Samdahl, D.M. (2005). Making Room for "Silly" Debate: Critical Reflections on Leisure Constraint Research. In: E.L. Jackson. (Ed.) *Constraints to Leisure* (pp. 338-349). State College, PA: Venture publishing.
42. Skår, M. and Krogh, E. (2009). Changes in children's nature-based experiences near home: From spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children's Geographies*, 7(03), 339 - 354.
43. Skår, M. (2009). Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv? (My, your, and our common outdoor recreational history: How do research methods influence on knowledge on outdoor recreation?) *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 3(20) 167-179.[In Norwegian].
44. Starkweather, S. (2007). Gender, Perceptions of Safety and Strategic Responses among Ohio University Students. *Gender Place Cult* 14(3), 355-370.
45. Statistics Norway, 2007a. <http://www.ssb.no/skog/>.
46. Statistics Norway, 2007b. <http://www.ssb.no/vold/>.
47. Sutton, R.M. and Farrall, S. (2005). Gender, socially desirable responding and the fear of crime - Are women really more anxious about crime? *Brit J Criminol* 45(2): 212-224.

48. Ulrich, R. (1986). Human Response to Vegetation and Landscape. *Landscape Urban Plan* 13, 29-44.
49. Valentine, G. (1992). Images of danger: Women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area* 24, 22-29.
50. Wesely, J.K., and Gaarder, E. (2004). The gendered "nature" of the urban outdoors - Women negotiating fear of violence. *Gend Soc* 18 (5) 645-663.

Figure 1. Brumunddal. Photo: Margrete Skår

Figure 2. Buttekvernskogen. Photo: Margrete Skår

Figure 3. Buttekvern nature preserve

Figure 1: Brumunddal

Figure 2: Buttekvernaskogen

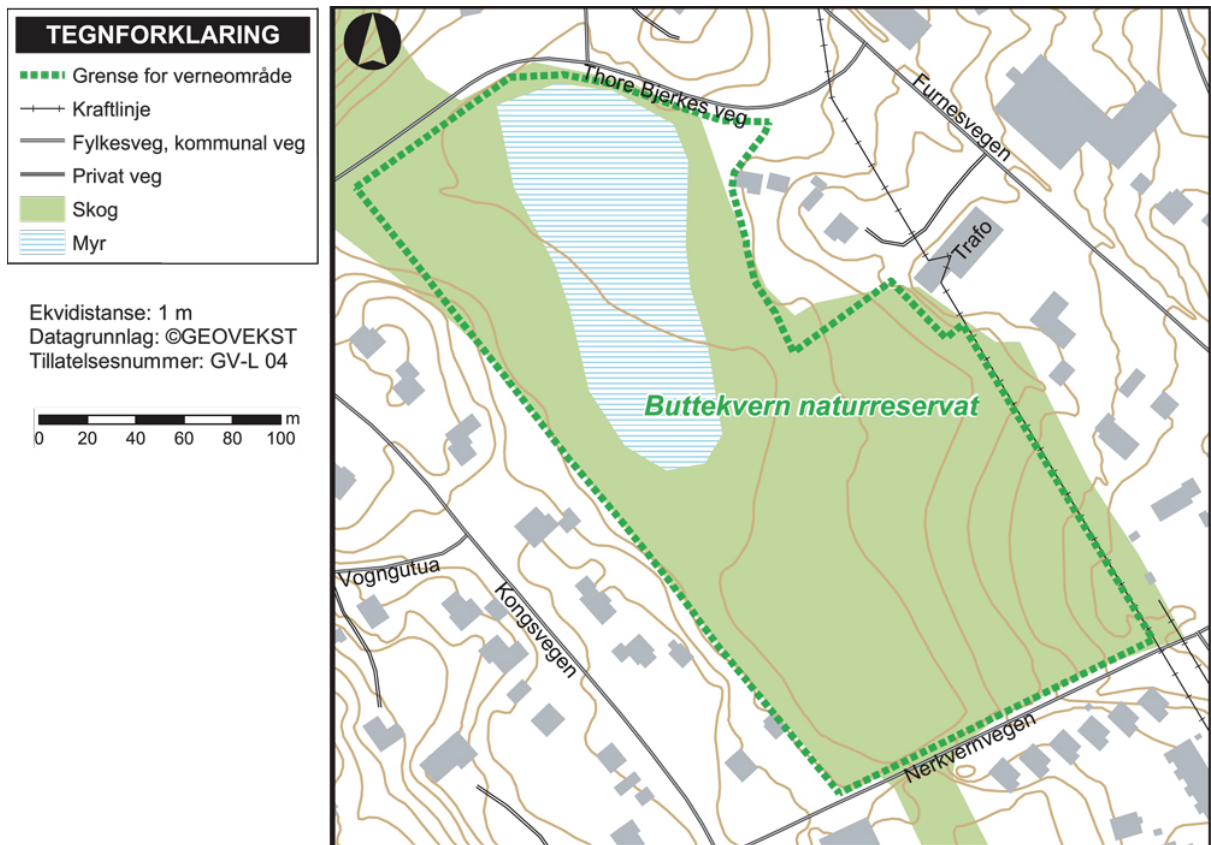

Figure 3: Buttekvern nature preserve

Paper IV

Paper antatt i Tidsskrift for kulturforskning.

Opplevelse av natur og tid i hverdagsliv

Margrete Skår, født 1966, Cand. Polit.

NINA, Norsk institutt for naturforskning, avd. Lillehammer

Fakkeldgården

2624 Lillehammer og

UMB, seksjon for læring og lærerutdanning

1432 Ås

E-post: margrete.skar@nina.no

Hogne Øian, født 1960. Dr. Polit.

NINA, Norsk institutt for naturforskning, avd. Lillehammer

Fakkeldgården

2624 Lillehammer

E-post: hogne.oian@nina.no

Erling Krogh, født 1958, førsteamanuensis.

UMB, Institutt for matematiske realfag og teknologi

Seksjon for læring og lærerutdanning

Postboks 5003

1432 Ås

E-post: erling.krogh@umb.no

Abstract

Everyday lives are characterized by the so called time bind, at least in post industrial societies. Hence we tend to strive to earn moments that are exempted from the mechanical clock and calendar time. Based on a qualitative case-study from the Norwegian rural town of *Brumunddal*, on the use and experiences of nature areas near people's homes, we argue in this article that a relief from the time bind is found in concrete and dynamic experiences of time in nature. Often this seems to occur when we, for instance by taking a short evening walk, relate ourselves to the nature and its inimitable rhythms and processes of durations. In order to frame the informants empirical interpretations of the relation between time and nature, we bring together some central aspects of the positions of Maurice Merleau-Ponty that the body subject incarnates experiences and of Henri Bergson that time should be understood as concrete durations, seeing that conceptualizations of the *intuitive* in human experience makes the two perspectives intersect at some central points. It is concluded that when engaging ourselves with nature, time can be experienced in a holistic and relational manner, and thus - in contrast to the chronological time - as situational, dynamic and changeable.

Nøkkelord: Tidsforståelse, varighet, embodiment, naturopplevelse, hverdagsfriluftsliv.

Opplevelse av natur og tid i hverdagsliv

... Når du vet at det blir stress, så dropper du det. For da har du ikke den gleden av det, heller. Da blir det sånn mas og jag... det er klart, av og til er det for å trimme, og da gjør det ikke noe om det blir litt stress, fordi du skal trimme, liksom. Men skal du ut for å slappe av og nyte naturen, så bør du legge bort klokka... (kvinne, 36).

Vi lever i et land med mye natur. Den er der som ramme rundt hverdagsliv og som arena for ulike typer bruk og naturopplevelse. Men selv om tilknytningen vår til natur er viktig, og natur kan ses på som et viktig symbol og en sentral kulturell kategori (Gullestad 1991; Nedrelid 1993; Witoszek 1998; Tordsson 2002), er ikke den hverdagslige naturbruk og betydningen av denne viet særlig oppmerksomhet i forskning, med unntak av noen sentrale arbeider som Pedersen (1999). Mens mye forskning dokumenterer positive effekter av naturopphold som nedstressing, bedring av humør, økt konsentrasjon m.m. (Kaplan og Kaplan 1989; Hartig et al. 1991; Kaplan 1995; Herzog m.fl. 1997), vil vi i denne artikkelen rette oppmerksomheten mot menneskers *tidsforståelse* i naturopplevelsen og den hverdagslige konteksten rundt dette. Artikkelen bygger på en kvalitativ studie fra Brumunddal som viser at en annerledes tidsopplevelse er viktig for å oppnå effekter som avkopling og nedstressing. Dette kan ha sammenheng med opplevelsen av *fri tid* som naturopplevelsen kan gi, i tråd med Lefebvres' (1971) begreper om et moderne hverdagsliv der stadig mer av fritiden også er preget av *bundet tid* i form av tidsavgrensede aktiviteter og gjøremål. Artikkelen har et fokus på positive opplevelser av tid ute i natur, uten at det bør utelukke en bevissthet også rundt negative følelser som det å oppleve ro og stillhet i natur som beklemmende og skremmende (se Skår in prep.).

Forskningssamtalene viser at tidsopplevelsen ute er tett sammenvevd med opplevelsen av natur, og at denne helhetsopplevelsen er dynamisk, foranderlig og ikke minst situasjonsbestemt. Disse erfaringene er i samsvar med Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) sin kroppsfenomenologi og Henri Bergson (1859-1941) sin teori om tiden som varighet knyttet til den intuitive erfaring. Hovedspørsmål i artikkelen er: Hvordan setter hverdagslivet rammer rundt opplevelse av tid i naturen? Hvordan har dette endret seg de siste femti år, og hvordan relaterer det seg til ulike livsfaser?

Bruk og opplevelse av natur som et fritidsfenomen har utviklet seg i takt med et økende skille mellom arbeid og fritid, et skille som har muliggjort tid og rom for avkopling fra lønnsarbeid. Men samtidig som levestandarden øker, får vi stadig dårligere tid fordi vi ønsker å fylle opp fritiden med stadig flere gjøremål (Gershuny 2000; Sullivan 2008), og velstandsutviklingen har gitt flere mulighet til å reise bort (Urry 2007). Flere studier beskriver hvordan det å reise bort på fritidsreiser også er å reise bort fra *tiden* slik den

oppleves i det hverdagslige (se bl.a. Grimstad Klepp 1995; Birkeland 2005). Mange forbinder nok også *friluftsliv* med det å reise bort og gjerne ut i mer urørt natur. Dette kan også leses ut av den offisielle definisjonen av friluftsliv: ”Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandring og naturopplevelse” (Stortingsmelding nr. 39 2000-2001: Friluftsliv. Ein veg til høgare livskvalitet). Men trenger vi å reise bort fra hverdagen for å oppnå effekten av avkopling ute i natur? Flere av samtalepartnerne i studien distanserer seg fra det de opplever som friluftsliv og få av dem går fottur i fjellet. Men gjennom å beskrive sitt hverdagsliv i ulike livsfaser, forteller de om hvordan naturen likevel har hatt og har betydning for dem, som ramme rundt hverdagsliv, arena for avstressing, sosialt samvær, leik og fysisk aktivitet. Studien viser dermed at naturen også i det hverdagslige kan tilby kontemplasjon, avkobling og løsrivelse fra hverdagens stress og mas. Flere beskriver også svært intense naturopplevelser uten å reise bort fra hverdagen og ut i naturen.

Studien utdyper spenningsforholdet som finnes mellom ulike tidsopplevelser i menneskers hverdagsliv, der naturopplevelsen bidrar til alternative måter å forholde seg til tid på enn klokketidsorientering. På denne måten vil artikkelen bidra til refleksjoner rundt naturens rolle i hverdagsliv og også i mer generelle drøftinger rundt fenomenet tid.

Naturens rolle i hverdagsliv

Artikkelen er del av en større kvalitativ case-studie fra Brumunddal: ”Natur i hverdagsliv” (Skår og Krogh 2009; Skår 2009; Skår in prep.). Den bygger på 26 forskningssamtaler med personer i alderen 18-72 år, hovedsakelig gjennomført ute på tur i naturområder i samtalepartnerens nærmiljø. Brumunddal er en liten by i Hedmark med nærmere 9000 innbyggere. Stedet har mange og ulike naturområder tett innpå bebyggelsen, noe som gjør det relevant å undersøke blant annet hvilke andre faktorer enn arealbegrensninger det er som gjør at naturen i nærmiljøet eventuelt *ikke* tas i bruk. I tillegg til fortsatt å være en landbrukskommune har Brumunddal lenge hatt en betydelig industriproduksjon basert på foredling av jord- og skogbruksprodukter. Dette gjør at befolkningen i Brumunddal er variert med hensyn til yrkestilhørighet og dermed også sosial tilhørighet. Dette er et viktig element for å kunne tilstrebe en case som tematisk representerer et slags ”hverdagsekstrakt” av befolkningen.

Utvalget representerer begge kjønn likt fordelt, det representerer ulikt omfang av bruk og ulike måter å bruke naturen i nærmiljøet på. Det var åpenbart at det å samtale *ute* i naturen virket avslappende og åpnende for dialog og refleksjon, noe som er utdypet i Skår (2009). Utgangspunkt for forskningssamtalene var personenes beskrivelser av minner om bruk av naturen gjennom ulike livsfaser. Flere samtalepartnere brakte temaet tid som element i naturopplevelsen uoppfordret inn i samtalen. Dette inspirerte til å bringe temaet fram i senere forskningssamtaler, hvis samtalepartnerne selv ikke gjorde det. Mangel på tid er ellers en vanlig (svar)kategori som begrunner redusert eller manglende deltakelse i friluftsliv i kvantitative spørreundersøkelser (Hörnsten og Fredman 2000; Odden 2008).

Samdahl (2005) påpeker at det er få studier som utdyper hva denne svarkategorien egentlig innebærer. Metoder som bringer inn kunnskap om folks hverdagsliv i en helhetlig kontekst er viktig for å gjøre denne kategorien anvendbar.

De eldste samtalepartnerne i studien forteller om sin bruk av natur tilbake til ca. 1945. I de nærmeste tiårene etter den 2. verdenskrig ble naturen i det hverdagslige brukt gjennom selvsagte gjøremål som transport, i ulike typer arbeid, idrett, sosialt samvær, matauk, avkopling fra arbeid og ikke minst gjennom barns uteleik. Naturen var en selvfølgelig arena for alle disse gjøremålene, og mange informanter uttrykker at ”da bare *var* vi ute i naturen, da”. Et hovedinntrykk er at tiårene etter 2. verdenskrig var preget av at mange var mye ute, både sommer og vinter. Den gang foregikk mye mer av trening og fysisk aktivitet utendørs i nærmiljøet, og aktivitetene var tilpasset årstidene mer enn tilgjengelig tid i innendørs haller. De fleste kunne ikke bare sette seg i bilen, men måtte ta beina, sykkelen eller sparken til hjelp. Færre reiste bort på ferie, i stedet var utflukter i nærmiljønaturen vanlig. Nabounger i ulik alder og av begge kjønn lekte sammen, og nærmiljønaturen var en viktig uformell sosial møteplass for barn og unge. Gjennom å være mye ute *måtte* folk forholde seg til naturen, dens utforming og rytmer.

Bruken av nærmiljønaturen i Brumunddal i dag preges i større grad enn før av mer spontan bruk. Typiske aktiviteter er å gå seg en tur, luften hunden, være med skolen på tur, gå til byen i stedet for å kjøre bil eller ta seg en tur til Mjøsa for å bade. Ut fra begrunnelser om tidspress har det blitt mindre vanlig å gå fra et sted til et annet, i stedet kjører de fleste bil. Pliktene utendørs gjennom matauk, vedhogst etc. er færre, og barns egenstyrte uteleik dominerer ikke lenger deres fritid. Det som tidligere var selvsagt væren i nærmiljønatur fordi felles aktiviteter, ulike plikter og gjøremål fant sted der, henger nå sammen med valg av identiteter og praksiser der bruk av nærmiljønatur *eventuelt* inngår.

Tiårene etter andre verdenskrig og fram til i dag har vært preget av flere endringsprosesser som gjør seg gjeldende i hverdagsliv. En sentral forandring er at fritiden i økende grad har blitt preget av vareforbruk, teknologifisering og deltakelse i organiserte aktiviteter (Giddens 1996; Slagstad 1998; Frønes og Brustad 2000). Fritiden tar i prinsippet preg av et utall valgmuligheter både innenfor og utenfor hjemmet, og har blitt en arena for individuell selvrealisering som på mange måter er like viktig som arbeidslivet, og som i like stor grad som arbeidstiden er styrt av klokke og kalender (Øian 2004, 2006). Den tidsstrukturerte organiseringen av familielivet er blitt mer komplisert og utfordrende, noe som ikke minst fører til at spesielt småbarnsforeldre lever under en konstant følelse av mangel på tid (Hochschild 1997; Ellingsæter og Leira 2004). Flere sentrale samtidsteoretikere fokuserer på hvordan individene i dag tvinges til å foreta valg om livsstil blant mange forskjellige muligheter (Beck m.fl. 1994; Giddens 1996; Bauman 2006). Ut fra dette perspektivet kan dagens bruk av nærmiljønatur forstås som resultat av aktive valg i en mer eller mindre bevisst og refleksiv prosess. Post- og senmoderne tenkning kan kritiseres for å fokusere for mye på menings- og symbolnivå, mens den tar

for lite hensyn til hva mennesker faktisk gjør og hvordan sosiale relasjoner er organisert (Aakvaag 2008:343). Ved å ta utgangspunkt i personers hverdagslige erfaringer synliggjøres i denne studien den spenningen som oppstår mellom en hverdagslivsbruk av natur som er strukturert og presset i tidsrammer, og den mer spontane naturbruk som skjer i lommer mellom planlagte aktiviteter.

Tid som varighet og forbundethet til verden

Tid har vært et viktig tema i filosofien siden antikken, og har fått mye oppmerksomhet i ulike samfunnsvitenskapelige disipliner de siste tiår (se bl.a. Adam 1990, 2003; Gell 1992; Berg Eriksen 1999; Hylland Eriksen 2001 og Johansen 2002), og Hylland Eriksens bok *Øyeblikkets tyranni* ble en bestselger. Det hevdes likevel at temaet med fordel kan utdypes, nyanseres og benyttes ennå mer i samfunns- og kulturanalyse (Postill 2002; Linstead and Mullarkey 2003). Henri Bergson sin tenkning om en *konkret, kontinuerlig og erfaringsbasert tid* som avviker fra den lineære, abstrakte og målbare klokketiden har bidratt til stor interesse. Hans verk *Tiden og den frie vilje* (1889/1998) er utgitt i mer enn 150 opplag i Frankrike. Flere argumenterer for hans potensial også i dag, blant annet fordi han åpner for en kreativ, helhetlig og dynamisk tilnæringsmåte i tråd med endringer i samfunn og vitenskap (se bl.a. Deleuze 1991; Linstead and Mullarkey 2003; Guerlac 2006). I norsk sammenheng har Bergson blitt presentert og benyttet spesielt av Hans Kolstad og Asbjørn Aarnes (se bl.a. Kolstad 2001). Vi finner Bergson relevant fordi han gjennom sitt utgangspunkt i et erfaringsbasert tidsbegrep retter oppmerksomheten mot et viktig kjennetegn i den komplekse relasjonen mellom menneske og natur, nemlig dynamikk og bevegelighet.

Bergson er kritisert for å gi menneskets tilknytning til *rommet* for liten plass i sin tenkning, et element som den samtidige Bachelard (1884-1962) var spesielt opptatt av. Men Bergson og Merleau-Ponty var felles i sin tenkning om tid, rom og verden som noe som *leves* gjennom en helhetlig kropp (Game 1995). Dette er i tråd med en fenomenologisk betraktningssmåte som relaterer landskapsopplevelse og stedsidentitet til menneskers væren i landskapet (Casey 1993, Ingold 2000, Abram 2005), i tråd med Heideggers (1971) begrep om *dwelling* som sted. For å illustrere menneskets forhold til rommet trekker Heidegger et skille mellom ”bolig” som et sted hvor du føler deg hjemme både fysisk og åndelig, mens ”å bo” mer forstås som å ta ly eller okkupere en bolig. Stedet eller boligen er for Heidegger mer ontologisk enn romlig, det reflekterer vår måte å være-i-verden på. Heidegger beskriver jorden og naturen som opplevelse av liv og mangfold, det er ikke bare vitenskapelig kunnskap om det biologiske mangfoldet. Det er våre erfaringer, og disse er ikke endelige, men begynnelse og avslutninger, altså endringer. Her er vi inne på den fenomenologiske forståelsen av sted som et aspekt av tid, fordi menneskets væren ikke kan tenkes ut fra det gitte nærvær, men må forstås i forhold til en fortid og framtid, altså som en temporal karakter (Nicolaisen 2002). Forholdet mellom mennesket og rommet ligger i selve *forbindelsen* til stedet, som vi bebor og skaper gjennom våre kropper (Heidegger 1971). Vårt fokus i denne artikkelen ligger i nettopp dette møtet mellom menneske og sted,

en forbindelse som er av intuitiv karakter og utdypes gjennom Merleau-Ponty's kroppsfenomenologi.

Henri Lefebvre's (1991) tenkning om sted som et *sosialt produkt* bør med fordel kunne ses i sammenheng med stedsfenomenologien. Han ser på den romlige separeringen og organiseringen av bolig, arbeid, industri og handelsområder som sentrale elementer i den moderne byen og i utviklingen av det moderne hverdagslivet. Denne separeringen av rommet knytter Lefebvres (1971) til det moderne hverdagslivets inndeling i kontraktsfestet tid, fri tid og tvungen tid. Han uttrykker sin bekymring for at den tvungne tiden dominerer hverdagslivet mer og mer og gjør det kontrollert og fremmedgjørende. Den frie tiden mener han fungerer som en motkraft til den tvungne tiden, noe vi ser på som et egnet perspektiv for å belyse nærmiljønaturens potensial som arena for avkopling fra tvungen tid gjennom opplevelse av konkret tid knyttet til naturens egne rytmer.

Selv om hverdagsliv i dag er preget av tvungen tid i Lefebvres' terminologi, har vi allikevel alle kjent på at tiden oppleves forskjellig i ulike situasjoner. En klokke time kan oppleves som en uendelighet av tid eller den kan forsvinne som dugg for solen. Dette viser at det er ikke klokka i seg selv som styrer tiden, klokketiden representerer kun et forsøk på å måle noe annet, noe vi kjenner er der og som kan beskrives som vår forbundethet til verden. Vi må derfor kunne skille mellom begreper om tid på den ene siden og tid som erfaring på den andre siden. I følge Bergson (1998) er mennesket og alle levende organismer innvevd i en varig og bevegelig tid, *varigheten* eller *durée*. Klokketiden kan innramme og definere hendelser og aktiviteter i atskilte, målbare og påfølgende tidsperioder. Innenfor, mellom og gjennom periodene beveger verden og menneskene seg samtidig og vedvarende. Menneskene er vedvarende i verden og forbinder seg til verden i varigheten. Denne forbundetheten er et udiskutabelt kjennetegn ved menneskelig væren, og kan i følge Bergson bare gripes intuitivt, ikke gjennom utenforstående tankemessige overveielser. Forbundetheten med varigheten er overgripende og overordnet klokketidens inndelinger.

Mennesket er i verden gjennom sin kropp. Som fysiske vesener er mennesket forbundet med den fysiske verden, med naturen. Kroppsfenomenologen Merleau-Ponty (1945/1994) presiserer hvordan mennesket som kroppslig subjekt oppfatter verden, og natur, gjennom sine sanseinntrykk og kroppslige ferdigheter. I følge Merleau-Ponty skaper mennesket mening i og gjennom det kroppslige møte med verden. Samtidig understreker han at sanseoppfatningen er historisk, kulturell og sosial. Tidligere erfaringer innleires i den levde kroppens sanseapparat og ferdigheter. I likhet med Bergson understreker Merleau-Ponty at denne innleirete oppfatningen av verden er umiddelbar og intuitiv og skjer forut for tankemessige overveielser. Kroppslig omgang med natur preger ens oppfatning av den og også ens kroppslige ferdigheter. Resultatet kan være at mennesket, gjennom opphold i natur, opplever å komme nærmere naturens egen tid og rytme.

Fra plikt til lyst – eller var vi like travle før?

Samtalepartnerne forteller om hverdagsliv og hverdagsfriluftsliv belyser både endring gjennom livsløp og over generasjoner. Vi vil begynne med noen sitater som illustrerer sentrale elementer i den historiske utviklingen, for så å presentere sitater som i større grad viser en utvikling over livsløp. Men forskningssamtalene viser også hvordan tidsopplevelsen i den hverdagslige naturerfaringen er situasjonsbetinget. Til slutt vil vi presentere sitater som viser hvordan opplevelsen av en konkret tid ute i naturen er knyttet til naturens egne rytmer.

Flere av informantene fra 50 år og oppover, spesielt flere kvinner, beskriver opplevelsen av *plikt* når de beskriver hverdagslivet i familien noen tiår tilbake. Dette sitatet forteller om hyttelivet på 1970-tallet:

Kvinne, 60 år: ... når vi var på hytteturer med mor og far så var det litt stressende etter hvert. Jeg har aldri sagt noe om det, men det var liksom sånn det skulle være at vi kom etter oppå der. For dem reiste jo lørdagen før palmesøndag, og jeg jobba jo disse tre dagene, bestandig. Så kunne det være skittdårlig vær, vet du, det snødde og blæs, jeg kunne ha lyst til å ligge litt. Men da var det frokostbord klokka ni (ler litt). (...) Og middagen. Den var og veldig viktig. Og var du sulten eller ikke når klokka var sju, da skulle alle ha! (...) ... Nei, ” Opp og ut, opp og spise, ut og gå på ski, uansett vær!”. Det var far sitt motto.

Sitatet viser at forutsetningene var til stede for opplevelse av fri tid og avkopling. Men datidens normer om å ha ting på stell i hus og hjem, i tillegg til forventninger om søndagstur og skigåing, innvirket på det som skulle vært avkobling fra hverdagen. Kvinnen under sammenligner normer for tidsbruk hos sine foreldre med sin egen familie i dag:

Kvinne, 43: ... Men som faren min har snakka på, dem tok på seg skia utafør døra og gikk helt opp til Nybygda, og da han kom hjem var det stek til middag. Og sånn er det på en måte ikke lenger, for nå er jo mora ofte med på tur. Det er ikke så mye stek nå... vi har trappa ned på krav i forhold til måltider og sånn (...). Jeg synes det er litt plagsomt med mora og faren min... dem er mye mer sånn: ”nå skal vi spise klokka fem og nå har vi ikke spist på så lenge og...”, mens vi kan bli litt oversultne også lager vi noe fort også lager vi noe mer ordentlig etterpå. Fordi det vi driver med nå er hyggeligere enn å pakke sammen og begynne på hjemturen.

M: Er det en måte å demme opp for den travle hverdagen på?

Kvinne, 43: Ja, det er absolutt det. Vi vil ikke være bundet av tid, ja klokka som du sier, når det er helga og fri og ferie. For det er nok å passe på ellers. (...) vi kan gjøre det lettvinere. Og da frigjør vi litt tid på det,

føler vi, selv om jeg er veldig glad i å lage ordentlig mat og... gjøre det ordentlig (...) men jeg må gjøre det når jeg har lyst til det. (...) Når du vet at du bare har så og så lang tid, da blir det mer stress, det er hyggeligere når du vet at du kan gjøre som du vil. Hvis det er kjempefint vær, og du kan være ute helt til sola går ned. Eller når det er dårlig vær, at en bare går hjem. Men som det passer oss. Det føler jeg er befriende, at vi ikke må se på klokka, når det er vi selv som styrer åssen det skal være.

Som sitatet viser, er ikke lenger søndagssteika obligatorisk. Sen-moderniteten innbyr til muligheter for å velge avkobling i natur, og denne familien er seg bevisst sin egen innsats for at naturen skal gi dem nettopp det; mest mulig avkopling fra en hverdag de beskriver som aktivitetsstyrt og ”travel”. Men som det første sitatet illustrerer, var folk travle også før, og behovene for avkopling så absolutt til stede også da. Felles for begge generasjonene er at hverdagens ”travelhet” på ulike måter er relatert til normer og pliktfølelse i forhold til hva en skal bruke fritiden til. Dette er i tråd med Lefebvres (1971) begrep om tvungen tid som et dominerende element også utenom den kontraktsfestete tiden i arbeidsliv. Opplevelse av stillhet og ro i natur har i norsk sammenheng vært koplet til det enkle og også strabasjose liv i naturen (se bl.a. Gullestad 1989, Nedreliid 1993, Witoszek 1998). Fortellingen til Kvinne 43 antyder at normer om enkelhet nå kanskje erstattes av *lettvinthet*, for å demme opp for en hverdag og fritid preget av tvungen tid gjennom aktiviteter og gjøremål.

Bruk og opplevelse av natur gjennom livsløp

Mange av samtalepartnerne vektlegger småbarnsfasen når de beskriver bruk og opplevelse av natur i ulike livsfaser. Flertallet av samtalepartnerne synes småbarnsfasen er begrensende på egne ønsker om å være mer ute, mens enkelte forbinder bruk av natur i nærmiljø nettopp med egen barndom, egen småbarnsfase og barnebarn, fordi ”unger skal jo liksom være ute”. Mange kvinnelige informanter beskriver hvordan dobbeltarbeidet gjennom deltakelse i arbeidslivet og hovedansvar på hjemmebane preger spesielt småbarnsfasen, slik at nettopp denne fasen legger sterke begrensninger på bruk av natur.

Kvinne, 52: ... Og på den tida så hadde en ikke så lange permisjoner, tre måneder vet du, bare, så var det bare og begynne å jobbe igjen. (...) Da jeg fikk nummer to, så søkte jeg og fikk bytta stilling på avdelinga, så jeg fikk fast senvaktstilling, så vi skulle slippe å ha barnepike og barnehage og alt det der, så da møttes vi jamt ute i døra, i mange år... (...) Det var ei kjei tid. Fikk liksom ikke overskudd til noe. Det var unger og jobb og hus. (...) Ja vi var jo mye med unga, vi var jo med nedi elva og sånn, var nedi skogen og... men jeg hadde egentlig veldig dårlig tid, for jeg jobba såpass mye, så jeg skulle liksom ordne i huset og så lage middagen og så

skulle jeg på jobb om ettermiddagen.. (...) jeg var ikke hjemme før halv elleve tida om kvelden og da fikk jeg jo *ikke* lagt meg, og så var det opp igjen seks om morran, så jeg var jo dønn utslitt.

Kvinnen fra sitatet under beskriver rolige tider som hjemmeværende småbarnsmor i boligfeltet, men fikk travlere tider da hun begynte i jobb samtidig som hun beholdt hovedansvar for hus og barn:

Kvinne, 62: ... Altså, det var nok for slitsomt å komme seg ut. For da datt du rett og slett sammen, da klokka var halv ti – ti om kvelden. Da har du liksom ikke energi til å gå ut og nyte naturen, altså. Når du har drive på siden klokka seks om morran. ... Det kan jeg fortelle deg, at det har du ikke energi til. Så det ble det lite av i den tida.

M: Og det gjaldt helgene og?

Kvinne, 62: Ja. For da var det mange som skulle komme på besøk, ikke sant, og hvem var det som hadde jobben med å dirigere og akkedere?

Sitatene over er typiske for mange av de kvinnelige informantene, som har lagt turgåing og annet hverdagsfriluftsliv på hylla i småbarnsfasen, rett og slett fordi det er for stritt å komme seg ut. Normer for hva en skal bruke fritiden til spiller også inn: En kvinnelig informant og håndballspiller fortalte at hun på 1970-tallet kun jogga om kveldene etter at det ble mørkt, fordi det å løpe ikke var vel ansett å holde på med som småbarnsmor. Menn beskriver også småbarnsfasen som en travel fase. Men flere av mennene forteller at de også gjennom denne og andre travle perioder har klart å holde på aktiviteter som idrett, jakt, fritidsfiske, løpetrening m.m. Dette kan henge sammen med at typiske mannlige aktiviteter har vært målrettede aktiviteter som forutsetter planlegging og at en faktisk har satt av tid til det, som det å dra på jakt eller delta i Birken. Spaserturen, avkoplingsturen og den spontane treningsturen beskrives derimot som noe en gjør hvis en har tid og overskudd til det der og da. Likevel beskriver særlig kvinnene, i alle aldersgrupper, spaserturen som en svært viktig aktivitet for den hverdagslige trivselen. Uten å kunne gå i dybden på denne problematikken er det nærliggende å se resultatene fra Brumunddal i sammenheng med Pedersen (1999, 176) sin studie om friluftsliv i Alta, som bl.a. viser at nærmiljøet oppfattes som en forlengelse av familien og privatsfæren som et kvinnelig rom, mens utmarka i større grad oppfattes som et mannlige rom for menns aktiviteter.

En mer tradisjonell arbeidsdeling synes å prege mange av fortellingene fra Brumunddal fram til en yngre generasjon med småbarnsforeldre trådte fram fra 1990-tallet. Fra og med 1990-tallet kjenner også far på begrensningene småbarnsfasen setter for friheten til å gjøre mer egenstyrte aktiviteter utendørs:

... Nei akkurat når du reiser ut føler du jo at du har god tid å slappe av og være ute, men sånn som det har blitt nå, skal du ut på en ettermiddagstur eller noe slikt, du

har jo støtt klokka å gå etter, da, du vet jo når du må hjem igjen, klokke for å hente unger i barnehage og SFO, ha mat og så har du en time der du kan gjøre noe du har lyst til for deg sjøl. Også har du et oppsett på hva du skal gjøre med unger utover kvelden og, samboer som er litt på kurs og litt på trening og... så du får ikke noe frihet, synes jeg. Du blir jo veldig bundet en stund... (Mann, 42).

Småbarnsfasen synes å ha blitt en fase av livet som nødvendigvis er klokkestyrt, noe sitatet over illustrerer. Dette henger sammen med at ansvar for barn ofte kombineres med arbeid utenfor hjemmet, men også med økende deltakelse i organiserte aktiviteter for store og små. For eksempel deltar kvinner i økende grad i ulike idretts- og friluftslivsaktiviteter (se Odden 2008). Også mange barns hverdag er hektisk, organisert og voksenstyrt, og bidrar til at egenstyrt og spontan leik i nærmiljønaturen er mer begrenset (Skår og Krogh 2009). Flere av småbarnsforeldrene ser fram til å få mer tid til å være ute. Særlig mødre, men også fedre, forteller at ikke det ikke blir tid til å gå turer før ungene blir ungdommer.

... For da ungene begynte å bli litt større og sånn begynte (nabo og venninne) og jeg å gå turer, og da gikk vi ofte turer, altså. ... Så da ringte hun ofte på hos meg, og sa at nå skulle jeg ønske du ville bli med og gå en tur (Kvinne, 52).

Også for Kvinne, 62 har tidene forandret seg, som hennes opplevelse av nærmiljønaturen har endret seg:

Kvinne, 62: ... men *nå* går vi jo ut, og han sier ”skal vi ikke gå en runde, eller”? (...) Nå er det godt å komme ut, da er du kvitt alt det andre..nå har du ikke alt det andre på deg, alt som skal skje og alt du burde ha gjort og ikke har gjort... da kan vi bare sitte her... (...) Nå pr. i dag så har jeg tid, ikke sant. Om jeg kommer igjen klokka ett eller to så gjør det ikke noe.

M: Er det viktig?

Kvinne, 62: Ååhhh... det er deilig! Når du har levd et langt liv etter klokka og sekunder og i det hele tatt, i jobbsammenheng og ellers, da er det godt å få sleppe det. Det er så sjelden jeg har gjort det, så nå nyter jeg det...

Sitatene viser at det å verdsette ro ute i naturen ikke bare kjennetegner eldre informanter, men også hver enkelt aldersgruppe. Likevel, som naturen har sin egen rytme, styres også mennesket av sin egen utvikling over tid – livets rytme. Eldre samtalepartnere forteller at det å ha lagt travelhet bak seg gir muligheter for i større grad å nyte naturen.

Kvinne, 64: Da var nok det (naturen, tillegg) ganske likegyldig, trur jeg. For mannen satte i gang klokka i botn (...). Det var litt artig hvis vi flaug litt fortere, så du følte du var litt bedre i form.

- M: Så fuglekvitter og elvesus...
- Kvinne, 64: Ja itt no' av det, nei. Men nå kan jeg høre det. Jeg hører det *nå*, for nå går vi jo stort sett. Ja mannen kan ta seg en joggetur, men han er jo ikke så sprek lenger han heller da, og blir jo mer sliten av jobben, for han har jo hardt arbeid. (...)... Det er jo pent at det blir grønt og sånn. Men du ser det mye bedre nå, enn den gongen. Nå legg du mer merke til årstidene og... farger og alt, det gjør jeg.

Et hovedinntrykk er at samtalepartnerne gjennom livsløp og i forhold til natur etterstreber *ro*, at hverdagen skal falle på plass, at en skal ha større frihetsgrader til å gjøre det som en vet gjør en godt. Hverdagen for eldre er ikke lenger så dominert av arbeidsliv og deltakelse i aktiviteter, og kroppen selv setter begrensninger for fysisk aktivitet. Dette gjør at mange erfarer en ny type ro i kontakt med naturen der de bor. Som sitatet over illustrerer, kan dette åpne for andre naturopplevelser enn i tidligere livsfaser.

Situasjonsbetingede opplevelser av tid og natur

Samtalepartnernes fortellinger om hverdagsliv og hverdagsfriluftsliv viser relevansen av å skille mellom klokketid som en begrepsmessig organisering av tid på den ene siden og tid som erfaring på den andre siden. Kvinne 36 beskriver under hvordan småbarnsfasen gir rom for *ulike* opplevelser av tid ute i nærmiljønaturen.

- Kvinne, 36 år: ... Det blir mye klokka på ettermiddagen. Kveldsmat og nå må vi snart innatt. Mer stress over det. Men er det i helga og det er fint vær, ja, så er vi ute hele dagen, da. (...). For om du tar en ettermiddagstur, og når du har en treåring, så må du innatt på et visst tidspunkt, ikke sant, så de kommer seg i seng. Så det er liksom stresset over det når du tar en ettermiddagstur, det er klart, når du har ei helg så bruker du så mange timer du bruker, for da kommer du deg ut før på dagen, ikke sant. Da har du ikke klokka å gå etter.

M (intervjuer): (...) ... Ja, hvordan går tida når du er ute?

- Kvinne, 36 år: Tja, plutselig er det sånn at klokka går fort, men så er det sånn at "har vi ikke vært ute lenger?" Men det er ettersom mål og mening med turen. Hvis du går bare for å se hvor det ender... om du har unga med deg eller ikke. Det er forskjell på tida du synes du bruker da... (...).

M: Hva er forskjellen? Når du har med barna eller ikke?

- Kvinne, 36 år: Når du går alene er du jo mer avhengig av klokka, selv om jeg vet jeg har en time eller to så tenker jeg at "nei nå burde jeg vel snu, jeg har jo vært borte lenge nå..." Hvis jeg har med unga er jeg kanskje mer friere, for da er vi jo liksom alle. (...) ...det er jo en litt stressa hverdag og det går litt i hyrten og styrten... så når du har fri eller ferie så vil du jo verne om familien og bruke tida på dem.

I tråd med Bergson's begrep om varigheten som bevegelig gjennom den intuitive erfaring, er denne kvinnens opplevelse av tid i nærmiljønaturen *situasjonsbetinget*, den oppleves forskjellig i hverdag og helg, med barn eller uten barn, alene eller sammen med noen. Men klokkeid og konkret tid basert på erfaring trenger ikke være motstridende forståelser eller atskilte ytterpunkter i en naturopplevelse. Innen en definert tidsramme kan den konkrete tidserfaring forløses. Fra flere sammenhenger vet vi at klokkeida har stor betydning som et element i naturopplevelsen, for eksempel gjennom bruk av skritt-tellere eller i idrettskonkurranser ute i naturen. Mange som har vært innom en DNT-hytte har også opplevd hvor fokuserte turgåere er på å måle turen i klokkeid, og gjerne sammenligne med oppsatt tid i Turistforeningen sitt rutenett. Flere av samtalepartnerne beskriver også hvordan den klokkestyrte tiden tas med inn i naturopplevelsen på en positiv måte.

For å komme naturens egen tid i møte beskriver flere av samtalepartnerne ulike strategier for at ikke klokkeiden skal dominere også når de er ute i naturen. Flere synes stunden *etter* å ha vært ute på tur er viktig for å beholde følelsen av å slappe av. De forteller at de bevisst har unngått å lage tidsstyrte avtaler etter skogsturer, for å slippe at turen blir så styrt av klokka, og for å la den rolige følelsen fra turen henge igjen. Mann, 49 beskriver hvordan det å være på tur ikke bør kombineres med tidspress. Det har han nok av ellers, i jobben.

Mann, 49: ...vi er egentlig veldig stressa og oppjaga i hverdagen. For jeg har hatt en hverdag som har gått etter klokka. På minuttet hele tida, i mange år nå, du skal være der da og da, du må, vinteren og dårlig føre, det er bare å kjøre som en tulling (...), det er veldig slitsomt. Men slik er nå dette drosjeyrket. Det er sikkert mange yrker som er på samme måten.

M: Det å gå seg en tur, må det passes inn i tidsskjemaet det også?

Mann, 49: Nei, nei. Da reiser jeg når det passer *meg*. Kan du si. Og så kommer jeg igjen når jeg kommer igjen. Og finner du noe som du ser på da, som du blir sittende å se på og studere på eller et eller anna, så kan du gjøre det, da. Til du synes du har sett nok på det. Nei, så da har jeg... de gangene som jeg er ute sånn, da er klokka igjen hjemme.

De siste sitatene forteller om en klar bevissthet rundt opplevelse av tid ute i naturen. Denne bevisstheten hjelper personene til å finne strategier for å oppnå en forsterket følelse av avkopling ute i naturen, selv om oppholdet ute finner sted i en hverdagslig kontekst uten å reise bort fra det hverdagslige. Avkoplingsaspektet i naturopphold kan belyses gjennom teorier om "restorative effects" nevnt innledningsvis (Kaplan 1989, Herzog m.fl. 1997 m.fl.). Denne tilnærmingen beskriver bl.a. to ulike typer oppmerksomhet: rettet oppmerksomhet og uanstrengt oppmerksomhet. Rettet oppmerksomhet betegnes som en

begrenset menneskelig ressurs som synes å være overforbrukt og utvannet i det moderne og urbane samfunn. Naturområder vil i følge disse teoriene utløse uanstrengt oppmerksomhet i tillegg til estetisk nytelse, noe som muliggjør best mulig restituerende effekter som gjenvinning av rettet oppmerksomhet og evne til refleksjon. Muligens åpner dette for en antakelse om at for stort overforbruk av rettet oppmerksomhet gjennom aktiviteter og klokkestyrte gjøremål begrenser naturens restaurerende funksjon. Dette er det vanskelig å generalisere noe om, fordi opplevelsen av natur og tid er knyttet til spesifikke livsbetingelser. Samtidig er det ikke tvil om at denne type teorier begrunner hvorfor den hverdagslige naturopplevelsen oppleves som avkopling fra hverdagslivet ellers, og at opplevelsen av fri tid er et viktig element i dette.

Fortellingene indikerer at bevisstheten rundt naturens avkoplende effekt henger sammen med personenes erfaringer i dette. Hvis en aldri har ”følt skogens ro” vil en kunne føle vel så mye avkopling gjennom innendørs aktiviteter. Fortellingene viser også at følelsen av ro og avkopling ute i naturen *kan* være til stede selv om klokketiden er et ganske dominerende element. Fortellingene illustrerer hvordan en i noen aktiviteter, situasjoner og faser av livet må og kanskje *vil* være mer bundet av klokketiden også når en er ute i natur. Muligens er følelsen av ro og avkopling en parallell til tilstanden ”travel”, i den forstand at det ikke er en endelig størrelse, men en tilstand man på sett og vis konstruerer i relasjon til egne erfaringer, personlighet, normer og situasjon som danner rammen rundt den enkelte erfaring av tid og natur.

Naturens egen rytme

Samtidig som naturopplevelsen er situasjonsbetinget, ser vi at naturen også bringer noe bestandig med seg. I et fenomenologisk perspektiv kan en si at et av naturens sterkeste vesenstrekk er at den har sin egen, konkrete tid, sin egen rytme. Denne kommer oss i møte, og gjør at vi opplever naturen med basis i dette. Kvinnen under er av de som følger naturen og dens endringsprosesser, også emosjonelt.

- M: Ja, så du er glad i høsten, sier du?
Kvinne, 56: Ja, jeg har støtt vøri ei slik.. høstjente, jeg.
M: ... Hva er forskjellen?
Kvinne, 56: Det er noe med lyset. Det er et spesielt lys om høsten, også går det litt saktere, liksom (ler litt).
M: Ja?
Kvinne, 56: Ja, det er noe som ligg i høsten..alt går litt saktere. Det er ikke så veldig eksplosivt. Da roer alt seg, slik følelse har jeg, da.
M: Og da føler du at det går saktere, også?
Kvinne, 56: Ja... det er behagelig! Jeg føler det behagelig.
M: Ja?

- Kvinne, 56: Ofte før... kanskje ikke så mye nå... men før syntes jeg liksom at våren var veldig sånn eksplosiv, jeg greide liksom ikke følge med på det som skjedde. Jeg følte at jeg kom litt på etterskudd, at det ble kasta over meg, det som skjedde.
- M: Ja, så du får en litt sånn tilbakelent følelse selv, når høsten kommer?
- Kvinne, 56: Ja, en slik ekstra ro. Og så er det et sånt fint lys, og fine farger. Jeg er nok opptatt av synsinntrykk og slikt. Da synes jeg det er fint med høstfarger. Klart det er pent om våren og... men det er dette med farger, trur jeg, som gjør inntrykk. Lyset.

Sansningen av naturens egenskaper kan også arte seg som utløsning av dialoger mellom naturen selv og bevissthetens bearbeiding av impulser, gitt gjennom den intuitive erfaring: ”Det er avslappende og rolig og stille, og når det er stille kan du samle litt tanker”. ...Dette sitatet og de følgende er hentet fra en samtale med en ung mjøsfisker. Mjøsfisket foregår nattestid om våren, når isen har gått på Mjøsa. Det dorges med sluk etter båt. Hans opplevelse av tid er knyttet til noe konkret, til fysiske skiftninger i naturen eller konkrete oppgaver i fisket. Det å ha ro – og stillhet - innbyr til å ta i bruk sansene.

(...) ...du står der og skuer og ser at det blir lysere og lysere og så... jeg ser når sola begynner å nærme seg så det skinner på antenna (TV-masta i Brumunddal), da er det morran, liksom. Så du får egentlig med deg alt fra lyst og skumt og mørkt og grålysning og dagslys (Mann, 24).

(...) De timene i lysninga, de er lange. Men det er da det pleier å skje, litt sånn i grålysninga, det er da det er der. (...) ... når jeg får fisk, da tenker du ikke over... tida går veldig fort da. Så er du ferdig og har tatt opp, fått gjort det du skal, fått løsna fisken og målt den og alt mulig sånn, ikke sant, fått sjekka ut alt og fått satt ut att, da går det fort en time. Da... Oj, alt nå! (Mann, 24)

En annen mann, som er født i 1950, har de siste årene vært opptatt av krefter som påvirker vår sinnsro, men som likevel er en del av naturen. Han er svært bevisst hvordan naturen virker inn på sinnsstemninger, og spesielt hvordan det å oppsøke spesielle steder i nærmiljøet gir han mulighet til ”å falle på plass”.

Jeg bruker naturen mye i mine meditasjoner, og... jeg må si det, at mine største åpenbaringer eller hva jeg skal kalle det, har jeg hatt ute i naturen. Jeg har en opplevelse som er helt enorm, ute. ... Så jeg bruker naturen mye på den måten. Går turer i stillhet, uten noe mål og mening. Bare for å være der, bare for å være til stede i naturen. Oppleve, stoppe den negative tankeflyten som ofte er oppe i den øverste etasjen, og høre på naturen (Mann, 56).

Sitatene over er eksempler på hvordan personer forbinder seg til naturens egne rytmer og vesensinnhold og hvordan dette virker tilbake på personen og opplevelsen i en gjensidig dialog. Natur og tidsopplevelsen som en enhet *beveger* seg, både gjennom naturens egen bevegelighet og gjennom endringer i den historiske, kulturelle og sosiale kontekst som omgir opplevelse av tid og natur. Vi vil utdype dette under.

Bevegelighet knyttet til situasjon

Nærmiljønaturen innbyr som vi har sett til forskjellige opplevelser av tid, og Kvinne 36 forteller om hvordan de ulike tidsopplevelsene er situasjonsbetingete. Hvorvidt barna er med eller ikke, om det er hverdag eller helg, om tidsskjemaet er stramt eller åpent rundt turen ute, alt sammen har innflytelse på hvordan tiden og naturen oppleves. Som flere av sitatene viser, er bevegeligheten i tidsopplevelsen sosialt og kulturelt situert. Tidligere erfaringer i natur, normer i friluftsliv og familieliv og relasjoner til andre mennesker er relevante faktorer for at tiden og naturen oppleves ulikt.

Den lineære klokketiden representerer ikke denne bevegeligheten i opplevelse av tid som karakteriserer relasjonen mellom menneske og natur. Derimot er den en statisk betraktningssmåte av verden. Klokketiden framstår og anvendes som målbar, avgrenset og kvantifiserbar. Den er abstrakt og løsrevet fra naturens sykluser, hverdagslige arbeidsoppgaver og rutiner. Bergson (1998) stiller spørsmål ved relevansen av å si at en følelse, fornemmelse eller en anstrengelse er mer intens enn en annen, og dermed større og målbar. Hans begrep *durée* (varighet) – beskriver både egenskapene kontinuitet, bevegelighet og minner. Varigheten tar opp i seg og bevarer alle nye inntrykk, samtidig som den gir retning for endring. For Bergson var varighet vesensforskjellig fra det som klokkeskiven angir. Mens klokkeskiven gjengir en mangfoldighet av samtidig gitte tidsdeler, beskriver han varighet som en kontinuerlig, fremadskridende bevegelse, som den vi har i det indre av oss selv. Måten tid oppleves på og måten informantene snakker om dette på er også en del av en kulturell kontekst og normer for dette (se bl.a. Johansen 2001). Samtidig som ”travelhet” på ulike måter kan synes å ha vært en norm i flere generasjoner, har opplevelsen av naturens stillhet og ro vært et sterkt ideal i norsk friluftsliv og kulturarv (Gullestad 1991). Verdikonflikter kommer til uttrykk når nye generasjoner utfordrer gamle normer i utviklingen av nye former for friluftsliv. I flere nyere aktiviteter er ikke det ”å legge bort klokka” nødvendigvis en norm, men opplevelsen av avkopling fra hverdag kan like fullt være til stede (se også Vorkinn m.fl. 2000, Skår m.fl. 2008).

Gjennom erindringen bevarer vi i følge Bergson minner fra fortiden som bidrar inn i nye opplevelser. Et gjennomgående trekk i samtalene er hvordan opplevelsene av natur bygger på tidligere erfaringer og hvordan opplevelsene endres over tid, i takt med kulturell og historisk situasjon og normer for opplevelse av tid og natur. Mange av samtalepartnerne, i alle aldre, er opptatt av at opphold i naturen gir dem *ro*. For travle småbarnsforeldre kan denne følelsen av ro ute arte seg som små lommer i en hverdag som ellers er preget av

travelhet og mange ulike gjøremål. Senere i livet kan det virke som om følelsen av ro ute i naturen mer henger sammen med livet ellers, både fordi kroppen i seg selv forventer en ro, men også fordi hverdagen generelt ikke krever så mye som før. Flere av sitatene illustrerer at senere livsfaser åpner for andre naturopplevelser enn tidligere, fordi roen gir mulighet til å sanse og erfare naturen på en annen måte enn før.

Bevegelighet knyttet til den intuitive erfaring

Bevegeligheten i opplevelse av tid og natur henger ikke bare sammen med rammebetingelser og ytre faktorer, men den også relatert til den intuitive erfaring der og da, gitt i øyeblikkets møte mellom menneske og natur. Mjøs fiskerens opplevelse av endringer i lyset gjennom natten beskriver hvordan tids- og naturopplevelsen i nærmiljønaturen er nært knyttet sammen med sansningen, med kroppens møte med naturens tid og naturens uttrykk.

Kroppsfenomenologen Merleau-Ponty presiserer hvordan det kroppslige subjekt oppfatter verden, og natur, gjennom sine sanseinntrykk og kroppslige ferdigheter. For det første understreker Merleau-Ponty (1994) at sanseoppfatningen er historisk, kulturell og sosial. På denne måten plasserer han menneskets væren-i-verden som *intuisjon*, men likevel som sosialt og fysisk situert. Betydningen av det som oppfattes framtrer alltid på bakgrunn av de tidligere erfaringer som det oppfattende subjektet har gjort i verden (Bengtsson 1988:72). For det andre påpeker Merleau-Ponty at mennesket skaper mening gjennom det kroppslige subjekts møte med verden. Kroppsliggjøring (*embodiment*) – eller en kroppslig væren-i-verden - ses på som en eksistensiell betingelse der kroppen er den subjektive kilden eller utgjør det intersubjektive grunnlaget for erfaring av omgivelsene (Csordas 1999:143). På tilsvarende vis som for sanseoppfatningene, danner de kroppslige, levde erfaringene grunnlag for sosial og kulturell fortolkning gjennom kroppslig og sosiale erindring (Connerton 1989).

Nøkkelen for å komme i inngrep med menneskets forbundethet til verden, og natur, er altså den intuitive erfaring. Merleau-Ponty (1994) er opptatt av betydningen av det umiddelbare møtet mellom det kroppslige subjekt og verden forut for bevisste overveielser og refleksjoner og fremmer påstanden om at ”jeg kan” nødvendigvis må komme før ”jeg tenker at”. Oppdagelsen av speilnevronene i hjernen styrker denne antakelsen (Bråten 2008; Rizzolatti og Arbib 1998). Speilnevronene gir mennesket redskap til å oppfatte og handle i ett før kognitiv refleksjon er mulig. Den oppfattende kroppen handler umiddelbart i møte med situasjonen. Over tid utvikles en intuitiv ekspertise i vante handlingssituasjoner, der kroppens erfaringer og refleksjoner om erfaringene samspiller og nedfelles i presise, kroppsligjorte handlingsrepertoarer (Dreyfus og Dreyfus 1999). Mjøs fiskeren opplever at tiden står stille mens han fanger fisk, tar den av, måler den og setter den ut igjen, og ”tenker ikke over det”.

Å forbinde seg med naturens egen rytme

I likhet med Bergson innebærer Merleau Ponty's fenomenologiske perspektiv en vektlegging av menneskets nødvendige forbundethet med natur. Begge bygger sine teorier på et erfaringsbasert perspektiv der intuitive erfaringer avleires kroppslig lag på lag og bringes inn i nye opplevelser og erfaringer i relasjonen mellom mennesket og verden (Game 1995). Som kropper i verden er vi natur og likeledes del av varigheten. Begge erstatter den tradisjonelle kartesianske forestillingen om mennesket som atskilt fra natur med et fokus på relasjon, dialog og samspill i selve møtet mellom mennesket og den ytre natur. Bergson hjelper oss til å komme på innsiden av dette samspillet ved å undersøke fenomenet i dets levende forløp, gjennom varigheten og tidens synsvinkel (Kolstad 2001:173).

Inspirert av Bergson kan vi si at naturen uttrykker varighet i seg selv i sin væren og sine økologiske prosesser. For mennesket ligger det både en utfordring og et potensial i det å tre ut av sin intellektuelle betraktning og refleksjon og forbinde seg med naturens varighet – i seg selv og i naturen. Den kroppsliggjorte og situasjonelle intuitive ekspertise er en innfallsport til å forbinde seg med naturens varighet i den intuitive erfaring. Dette kan skje i de ulike sansekvalitetene og kroppslige ferdighetene som gjøres mulig i det bevegelige møtet med naturen. Gjennom å bevege seg i naturen der de bor finner samtalepartnerne en verdi i å erfare naturens rytme. På den måten leder de oppmerksomheten mot sider ved tid som erfaring som går på tvers av de kvantifiserende egenskapene ved klokketiden. To av samtalepartnerne beskriver høsten som "sin tid". Gjennom livet har de erfart årstidenes skiftninger og opparbeidet seg en bevissthet om tilknytningen mellom naturens tid og sin egen person, der høstens karakter av ro er forløsende for deres egen følelse av ro.

I utdragene fra forsknings samtalene kommer det fram hvordan en intuitiv kroppslig erfaring av naturens tid utgjør et sentralt element i hverdagsfriluftslivet. Den levde og levende kroppens møte med varigheten i naturen åpner for en kobling mellom Merleau-Pontys kropps fenomenologi og Bergsons tidsfilosofi. Den intuitive erfaring er det sentrale koblingspunkt mellom teoriene.

Opplevelse av tid og natur i hverdagsliv - noen oppsummerende betraktninger

Den abstrakte klokketiden og dens sterke påvirkning på vår hverdag, vår tenkemåte og vår mentalitet, påvirker vår måte å oppleve naturen der vi bor. Gjennom et mekanistisk natursyn framstår naturen gjennom våre handlinger, som et redskap for oss. På den annen side har naturen sin egen stemme og rytme, som beveger og forandrer seg gjennom tid. Som vi har sett ved hjelp av Bergson sin forståelse av tid og den intuitive erfaring, møter vi naturens stemme i den gjensidige dialogen som preger relasjonen mellom menneske og natur. Dette perspektivet representerer et helhetlig natursyn der mennesket *er* natur. Opplevelsen av nærmiljønatur gjenspeiler begge disse perspektivene, og befinner seg på mange måter i et spenningsfelt mellom to tidsforståelser, naturens konkrete tid og den

abstrakte klokketiden. Artikkelen fullender ikke diskusjonen rundt den ambivalensen som viser seg mellom de ulike tidsforståelsene, men åpner for mer dyptgående studier på feltet.

Motivene for en kveldstur kan være mangeartede og ambivalente. På den ene siden kan den være egnet til å få litt frisk luft og et øyeblikks pause fra alle gjøremålene hjemme. På den andre siden innebærer den dominante og hegemoniske posisjonen som kronologisk tid har fått (Adam 1990, 2003) at vi har en sterk tilbøyelighet i oss til alltid å tenke ”for at...” (Johansen 1984). Alle handlinger skal være et gjøremål som har en hensikt, det vi gjør her og nå skal være et redskap for å oppnå noe i tiden som kommer etter. En liten rusletur om kvelden kan være vanskelig å begrunne slik. Det at kvinner i dag deltar på flere arenaer både i arbeid og fritid gjør at organisering av tid også blir mer komplisert og utfordrende. Hverdagsfriluftslivet kan bli noe som virkeliggjøres gjennom en overskuddstid som knapt finnes. Dette medfører at bruken av nærmiljønaturen i liten grad inngår i den daglige fritidsplanleggingen, men finner ofte sted gjennom utnyttelse av spontane øyeblikk som oppstår i lommer mellom planlagte aktiviteter. Hverdagsfriluftslivet inngår i en hverdagslig kontekst og preges derfor av klokketid, både i innhold og omfang. Samtidig framstår hverdagslige naturopplevelser som *alternativ* til klokketiden som ellers dominerer hverdagen.

Spenningsfeltet mellom naturens konkrete tid og den abstrakte klokketiden gjenspeiler seg i at mange hverdagslige opplevelser i nærmiljønatur ikke er preget av et enten eller men et både og. Selv om en del liker å legge fra seg klokka når de er ute i naturen, skal en ikke se bort fra at klokketiden kan virke som en positiv og strukturerende faktor for andre, også for å tilpasse turen og andre uteaktiviteter til et hverdagslig tidsskjema. Bergson vektla ikke bare det flytende og prosessuelle, men påpekte at intellektet og den rasjonelle logikk gjennom forberedelser og analyse kunne føre fram mot intuisjonen (se Kolstad 2001). Tilrettelegging og struktur kan således bidra til å frigjøre og forløse den intuitive erfaring. Kanskje er en tilknytning mellom klokketid og naturopplevelse en trygghetsfaktor for mange, i tråd med andre tilknytningspunkter til hverdagen utenom naturen, som mobiltelefon og GPS. Selv om klokketiden er en viktig og dominerende faktor både i Vesten og andre deler av verden i dag, forholder mange seg (fortsatt) ofte til tid gjennom en mer konkret og relasjonell tidsforståelse, der tiden relateres til konkrete fenomener, erfaringer, handlinger og sykluser (se bl.a. Johansen 2001, Setten 2002). Antropologen Postill (2003) påpeker hvordan alle kulturer i dag er mer eller mindre påvirket av en vestlig ”Clock and Calendar Time”, uten at det nødvendigvis gjør at mer relasjonelle og konkrete forståelser av tid er utilgjengelige og ute av bruk. Vi forholder oss altså til ulike tidsforståelser, kanskje også samtidig, og kanskje har vi alltid gjort det, om enn på litt ulike måter til ulike tider.

På mange måter ser vi i dag en utvikling mot et mer organisert og institusjonalisert friluftsliv, også i hverdagsfriluftslivet (Skår og Krogh 2009). Når det å være ute i natur i økende grad tar form som en målstyrt, klokkestyrt og organisert aktivitet, og som et

gjøremål blant mange andre gjøremål, er det naturlig at klokketiden får en mer dominerende plass også i naturopplevelsen. Hverdagsfriluftsliv *kan* gi oss pusterom der klokketiden kan ”legges litt til side” og gi oss avkopling fra et ellers klokkestyrt og kanskje stresset hverdagsliv. Det å ha tilgang til naturområder nære boligene som innbyr til uformell bruk, både for barn og voksne, er viktig i denne sammenheng. Denne studien viser at ulike mennesker foretrekker ulike aspekter ved nærmiljønaturen (se også Skår in prep.), og at dette varierer både mellom personer og for samme person i ulike situasjoner. Det er derfor viktig at vi har tilgang til en variert nærmiljønatur og ulike aktiviteter for at vi skal ta nærmiljønaturen i bruk ut fra ulike behov og preferanser. Det er mange gode grunner for å delta i organiserte aktiviteter ute i naturen, og opplevelsen av trygge og strukturerte rammer er en av dem. Men innenfor rammene av det organiserte friluftslivet er det fullt mulig også å vektlegge elementer av en mer intuitiv opplevelse av natur, og på denne måten bygge bro mellom den abstrakte klokketiden og en mer konkret og relasjonell tid knyttet til naturens egen tid og rytmer.

Referanser

- Abram, David 2005. *Sansenes magi*. Oversatt av Kari Bu. Flux forlag, Oslo.
- Adam, Barbara 1990. *Time and Social Theory*. Polity Press, Oxford.
- Adam, Barbara 2003. *Reflexive Modernization Temporalized. Theory, Culture & Society*. Vol 20(2):59-78.
- Bauman, Zigmunt 2006. *Flytende modernitet*. Oversatt av Mette Nygård. Vidar forlag, Oslo.
- Beck, Ulrich, Antony Giddens and Scott Lash 1994. *Reflexive Modernization*. Cambridge.
- Bengtsson, Jan 1988. *Sammanflätningar*. Fenomenologi från Husserl till Merleau-Ponty. Bokförlaget Daidalos, Göteborg.
- Bergson, Henri 1998. *Tiden og den frie vilje. En undersøkelse av de umiddelbare indre kjensgjerninger*. Oversatt av Hans Kolstad. Aschehoug, Oslo. (Førsteutgaven utgitt 1889).
- Birkeland, Inger 2005. *Making Place, making self: Travel, Subjectivity and Sexual Difference*. Ashgate, Aldershot/Burlington.
- Bråten, Stein 2008 *Kommunikasjon og samspill fra fødsel til alderdom*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Casey, Edward 1993. *Getting back into place: toward a renewed understanding of the place-world*. Indiana University Press, Bloomington.
- Connerton, Paul 1989. *How Societies Remember*. Cambridge.
- Csordas, Thomas 1999. ‘Embodiment and Cultural Phenomenology’, in G.Weiss and H.F. Haber (eds.), *Perspectives on Embodiment: The Intersections of Nature and Culture*. Routledge, New York, pp. 143–162.
- Deleuze, Gilles 1990. *Bergsonism*. Translated by T. Tomlinson and B. Habberjam. New York.
- Dreyfus, Hubert og Stuart Dreyfus 1999. Mesterlære og eksperters læring. I Nielsen, Klaus og Steinar Kvale (red.) *Mesterlære. Læring som sosial praksis*. Gyldendal, Oslo.

- Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira 2004. *Velferdsstaten og familien: utfordringer og dilemmaer*. Gyldendal, Oslo.
- Eriksen Berg, Trond 1999. *Tidens historie*. Stenersens forlag, Oslo.
- Eriksen Hylland, Thomas 2001. *Øyeblikkets tyranni: rask og langsom tid i informasjonssamfunnet*. Aschehoug, Oslo.
- Frønes, Ivar og Brusdal, Ragnhild 2000. *På sporet av den nye tid*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Game, Ann 1995. Time, Space, Memory, with Reference to Bachelard. I Featherstone, Mike, Scott, Lash and Roland Robertson (eds.) *Global Modernities*. London, Sage.
- Gell, Alfred 1992. *The Anthropology of Time: Cultural Constructions of Temporal Maps and Images*. Berg, Oxford.
- Gershuny, Jonathan 2000. *Changing Times: Work and Leisure in Postindustrial Society*. Oxford.
- Giddens, Antony 1996. *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under senmoderniteten*. Oversatt av Søren Schultz Jørgensen. Hans Reitzels Forlag, København.
- Gullestad, Marianne 1989. *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*. Oslo.
- Gullestad, Marianne 1991. *Naturen i norsk kultur*. I Trine Deichman-Sørensen og Ivar Frønes (red.) *Kulturanalyse*, side 81-97. Oslo, Gyldendal.
- Guerlac, Suzanne 2006. *Thinking in time: an introduction to Henri Bergson*. New York.
- Hartig, Terry 1991. Restorative Effects of Natural Environments Experiences. *Environment and Behavior* 23(1), 3-26.
- Heidegger, Martin 1971. Building, Dwelling, Thinking. In: *Poetry, Language and thought*. Oversatt av Albert Hofstadter. Harper Colophon Books, New York.
- Herzog, Thomas, Black, Andrea, Kimberlee, Fountaine and Knotts, Deborah 1997. Reflection and attentional recovery as distinctive benefits of restorative environments. *Journal of Environmental Psychology* 17, 165-170.
- Hochschild, Arlie Russell 1997. *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. Henry Holt and Company, New York.
- Hörnsten, Lisa and Peter Fredman 2000. On the distance to recreational forests in Sweden. *Landscape and Urban Planning* 51: 1-10.
- Johansen, Anders 1984. *Tid är makt, tid är pengar*. Översättning från norska: Håkan Carlsson. Röde bokforlaget, Göteborg.
- Johansen, Anders 2001. *All verdens tid*. Spartacus, Oslo.
- Ingold, Tim 2000. *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*. London and New York, Routledge.
- Kaplan, Rachel and Kaplan, Steven 1989. *The experience of nature: a psychological perspective*. University Press, Cambridge.
- Kaplan, Steven 1995. The restorative benefits of nature – toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology*, 15: 169–182.
- Klepp, Grimstad Ingun 1995. *På stier mellom natur og kultur*. Dr.avhandling i etnologi, Universitetet i Oslo.

- Kolstad, Hans 2001. *Henri Bergsons filosofi - betydning og aktualitet*. Humanist Forlag, Fagernes.
- Lefebvre, Henri 1971. *Everyday life in the modern world*. Allan Lane, London.
- Lefebvre, Henri 1991. *The production of space*. Basil Blackwell Ltd., Oxford.
- Linstead, S. and Mullarkey, J. 2003. Time, Creativity and Culture: Introducing Bergson. *Culture and Organization*, 2003, Vol. 9(1), pp. 3–13
- Odden, Alf 2008. *Hva skjer med norsk friluftsliv? – en studie av utviklingstrekk innen norsk friluftsliv 1970–2004*. Dr.avhandling, Universitetet i Trondheim.
- Merleau-Ponty, Maurice 1994. *Kroppens fænomenologi*. Oversatt av Bjørn Nake. Det lille Forlag, Frederiksberg. (Første gang utgitt 1945).
- Nedrelid, Tove 1993. *Ut på tur på nordmanns vis*. Cappelen, Oslo.
- Nicolaisen, Rune Fritz 2003. *Å være underveis. Introduksjon til Heideggers filosofi*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Pedersen, Kirsti 1999. *Det har bare vært naturlig. Friluftsliv, kjønn og kulturelle brytninger*. Dr.avhandling Norges idrettshøyskole.
- Postill, John 2002. Clock and Calendar Time: A Missing Anthropological Problem. *Time & Society* Vol. 11(2-3), pp. 251-270.
- Rizzolatti, Giacomo og Michael Arbib 1998. Language within our Grasp. *Trends in Neurosciences* 21(5): 188-193.
- Samdahl, Diane 2005. Making Room for “Silly” Debate: Critical Reflections on Leisure Constraint Research. In: Jackson, E.L. (ed.) *Constraints to Leisure*. Venture publishing, State College, PA, pp. 338-349.
- Setten, Gunhild 2002. *Bonden og landskapet. Historier om natursyn, praksis og moral i det jærsk landskapet*. Dr. avhandling, Universitetet i Trondheim.
- Skår, Margrete, Odden, Alf og Vistad, Odd Inge 2008. Motivation for mountain biking in Norway: Change and stability in late-modern outdoor recreation. *Norwegian Journal of Geography* 62(1): 36-45.
- Skår, Margrete og Krogh, Erling 2009. Changes in children’s nature-based experiences near home: from spontaneous play to adult-controlled, planned and organised activities. *Children’s Geographies* vol. 7(3) pp. 339–354
- Skår, Margrete 2009. Min, din og vår friluftslivshistorie: Hva har forskningsmetoder å si for produksjonen av kunnskap om friluftsliv? *Norsk Antropol. Tidsskrift* vol. 20(3), 167–178.
- Skår in prep. Forest Dear and Forest Fear: Dwellers relationships to their neighbourhood forest. Under referee-vurdering i tidsskriftet *Landscape and Urban Planning*.
- Slagstad, Rune 1998. *De nasjonale strateger*. Pax, Oslo.
Stortingsmelding nr. 39 2000-2001 “Friluftsliv: Ein veg til høgare livskvalitet”.
- Sullivan, Oriol 2008. Busyness, Status Distinction and Consumption Strategies of the Income Rich, Time Poor. *Time & Society*, 17(1): 5-26.
- Tordsson, Bjørn 2002. *Å svare på naturens åpne tiltale*. Dr.scient.avhandling, Norges idrettshøyskole.
- Urry, John 2007. *Mobilities*. Polity Press, Cambridge.

- Vorkinn, Marit, Vittersø, Joar og Riese Hanne 2000. Norsk friluftsliv-på randen av modernisering? ØF-rapport 02/2000.
- Witoszek, Nina 1998. *Fra Edda til økofilosofi*. Oversatt av Toril Hanssen. Pax, Oslo.
- Øian, Hogne 2004. Time out and Drop out: on the relation between linear time and individualism. *Time & Society*, 13 (2/3).
- Øian, Hogne 2006. Linear time: The enemy of unemployed. In Bartels, A., Schultze, M., Stopinska, A. (eds.): *Re/defining the matrix: Reflections on Time Space Agency*. Peter Lang Publishing, Frankfurt/M..
- Aakvaag, Gunnar 2008. *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt Forlag, Oslo.